

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta

**Henkilötietojen suojan soveltamisala,
rajoitusedellytykset ja oikeushyvät
Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja
Euroopan unionin tuomioistuimen
oikeuskäytäntöjen valossa**

Eerika Majamaa
Pro gradu –tutkielma
Viestintä- ja informaatio-oikeus
Ohjaajat: Päivi Korpisaari ja
Susanna Lindroos-Hovinheimo
Helmikuu 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department	
Tekijä/Författare – Author Eerika Majamaa			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Henkilötietojen suojan soveltamisala, rajoitusedellytykset ja oikeushyvät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöjen valossa			
Oppiaine /Läroämne – Subject Viestintä- ja informaatio-oikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika/Datum – Month and year Helmikuu 2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages xxi + 90	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Informaatio- ja viestintäteknologian kehitys on johtanut yhä kriittisempään tarpeeseen suojata yksilöitä henkilötietojen käsittelyyn liittyviltä riskeiltä. Vilkasta keskustelua aiheen tiimoilta on herättänyt myös EU:n yleinen tietosuoja-asetus, jonka on tarkoitus yhtenäistää ja parantaa eurooppalaista henkilötietojen suojan tasoa. Henkilötietojen suoja muodostaa kuitenkin jo entuudestaan monitasoisen ja osin päällekkäisen sääntelyverkoston, jossa niin eurooppaoikeudella, kansallisen tason sääntelyllä kuin kansainvälisillä ihmisoikeusvelvoitteilla on oma roolinsa. Perus- ja ihmisoikeustasolla henkilötietojen suoja sisältyy osaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja kirjeenvaihdon suoja koskevaa 8 artiklaa. Lisäksi henkilötietojen suoja on tunnustettu itsenäisenä perusoikeutena Euroopan unionin perusoikeuskirjan 8 artiklassa, ja johdettu EU-oikeus tämentää henkilötietojen suojan sisältöä Euroopan unionin oikeusjärjestyksessä.</p> <p>Tutkimassa tarkastellaan henkilötietojen suojan aineellista soveltamisalaa, rajoitusedellytyksiä ja oikeushyviä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöjen valossa ja tuodaan soveltuvin osin esiin myös tietosuoja-asetuksen vaikutuksia. Mainittujen tuomioistuinten vertaileminen on haastavaa, koska ne kuuluvat keskenään varsin erilaisiin oikeusjärjestyksiin. Tutkimuksen metodiksi soveltuukin käytännöllinen lainoppi, koska se pystyy ylittämään oikeusjärjestysten väliset rajat. Henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan oikeuksilla on joka tapauksessa kyseisten tuomioistuinten oikeuskäytännön valossa laaja yhteinen alue. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta poiketen EU-oikeudellinen henkilötietojen suoja on kuitenkin niin sisältönsä kuin soveltamisalansa puolesta nimenomaisesti suunniteltu yksilöiden suojaksi automaattiseen tietojenkäsittelyyn liittyviä uhkia vastaan. Tämän seurauksena EU-oikeudellinen henkilötietojen suoja kattaa laajemman joukon henkilötietojen käsittelytilanteita ja tarjoaa yksilölle muitakin lisäetuja suhteessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan.</p> <p>Henkilötietojen suoja voidaan rajoittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8(2) artiklan ja EU:n perusoikeuskirjan 52(1) artiklan nojalla hyväksyttävästi useilla eri perusteilla. Julkisen vallan tarve rajoittaa kansalaisten henkilötietojen suoja näyttäytyy tutkimassa molempien tuomioistuinten osalta muun muassa rikollisuuden torjunnan tarkoituksessa liittyen salaisiin valvontakeinoihin, massavalvontaan ja biometrisiin tietoihin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja EU:n perusoikeuskirjan mukaiset henkilötietojen suojan rajoitusedellytykset ovat keskeisiltä osin samat, mutta niiden soveltamisessa on esiintynyt tiettyjä eroja. Molemmat tuomioistuimet ovat pitäneet perus- ja ihmisoikeussuojan kannalta tärkeänä henkilötietojen käsittelyn rajoittamista siihen mikä on välttämätöntä, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on laillisuusperiaatteen osalta painottanut usein rule of law -periaatteeseen kytkeytyviä lain laatua koskevia lisävaatimuksia. Ongelmana molempien tuomioistuinten osalta on, että julkisen vallan käytön oikeutusta arvioivan välttämättömyyskriteerin soveltamisesta on saatu vain suhteellisen vähän tietoa.</p> <p>Tutkimuksen keskeinen havainto on, että henkilötietojen suoja ja yksityiselämän suoja muodostavat kokonaisuuden, joka suoja juridisesti yksilöä yksilönä, osana sosiaalisia rakenteita ja vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan toimijana. Henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan eurooppalaiset sääntelyinstrumentit suojaavat yksilöitä muun muassa erilaisilta sosiaalisilta ja taloudellisilta vahingoilta, syrjinnältä sekä jatkuvan tarkkailun kohteeksi joutumiselta. Lisäksi kyseiset oikeudet tasoittavat henkilötietojen käsittelyssä vallitsevia valta-asetelmia ja tiedollista epätasapainoa sekä turvaavat yksilön mahdollisuuksia muodostaa ihmissuhteita ja rakentaa omaa identiteettiä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Henkilötietojen suoja, Yksityisyys, Tietosuoja, Perusoikeudet, EU-oikeus, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan unionin perusoikeuskirja, Data protection, Privacy, EU Fundamental rights			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Lähteet	i
Lyhenteet	xx
Taulukot	xxi
1 Johdanto.....	1
1.1 Henkilötietojen suojan merkityksestä verkottuneessa Euroopassa.....	1
1.2 Tutkielman tavoitteet, oikeustieteellinen viitekehys ja tutkimuskysymykset.....	2
1.3 Käytetyt materiaalit ja metodi.....	4
1.3.1 Materiaali ja rajaukset.....	4
1.3.2 Metodi.....	4
1.4 Tutkielman rakenne.....	6
2 Henkilötietojen suojan eurooppalainen käsitteistö, oikeuslähteet ja tuomioistuinkontrolli	7
2.1 Henkilötietojen suojan keskeinen käsitteistö.....	7
2.1.1 Henkilötiedot, henkilötietojen käsittely, rekisterinpitäjä, rekisteröity.....	7
2.1.2 Henkilötietojen suoja ja yksilön itsemääräämisoikeus.....	8
2.1.3 Yksityisyys ja yksityiselämä.....	10
2.2 Euroopan neuvoston oikeuslähteet.....	11
2.2.1 Euroopan ihmisoikeussopimus.....	11
2.2.2 Euroopan neuvoston yleissopimus nro 108.....	14
2.3 Euroopan unionin oikeuslähteet.....	15
2.3.1 Euroopan unionin perusoikeuskirja.....	15
2.3.2 Henkilötietojen käsittelyä koskeva johdettu oikeus.....	18
2.4 Eurooppa-tuomioistuinten rooli henkilötietojen suojan tulkitsijana.....	20
2.4.1 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.....	20
2.4.2 Euroopan unionin tuomioistuin.....	21
3 Henkilötietojen suojan soveltamisala	22
3.1 Johdanto.....	22
3.2 Henkilötietojen suojan soveltamisala EIT:n oikeuskäytännön valossa.....	23
3.2.1 Yksityiselämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojan käsitteet.....	23
3.2.2 Edellytyksenä henkilötietojen kuuluminen yksityiselämän piiriin.....	26
3.2.3 Suojan henkilöllinen ja organisatorinen ulottuvuus.....	30
3.3 Henkilötietojen suojan soveltamisala EUT:n oikeuskäytännön valossa.....	31
3.3.1 Lähtökohtana EU-oikeudessa määritelty henkilötietojen käsittely.....	31

3.3.2	Suojan henkilöllinen ja organisatorinen ulottuvuus.....	36
3.3.3	Henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan välinen suhde EU-oikeudessa: erilliset mutta läheisesti toisiinsa liittyvät perusoikeudet.....	37
4	Henkilötietojen suojan rajoitusedellytykset.....	39
4.1	Rajoittamisen lähtökohdat	39
4.2	Rajoitusedellytysten tarkastelu.....	42
4.2.1	Lailla säättämisen vaatimus (laillisuusperiaate).....	42
4.2.2	Henkilötietojen käsittelyn hyväksyttävä tarkoitus	47
4.2.3	Henkilötietojen suojan keskeisen sisällön kunnioittaminen.....	48
4.2.4	Rajoittamisen välttämättömyys.....	49
5	Henkilötietojen suojan rajoittaminen ja oikeushyvät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöjen valossa..	53
5.1	Oikeushyvien tunnistaminen ja ryhmitteleminen.....	53
5.2	Oikeus sisäiseen vapauteen.....	56
5.2.1	Henkisen loukkaamattomuuden ulottuvuudet.....	56
5.2.2	Biometristen tunnisteiden uhka yksityisyydelle.....	57
5.2.3	Henkilötietojen suojan suhde sananvapauteen.....	61
5.2.4	Henkilötietojen suoja ja viranomaisten julkaisemat henkilötiedot	66
5.3	Oikeus ulkoiseen vapauteen.....	69
5.3.1	Salaisen valvonnan ja massavalvonnan vaarat demokraattisessa yhteiskunnassa.....	69
5.3.2	Salaiset valvontakeinot EIT:n oikeuskäytännössä.....	71
5.3.3	Massavalvonta EUT:n oikeuskäytännössä.....	74
5.4	Oikeus valtaan.....	76
5.4.1	Henkilötietojen käsittelyyn liittyvät valta-asetelmat.....	76
5.4.2	Rekisteröidyn valta EUT:n oikeuskäytännössä: oikeus tulla unohdetuksi.....	79
5.5	Oikeus tietoon.....	81
5.5.1	Tiedonsaantioikeuden erilaiset intressit.....	81
5.5.2	Oikeus saada itseään koskevat tiedot EIT:n oikeuskäytännössä.....	83
6	Johtopäätökset.....	85

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, Aulis: Tulkinnan taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Alma Talent Oy 2006. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2006 ilmestynyt saman niminen kirja (ISBN 951-0-32116-8). (Aarnio 2006)

Albers, Marion: Realizing the Complexity of Data Protection. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): Reloading Data Protection: Multidisciplinary Insights and Contemporary Challenges. Springer Science+Business Media 2014. DOI 10.1007/978-94-007-7540-4, s. 213–235. E-kirja, viitattu 15.10.2017. (Albers 2014)

Alén-Savikko, Anette: Pois hakutuloksista, pois mielestä? Lakimies 3–4/2015, s. 410–433. (Alén-Savikko 2015)

Bagger Tranberg, Charlotte: Proportionality and Data Protection in the Case Law of the European Court of Justice. International Data Privacy Law, 2011, Vol 1, No. 4, s. 239–248. (Bagger Tranberg 2011)

Bignami Francesca: The Case for Tolerant Constitutional Patriotism: The Right to Privacy before the European Courts. Cornell International Law Journal, Volume 41, Issue 2 Summer 2008, s. 211–249. (Bignami 2008)

Blume, Peter: The Data Subject. European Data Protection Law Review 4/2015, s. 258–264. (Blume 2015)

Boehm, Franziska – Cole, Mark D.: Data Retention after the Judgement of the Court of Justice of the European Union. Münster/Luxemburg, 30. kesäkuuta 2014. (Boehm 2016)

Bratza, Nicolas: The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union: A Process of Mutual Enrichment. Teoksessa The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and Perspectives on Sixty Years of Case-law. T. M. C. Asser Press 2013. DOI 10.1007/978-90-6704-897-2, s. 167–181. E-kirja, viitattu 25.7.2017. (Bratza 2013)

Brownsword, Roger: Consent in Data Protection Law: Privacy, Fair Processing and Confidentiality. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): Reinventing Data Protection? Springer. DOI 10.1007/978-1-4020-9498-9, s. 83–110. E-kirja, viitattu 10.9.2017. (Brownsword 2009)

Burkert, Herbert: Towards a New Generation of Data Protection Legislation. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): Reinventing Data Protection? Springer 2009, s. 3–44. DOI 10.1007/978-1-4020-9498-9. E-kirja, viitattu 20.10.2017. (Burkert 2009)

Bygrave, Lee: Data Protection Pursuant to the Right to Privacy in Human Rights Treaties. International Journal of Law and Information Technology, Volume 6, 1998, s. 247–284. (Bygrave 1998)

Bygrave, Lee: The Place of Privacy in Data Protection Law. UNSW Law Journal, 2001, Volume 24(1), s. 277–283. (Bygrave 2001)

Bygrave, Lee: Data Privacy Law: an International Perspective. Oxford Scholarship Online: April 2014. DOI:10.1093/acprof:oso/9780199675555.001.0001. E-kirja, viitattu 6.8.2017. (Bygrave 2014)

Byström, Nomi: The Data Subject and the European Convention on Human Rights: Access to Own Data. Teoksessa Korpisaari, Päivi (toim.): Viestintäoikeus nyt. Viestintäoikeuden vuosikirja 2014. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2015, s. 209–246. (Byström 2015)

Callus, Therese: Tempered Hope? A Qualified Right to Know One's Genetic Origin: Odièvre v France. Modern Law Review 67(4), s. 658–683. (Callus 2004)

Christoffersen, Jonas: Fair Balance: Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers. The Netherlands 2009. (Christoffersen 2009)

Cole, Mark D. – Vandendriessche, Annelies: From Digital Rights Ireland and Schrems in Luxembourg to Zakharov and Szabó/Vissy in Strasbourg: What the ECtHR Made of the Deep Pass by the CJEU in the Recent Cases on Mass Surveillance. Roman Zakharov v Russia (App no 47143/06) and Szabó and Vissy v Hungary (Appno. 37138/14). European Data Protection Law 1/2016, s. 121–129. (Cole 2016)

De Andrade, Norberto Nuno Gomes: Data Protection, Privacy and Identity: Distinguishing Concepts and Articulating Rights. Teoksessa Fischer-Hübner S. et al. (toim.): Privacy and Identity Management for Life: 6th IFIP WG 9.2, 9.6/11.7, 11.4, 11.6/PrimeLife International Summer School, Helsingborg, Sweden, August 2–6, 2010, Revised Selected Papers. Springer 2011, s. 90–107. DOI 10.1007/978-3-642-20769-3. E-kirja, viitattu 12.9.2017. (De Andrade 2011)

De Búrka, Grainne: After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court as a Human Rights Adjudicator? Maastricht Journal of European and Comparative Law, Vol. 20, 2013. (De Búrka 2013)

De Hert, Paul – Gutwirth, Serge: Privacy, Data Protection and Law Enforcement. Opacity of the Individual and Transparency of Power. Teoksessa Claes, E. et al. (toim.): Privacy and the Criminal Law. Intersentia. Antwerp – Oxford 2006, s. 61–104. (De Hert 2006)

De Hert, Paul – Gutwirth Serge: Data Protection in the Case Law of Strasbourg and Luxemburg: Constitutionalisation in Action. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): Reinventing Data Protection? Springer 2009, s. 3–44. DOI 10.1007/978-1-4020-9498-9. E-kirja, viitattu 15.1.2018 (De Hert 2009)

Di Federico, Giacomo: Fundamental Rights in the EU: Legal Pluralism and Multi-Level Protection After the Lisbon Treaty. Teoksessa The EU Charter of Fundamental Rights: From Declaration to Binding Instrument. Springer 2011, s. 15–54. DOI 10.1007/978-94-007-0156-4. E-kirja, viitattu 26.6.2017. (Di Federico 2011)

Docksey, Christopher: Four Fundamental Rights: Finding the Balance. International Data Privacy Law, 2016, Vol. 6, No. 3, s. 195–209. (Docksey 2016)

Ehlers, Dirk: The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, § 2 General Principles. Teoksessa Ehlers, Dirk (toim.): European Fundamental Rights and Freedoms, De Gruyter 2011, s. 25–66. (Ehlers 2007)

Erdos, David: From the Scylla of Restriction to the Charybdis of Licence? Exploring the Scope of the ”Special Purposes” Freedom of Expression Shield in European Data Protection. Common Market Law Review 52, s. 119–154. (Erdos 2015)

Fabbrini, Federico: Human Rights in the Digital Age: The European Court of Justice Ruling in the Data Retention Case and Its Lessons for Privacy and Surveillance in the United States. Harvard Human Rights Journal, 2015, Vol. 28, s. 65–95. (Fabbrini 2015)

Feldman, David: The Developing Scope of Article 8 of the European Convention of Human Rights. European Human Rights Law Review 3/1997, s. 265–274. (Feldman 1997)

Ferraro, Francesca – Carmona, Jesús: Fundamental Rights in the European Union. The Role of the Charter after the Lisbon Treaty. EPRS European Parliamentary Research Service. March 2015. (Ferraro 2015)

Ferretti, Federico: Data Protection and the Legitimate Interest of Data Controllers: Much Ado about Nothing or the Winter of Rights? *Common Market Law Review* 51, 2014, s. 843–868. (Ferretti 2014)

González Fuster, Gloria – Gellert, Raphaël: The Fundamental Right of Data Protection in the European Union: in Search of an Uncharted Right. *International Review of Law, Computers & Technology*, 26:1, s. 73–82. (González Fuster 2012)

González Fuster, Gloria: The Emergence of Personal Data Protection as a Fundamental Right of the EU. Springer 2014. DOI 10.1007/978-3-319-05023-2. E-kirja, viitattu 4.5.2017. (González Fuster 2014a)

González Fuster, Gloria: Fighting For Your Right to What Exactly? The Convolved Case Law of the EU Court of Justice on Privacy and/or Personal Data Protection. *Birkbeck Law Review* Volume 2(2), s. 263–278. (González Fuster 2014b)

Granger, Marie-Pierre – Irion, Kristina: The Court of Justice and the Data Retention Directive in Digital Rights Ireland: Telling Off the EU Legislator and Teaching a Lesson in Privacy and Data Protection. *European Law Review* Issue 6, 2014, s. 835–850. (Granger 2014)

Hallberg, Pekka: Perusoikeusjärjestelmä. Teoksessa Hallberg, Pekka et al.: Perusoikeudet. Alma Talent Oy 2004. E-kirja, päivitetty 6.4.2010, viitattu 15.5.2017. (Hallberg 2010)

Helenius, Dan: Spridda anteckningar om ”rättsdogmatik”. *Forskningsfärdigheter och metoder*, ht 2016. Luentodiat 4.10.2016. (Helenius 2016)

Hijmans, Hielke: On Private Persons Monitoring the Public Space. Case C-212/13. *European Data Protection Law Review* 2/2015, s. 149–152. (Hijmans 2015)

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011. (Hirvonen 2011)

Jaatinen, Tanja: The Relationship Between Open Data Initiatives, Privacy, and Government Transparency: a Love Triangle? *International Data Privacy Law*, 2016, Vol. 6, No. 1, s. 28–38. (Jaatinen 2016)

Kemppinen, Jukka: Informaatio-oikeuden alkeet. Tietosanoma, Tallinna 2011. (Kemppinen 2011)

Koillinen, Mikael: Henkilötietojen suoja itsenäisenä perusoikeutena. *Oikeus* 2012 (42); 2, s. 171–193. (Koillinen 2012)

Kokott, Juliane – Sobotta, Christoph: The Charter of Fundamental Rights of the European Union after Lisbon. European University Institute: Academy of European Law. EUI Working Paper AEL 2010/6. (Kokott 2010)

Kokott, Juliane – Sobotta, Christoph: The Distinction Between Privacy and Data Protection in the Jurisprudence of the CJEU and the ECtHR. *International Data Privacy Law*, 2013, Vol. 3, No. 4, s. 222–228. (Kokott 2013)

Koops, Bert-Jaap: The Trouble with European Data Protection. *International Data Privacy Law*, 2014, Vol. 4, No. 4, s. 250–261. (Koops 2014)

Lenaerts, Koen: Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights. *European Constitutional Law Review*, 8/2012 s. 375–403. (Lenaerts 2012)

Levin, Avner – Nicholson, Mary Jo: Privacy Law in the United States, the EU and Canada: The Allure of the Middle Ground. *University of Ottawa Law & Technology Journal* (2005) 2:2, s. 357–395. (Levin 2005)

Loideain, Nora Ni: Surveillance of Communications Data and Article 8 of the European Convention on Human Rights. *Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.), Reloading Data Protection*. Springer 2014, s. 183–209. DOI 10.1007/978-94-007-7540-4. E-kirja, viitattu 3.12.2017. (Loideain 2014)

Lynskey, Orla: From Market-Making Tool to Fundamental Right: The Role of the Court of Justice in Data Protection's Identity Crisis. *Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): European Data Protection: Coming of Age*. Springer 2013, s. 59–84. DOI 10.1007/978-94-007-5170-5. E-kirja, viitattu 5.6.2017. (Lynskey 2013)

Lynskey, Orla: The Data Retention Directive is Incompatible with the Rights to Privacy and Data Protection and Is Invalid in Its Entirety: Digital Rights Ireland. *Common Market Law Review* 51, s. 1789–1812. (Lynskey 2014a)

Lynskey, Orla: Deconstructing Data Protection: The 'Added-Value' of a Right to Data Protection in the EU Legal Order. *International and Comparative Law Quarterly*, 63 (3), s. 569–597. (Lynskey 2014b)

Lynskey, Orla: Control over Personal Data in a Digital Age: Google Spain v AEPD and Mario Costeja Gonzalez. The Modern Law Review 78(3), 2015, s. 522–548. (Lynskey 2015)

Marshall, Jill: Personal Freedom Through Human Rights Law? Autonomy, Identity and Integrity under the European Convention on Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers. The Netherlands 2009. (Marshall 2009)

Mihail, Stephanie: Does Privacy Overpower Journalistic Freedom? Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland, ECtHR 21 July 2015. European Data Protection Law Review 1/2016, s. 130–134. (Mihail 2016)

Moreham, N.A.: The Right to Respect for Private life in the European Convention on Human Rights: a Re-Examination. European Human Rights Law Review 2008, 1, s. 44–79. (Moreham 2008)

Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2013. E-kirja. Päivitetty 4.1.2017, viitattu 20.12.2017. (Mäenpää 2013)

Mäkinen, Jenna: People's Changing Attitudes Towards Privacy. Teoksessa Korpisaari, Päivi (toim.): Viestintäoikeus nyt: Viestintäoikeuden vuosikirja 2014, s. 194–208. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2015. (Mäkinen 2015)

Mäkinen, Jenna: The Background and Nature of Data within EU Data Protection Law with Reference to New Technology. Teoksessa Korpisaari, Päivi (toim.): Oikeus, tieto ja viesti: Viestintäoikeuden vuosikirja 2015, s. 103–119. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2016. (Mäkinen 2016)

Nardell, Gordon: Levelling up: Data Privacy and the European Court of Human Rights. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): Data Protection in a Profiled World. Springer 2010, s. 43–52. DOI 10.1007/978-90-481-8865-9. E-kirja, viitattu 14.8.2017. (Nardell 2010)

Neethling, Johann: Personality Rights: a Comparative Overview. Comparative and International Law Journal of Southern Africa 38(2), s. 210–245. (Neethling 2005)

Ojanen, Tuomas: Article 8: Protection of Personal Data. Teoksessa European Network of Experts on Fundamental Rights and the European Commission. Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union 2006, s. 90–97. (Ojanen 2006)

Ojanen, Tuomas: Terrorist Profiling: Human Rights Concerns. Critical Studies on Terrorism, Volume 3, Issue 2, 2010, s. 295–312. (Ojanen 2010)

Oliver, Peter: The Protection of Privacy in the Economic Sphere Before the European Court of Justice. Common Market Law Review 26, s. 1443–1483. (Oliver 2009)

Ollila, Riitta: Freedom of Speech and Protection of Privacy. Edita 2004. (Ollila 2004)

Ollila, Riitta: Verotustietojen julkaiseminen. Edilex-artikkeli 2009/16, julkaistu 30.10. 2009. (Ollila 2009)

Ollila, Riitta: Henkilötietojen suoja EU:n perusoikeutena. Defensor Legis N:o 5/2014, s. 814–824. (Ollila 2014)

Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent Oy 2012. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2012 ilmestynyt samanniminen kirja (ISBN 978-952-14-1444-2). 5. uudistettu painos. (Pellonpää 2012)

Paso, Mirjami: Viimeisellä tuomiolla. Suomen korkeimman oikeuden ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkopäätösten retoriikka. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2009. (Paso 2009)

Peterson, Anna: S. v. United Kingdom: The European Court of Human Rights Overturns the United Kingdom's Procedure for the Indefinite Retention of Unconvicted Person's Personal Data. The Tulane Journal of International and Comparative Law, Vol. 18, Number 2, 2010, s. 557–572. (Peterson 2010)

Pitkänen, Olli – Tiilikka, Päivi – Warmma, Eija: Henkilötietojen suoja. Alma Talent Oy 2013. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2013 ilmestynyt samanniminen kirja (ISBN 978-952-14-2058-0). (Pitkänen 2013)

Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. Alma Talent Oy 2013. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2013 ilmestynyt samanniminen kirja (ISBN 978-952-14-1942-3). (Raitio 2013)

Reding, Viviane: The European Data Protection Framework for the Twenty-First Century. International Data Privacy Law, 2012, Vol. 2, No. 3, s. 119–129. (Reding 2012)

Roberts, Andrew: Privacy, Data Retention and Domination: Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications. *The Modern Law Review* 78(3), 2015, s. 522–548. (Roberts 2015)

Rodotà, Stefano: Data Protection as a Fundamental Right. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): *Reinventing Data Protection?* Springer 2009, s. 77–82. DOI 10.1007/978-1-4020-9498-9. E-kirja, viitattu 15.9.2017. (Rodotà 2009)

Rouvroy, Antoinette – Pouillet Yves: The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy. Teoksessa Gutwirth, Serge et al. (toim.): *Reinventing Data Protection?* Springer 2009, s. 45–76. DOI 10.1007/978-1-4020-9498-9. E-kirja, viitattu 23.11.2017. (Rouvroy 2009)

Saarenpää, Ahti: Henkilö- ja persoonallisuus oikeus. Teoksessa Haavisto Risto (toim.): *Oikeusjärjestys, osa III. 3. täydennetty painos* 2005. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, sarja C 38. (Saarenpää 2005)

Salmi-Tolonen, Tarja: Persuasion in Judicial Argumentation: The Opinions of the Advocates General at the European Court of Justice. Teoksessa Helena, H. et al. (toim.): *Persuasion Across Genres. Pragmatics and Beyond. New Series 130*. Amsterdam: John Benjamins, s. 59–101. (Salmi-Tolonen 2005)

Sankari, Suvi: *European Court of Justice Legal Reasoning in Context*. Europa Law Publishing. Groningen 2013. (Sankari 2013)

Senden, Hanneke: *Interpretation of Fundamental Rights in a Multilevel Legal System: an Analysis of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union*. Cambridge: Intersentia cop. 2011. (Senden 2011)

Simitis, Spiros: Reviewing Privacy in an Information Society. *University of Pennsylvania Law Review* 1987 Vol 135, s. 707–746. (Simitis 1987)

Simmonds, Claire: An Unbalanced Scale: Anonymous Birth and the European Court of Human Rights. *The Cambridge Law Journal* 2013, 72(2), s. 263–266. (Simmonds 2013)

Štītīlis, Darius – Laurinaitis, Marius: Treatment of Biometrically Processed Personal Data: Problem of Uniform Practice under EU Personal Data Protection Law. *Computer Law & Security Review* 33 (2017), s. 618–628. (Štītīlis 2017)

Talus, Kim – Penttinen, Sirja-Leena: Eurooppaoikeudelliset oikeuslähteet ja niiden tulkinta oikeustieteellistä opinnäytettä kirjoittaessa. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte: artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Julkaistu Edilexissä 19.1.2015. (Talus 2015)

Taylor, Nick: Policing, Privacy and Proportionality. *European Human Rights Law Review* 2003, Special Issue: Privacy 2003, s. 86–100. (Taylor 2003)

Tiilikka, Päivi: Journalistin sananvapaus. Alma Talent Oy 2008. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2008 ilmestynyt samanniminen kirja (ISBN 978-951-0-33177-4). (Tiilikka 2008)

Tracol, Xavier: Legislative Genesis and Judicial Death of a Directive: The European Court of Justice Invalidated the Data Retention Directive (2006/24/EC) Thereby Creating a Sustained Period of Legal Uncertainty about the Validity of National Laws which Enacted It. *Computer Law & Security Review* 30 (2014), s. 736–746. (Tracol 2014)

Tuori, Kaarlo: Oikeuden ratio ja voluntas. WSOYpro 2007. E-kirja, sisällöltään sama kuin vuonna 2007 ilmestynyt samanniminen kirja (ISBN 978-951-0-329603) (Tuori 2007)

Tzanou, Maria: Balancing Fundamental Rights: United in Diversity? Some Reflections on the Recent Case Law of the Court of Justice on Data Protection. Teoksessa Carević, Melita (toim.): *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 6 [2010], s. 53–74. (Tzanou 2010)

Tzanou, Maria: Data Protection as a Fundamental Right Next to Privacy? 'Reconstructing' a Not so New Right. *International Data Privacy Law*, 2013, Vol. 3, No. 2, s. 88–99. (Tzanou 2013)

Uerpmann-Witzack, Robert: The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, § 3. Personal Rights and the Prohibition of Discrimination. Teoksessa *European Fundamental Rights and Freedoms*. De Gruyter 2011. (Uerpmann-Witzack 2011)

Viljanen, Veli-Pekka: Yksityiselämän suoja (PL 10 §). Teoksessa Hallberg, Pekka et al.: *Perusoikeudet*. Alma Talent Oy 2004. E-kirja, päivitetty 9.2.2011, viitattu 3.4.2017. (Viljanen 2011)

Voutilainen, Tomi: Oikeus tietoon. Informaatio-oikeuden perusteet. Edita. Helsinki 2012. (Voutilainen 2012)

Internetlähteet

Niemivuo, Matti: Lain soveltamisala. Tieteen termipankki: Oikeustiede: lain soveltamisala. Muokattu 4. marraskuuta 2016, vierailtu 28.12.2017 (Tarkka osoite: http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:lain_soveltamisala). (Niemivuo 2016)

Nuutila, Ari-Matti: Kriminalisointiperiaatteet. Tieteen termipankki: Oikeustiede: kriminalisointiperiaatteet. Muokattu 14.4.2016, vierailtu 28.12.2017 (Tarkka osoite: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:kriminalisointiperiaatteet>). (Nuutila 2016)

Peers, Steve: The Data Retention Judgment: The CJEU Prohibits Mass Surveillance. Julkaistu 8.4.2014, viitattu 9.8.2017. Saatavilla osoitteesta <http://eulawanalysis.blogspot.fi/2014/04/the-data-retention-judgment-cjeu.html>. (Peers 2014)

Virallislähteet

Kansainväliset sopimukset

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (4.11.1950) (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS)

Yleissopimus yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä (ETS nro 108, SopS 36/1992, tietosuojasopimus) ja siihen valvontaviranomaisista ja maan rajan yli tapahtuvasta tietojen siirrosta tehty lisäpöytäkirja (ETS nro 181)

Euroopan unionin primaarinormisto

Euroopan unionin perusoikeuskirjan konsolidoitu toisinto, EUVL C 326, 26.10.2012, s. 391–407. (Euroopan unionin perusoikeuskirja)

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto, EUVL C 326, 26.10.2012, s. 47–390. (Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, SEUT)

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto, EUVL C 326, 26.10.2012, s. 13–46. (Sopimus Euroopan unionista, SEU)

Euroopan unionin sekundaarinormisto

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1049/2001, annettu 30 päivänä toukokuuta 2001, Euroopan parlamentin, neuvoston ja komission asiakirjojen saamisesta yleisön tutustuttavaksi. (Asetus 1049/2001)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta. (Tietosuoja-asetus)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 45/2001, annettu 18 päivänä joulukuuta 2000, yksilöiden suojelusta yhteisöjen toimielinten ja elinten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. (Asetus 45/2001)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi N:o 2002/58/EY, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2002, henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla. (Sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen 2008/977/YOS kumoamisesta. (Direktiivi 2016/680)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi N:o 95/46/EY, annettu 24 päivänä lokakuuta 1995, yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. (Direktiivi 95/46)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi N:o 2006/24/EY, annettu 15 päivänä maaliskuuta 2006, yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen tai yleisten viestintäverkkojen yhteydessä tuotettavien tai käsiteltävien tietojen säilyttämisestä ja direktiivin 2002/58/EY muuttamisesta. (Direktiivi 2006/24)

Neuvoston asetus (EY) N:o 2252/2004, annettu 13 päivänä joulukuuta 2004, jäsenvaltioiden myöntämien passien ja matkustusasiakirjojen turvatekijöitä ja biometriikkaa koskevista vaatimuksista. (Asetus 2252/2004)

Neuvoston puitepäättös 2008/977/YOS, tehty 27 päivänä marraskuuta 2008, rikosasioissa tehtävässä poliisi- ja oikeudellisessa yhteistyössä käsiteltävien henkilötietojen suojaamisesta. (Neuvoston puitepäättös 2008/977/YOS)

Muut Euroopan unionin asiakirjat

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Kohti menestyvää datavetoista taloutta. Bryssel 2.7.2014, COM(2014) 442 final. (Euroopan komissio 2014)

Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset (2007/C 303/02). Euroopan unionin virallinen lehti 14.12.2007.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden virallislähteet

EU:n yleisen tietosuojasetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö. Mietintöjä ja lausuntoja 35/2017. Oikeusministeriö, Helsinki 2017.

HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

Euroopan neuvoston asiakirjat

Euroopan neuvoston parlamentaarinen komitea: Resolution 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human Rights.

Muu virallismateriaali

Euroopan tietosuojavaltuutetun lausunto ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi viisumitietojärjestelmästä (VIS) ja lyhytaikaista oleskelua varten myönnettäviä viisumeja koskevasta jäsenvaltioiden välisestä tietojenvaihdosta (KOM(2004) 835 lopull.) (2005/C 181/06). (Euroopan tietosuojavaltuutettu 2005)

Handbook on European data protection law. Publications Of of the European Union, Luxembourg 2014.

WP 29: Opinion 9/2004 on a draft Framework Decision on the storage of data processed and retained for the purpose of providing electronic public communications services or data available in public communications networks with a view to the prevention, investigation, detection and prosecution of criminal acts, including terrorism (WP 99). Annettu 9. lokakuuta 2004. (WP 29 2004)

WP 29: Working document on data protection issues related to RFID technology. (WP 105) Annettu 19. tammikuuta 2005. (WP 29 2005)

WP 29: Lausunto 4/2007 henkilötietojen käsitteestä. (WP 136) Annettu 20. kesäkuuta 2007. (WP 29 2007)

WP 29: Opinion 01/2014 on the application of necessity and proportionality concepts and data protection within the law enforcement sector (WP 211). Annettu 27. helmikuuta 2014. (WP 29 2014a)

WP 29: Guidelines on the implementation of the Court of Justice of the European Union judgment on “Google Spain and Inc v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González” C-131/12 (WP 225). Annettu 26. marraskuuta 2014. (WP 29 2014b)

WP 29: Working Document 01/2016 on the justification of interferences with the fundamental rights to privacy and data protection through surveillance measures when transferring personal data (European Essential Guarantees). (WP 237) Annettu 13. huhtikuuta 2016. (WP 29 2016)

WP 29: Guidelines on transparency under Regulation 2016/679 (WP 260) (luonnos, annettu 28.11.2017). (WP 29 2017)

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Asia 27798/95 *Amann v. Sveitsi*. Annettu 16.2.2000 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa 2000-II.

Asia 1585/09 *Avilkina ja muut v. Venäjä*. Annettu 6.6.2013.

Asia 61496/08 *Bărbulescu v. Romania*. Annettu 12.1.2016.

Asia 24117/08 *Bernh Larson Holding ja muut. v. Norja*. Annettu 14.3.2013.

Asia 22427/04 *Canlı v. Turkki*. Annettu 18.11.2008.

Asia 64915/01 *Chauvy ja muut v. Ranska*. Annettu 29.6.2004. Julkaistu vuosikirjassa 2004-VI.

Asia 62617/00 *Copland v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 3.4.2007.

Asia 68955/11 *Dragojević v. Kroatia*. Annettu 15.1.2015.

Friedl v. Itävalta. Annettu 31.1.1995. A-sarja nro 305-B.

Asia 16428/05 *Gardel v. Ranska*. Annettu 17.12.2009. Julkaistu vuosikirjassa 2009.

Asia 10454/83 *Gaskin v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 7.7.1989. A-sarja nro 160.

Asia 33783/09 *Godelli v. Italia*. Annettu 25.9.2012.

Asia 20605/92 *Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 25.6.1997. Julkaistu vuosikirjassa 1997-III.

Asia 11105/84 *Huvig v. Ranska*. Annettu 24.4.1990. A-sarja nro 176-B.

Asia 20511/03 *I. v. Suomi*. Annettu 17.7.2008.

Asia 32881/04 *K.H. ja muut v. Slovakia*. Annettu 28.4.2009. Julkaistu vuosikirjassa 2009.

Asia 26839/05 *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 18.5.2010.

Kinnunen v. Suomi 15.5.1996, hakemus nro 24950/94, raporttoimaton.

Klass ja muut v. Saksa. Annettu 6.9.1978. A-sarja nro 28.

Kruslin v. Ranska. Annettu 24.4.1990. A-sarja nro 176-A.

Asia 72094/01 *Kvasnica v. Slovakia*. Annettu 9.6.2009.

Leander v. Ruotsi. Annettu 26.3.1987. A-sarja nro 116.

Malone v. Yhdistynyt kuningaskunta. Annettu 2.8.1984. A-sarja nro 82.

Asia 39393/98 *M.G. v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 24.9.2002

Asia 19522/09 *M.K. v. Ranska*. Annettu 18.4.2013.

Asia 24029/07 *M.M. v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 13.11.2012.

Asia 28005/12 *M.N. ja muut v. San Marino*. Annettu 7.7.2015.

Asia 20837/92 *M.S. v. Ruotsi*. Annettu 27.7.1997. Julkaistu vuosikirjassa 1997-IV.

Asia 18030/11 *Magyar Helsinki Bizottság v. Unkari*. Annettu 8.11.2016 (suuri jaosto).
Julkaistu vuosikirjassa 2016.

Asia 12323/11 *Michaud v. Ranska*. Annettu 6.12.2012. Julkaistu vuosikirjassa 2012.

Asia 4479/03 *Mikolajová v. Slovakia*. Annettu 18.4.2011.

Asia 53176/99 *Mikulić v. Kroatia*. Annettu 7.2.2002. Julkaistu vuosikirjassa 2002-I.

Niemietz v. Saksa. Annettu 16.12.1992. A-sarja nro 251-B.

Asia 42326/98 *Odièvre v. Ranska*. Annettu 13.2.2003 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa
2003-III.

Asia 44787/98 *P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 25.9.2001. Julkaistu vuosikirjassa 2001-IX.

Asia 44647/98 *Peck v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 28.1.2003. Julkaistu vuosikirjassa 2003-I.

Asia 63737/00 *Perry v. Yhdistynyt kuningaskunta*. Annettu 17.7.2003. Julkaistu vuosikirjassa 2003-IX.

Asia 62498/11 *R.E. v. Yhdistynyt kuningaskunta* 27.10.2015.

Asia 30457/06 *Robathin v. Itävalta* 3.7.2012.

Asia 47143/06 *Roman Zakharov v. Venäjä*. Annettu 4.12.2015 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa 2015.

Asia 28341/95 *Rotaru v. Romania*. Annettu 4.5.2000 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa 2000-V.

Yhdistetyt asiat 30562/04 ja 30566/04 *S. ja Marper v. Yhdistynyt Kuningaskunta*. Annettu 4.12.2008 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa 2008.

Asia 50882/99 *Sallinen ja muut v. Suomi*. Annettu 27.9.2005.

Asia 931/13 *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi*. Annettu 27.6.2017 (suuri jaosto). Julkaistu vuosikirjassa 2017.

Asia 62332/00 *Segerstedt-Wiberg ja muut. v. Ruotsi*. Annettu 6.6.2006. Julkaistu vuosikirjassa 2006-VII.

Asia 27013/10 *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL ja muut. v. Portugali*. Annettu 3.9.2015.

Yhdistetyt asiat 55480/00 ja 59330/00 *Sidabras ja Džiautas v. Liettua*. Annettu 24.7.2004. Julkaistu vuosikirjassa 2004-VIII.

Asia 37971/97 *Société Colas Est ja muut v. Ranska*. Annettu 16.4.2002. Julkaistu vuosikirjassa 2002-III.

Asia 37138/14 *Szabó ja Vissy v. Unkari*. Annettu 12.1.2016

Asia 35623/05 *Uzun v. Saksa*. Annettu 2.9.2010. Julkaistu vuosikirjassa 2010.

Valenzuela Contreras v. Espanja. Annettu 30.7.1998. Julkaistu vuosikirjassa 1998-V.

Asia 59320/00 *Von Hannover v. Saksa*. Annettu 24.6.2004. Julkaistu vuosikirjassa 2004-VI.

Z. v. Suomi. Annettu 25.2.1997. Julkaistu vuosikirjassa 1997-I.

Euroopan unionin tuomioistuin

C-28/08 P *Euroopan Komissio v. The Bavarian Lager Co. Ltd.* [2010] ECR I-06055. (*Bavarian Lager*)

C-201/14 *Smaranda Bara ym. v. Pre edintele Casei Na ionale de Asigur ri de S n tate ym.* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Bara*)

C-582/14 *Patrick Breyer v. Saksan liittotasavalta* [2016], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Breyer*)

C-615/13 P *ClientEarth ja Pesticide Action Network Europe (PAN Europe) v. EFSA* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Client Earth*)

C–543/09 Deutsche Telekom AG v. Bundesrepublik Deutschland [2011] ECR I-03441. (*Deutsche Telekom*)

Yhdistetyt asiat C–293/12 ja C–594/12 Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications, Marine and Natural Resources ym. ja Kärntner Landesregierung ym. [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Digital Rights Ireland*)

C–310/04 Espanjan kuningaskunta v. Euroopan unionin neuvosto [2006], ECR I-07285. (*Espanja v. Neuvosto*)

C–131/12 Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Google Spain*)

Yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88 Hoechst AG v. Euroopan yhteisöjen komissio [1989] ECR 1989, s. 2859. (*Hoechst*)

C–473/12 Institut professionnel des agents immobiliers v. Geoffrey Englebert ym. [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*IPI*)

C–614/10 Euroopan komissio v. Itävallan tasavalta [2012], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Komissio v. Itävalta*)

C–101/01 Rikosoikeudenkäynti vastaan Bodil Lindqvist [2003], ECR I-12971. (*Lindqvist*)

Yhdistetyt asiat C–141/12 ja C–372/12 YS v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel ja Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel v. M ja S. [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*M. ja S.*)

136/79 National Panasonic UK Limited v. Euroopan yhteisöjen komissio [1980] ECR 1980 s. 2033. (*National Panasonic*)

C–275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU [2008] ECR I-00271. (*Promusicae*)

Yhdistetyt asiat Raffinerie Mediterranée (ERG) SpA, Polimeri Europa SpA ja Syndial SpA v. Ministero dello Sviluppo economico ym. (C–379/08) ja ENI SpA v. Ministero Ambiente e Tutela del Territorio e del Mare ym. (C–380/08) [2010] ECR I-02007. (*Raffinerie Mediterranée*)

C–553/07 College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v. M. E. E. Rijkeboer [2009] ECR I-03889. (*Rijkeboer*)

C–94/00 Roquette Frères SA v. Directeur général de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes ja Euroopan yhteisöjen komissio [2002] ECR I-09011. (*Roquette Frères*)

C–212/13 František Ryneš v. Úřad pro ochranu osobních údajů [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Ryneš*)

C–73/07 Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy [2008] ECR I-07075. (*Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy*)

C–70/10 Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) [2011] ECR I-11959. (*Scarlet*)

Yhdistetyt asiat Tele2 Sverige AB (C–203/15) v. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department (C–698/15) v. Tom Watson ym. [2016], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Tele2 Sverige*)

Yhdistetyt asiat Volker und Markus Schecke GbR (C–92/09) ja Hartmut Eifert (C–93/09) v. Land Hessen [2010] ECR I-11063. (*Schecke*)

C–362/14 Maximilian Schrems v. Data Protection Commissioner [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Schrems*)

C–291/12 Michael Schwarz v. Stadt Bochum [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Schwartz*)

C–419/14 WebMindLicenses Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*WebMindLicenses*)

C–342/12 Worten – Equipamentos para o Lar SA v. Autoridade para as Condições de Trabalho (ACT) [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa. (*Worten*)

Yhdistetyt asiat Rechnungshof (C–465/00) v. Österreichischer Rundfunk ym. ja Christa Neukomm (C–138/01) ja Joseph Lauermann (C–139/01) v. Österreichischer Rundfunk. [2003] ECR I-04989. (*Österreichischer Rundfunk*)

Euroopan unionin tuomioistuimen julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset

Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan C-93/12 *Digital Rights Ireland* 12.12.2013.

Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan C-70/10 *Scarlet* 24.11.2011.

Julkisasiamies Henrik Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus asiaan C-7419/14 *Tele2 Sverige* 19.7.2016.

Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiaan C-73/07 *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy* 8.5.2008.

Julkisasiamies Mengozzin ratkaisuehdotus asiaan C-291/12 *Schwartz* 13.6.2013.

Julkisasiamies Sharpestonin ratkaisuehdotus asiaan C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* 17.6.2010.

Julkisasiamies Tizzanon ratkaisuehdotus asiaan C-465/00, C-138/01 ja C-139/01 *Österreichischer Rundfunk* 14.11.2002.

Euroopan unionin yleinen tuomioistuin

T-194/04 *The Bavarian Lager Co. Ltd v. Euroopan yhteisöjen komissio* [2007] ECR II-04523. (*Bavarian Lager*)

Muut oikeustapaukset

Saksan valtiosääntötuomioistuin, BVerfG Urteil vom 15. Dezember 1983. Az. 1 BvR 209/83, 1 BvR 484/83, 1 BvR 420/83, 1 BvR 362/83, 1 BvR 269/83, 1 BvR 440/83 (*Volkszählungsurteil*).

Lyhenteet

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
WP 29	Article 29 Working Party, EU:n tietosuojatyöryhmä

Taulukot

Taulukko 1: Henkilötietojen suojan ulottuvuuden eroja: EIS 8 artikla ja EU-oikeus 39

Taulukko 2: Yhteenveto: havainnot henkilötietojen suojan oikeushyvistä itsemääräämis-oikeuden osa-alueisiin perustuvan jaottelun mukaisesti (EIT ja EUT) 85

1 Johdanto

1.1 Henkilötietojen suojan merkityksestä verkottuneessa Euroopassa

Maailmanlaajuisesti on meneillään suuntaus, jossa informaatio- ja viestintäteknologian kehitys johtaa asteittain perusteellisempaan tietokoneistumiseen, digitalisoitumiseen ja automatisoitumiseen. Tallennuskapasiteetin kasvaessa muodostuu yhä suurempia ja yhä tarkemmassa muodossa olevia data-aineistoja, joita voidaan prosessoida yhä nopeammin ja tehokkaammin.¹ Siten myös mahdollisuudet kerätä, tallentaa ja hyödyntää henkilötietoja kasvavat jatkuvasti. Henkilötietojen käsittelyllä on yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion kannalta monia tärkeitä tehtäviä, mutta jatkuvasti lisääntyvä henkilötietojen kerääminen ja erilainen hyödyntäminen voi synnyttää myös laajaa epäluottamusta.² Yksityisyyden informationaalinen puoli korostuu siten verkottuneessa yhteiskunnassa yhä enemmän.³

Yksityiselämä voidaan mieltää laajasti yksilön identiteettiin, perhe-elämään ja henkilökoh-
taiseen viestintään liittyväksi kokonaisuudeksi, joka eurooppalaisessa valtiosääntöperin-
teessä nauttii perus- ja ihmisoikeussuojaa sekä julkisen vallan että toisten yksityisten tahol-
ta tulevaa puuttumista vastaan. Jo vuosikymmeniä sitten tunnustettiin Euroopassa myös
massiivisesta yksityishenkilöitä koskevien tietojen keräämisestä ja rajat ylittävistä siirroista
aiheutuvat riskitekijät. Ongelmiin vastattiin kehittämällä henkilötietojen suojaa, joka on
sittemmin nostettu Euroopan unionissa itsenäiseksi perusoikeudeksi. Henkilötietojen suo-
jalla on siis keskeinen rooli EU-oikeudessa, ja myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on
käsitellyt runsain määrin henkilötietojen suojaa koskevia tapauksia.

Henkilötietojen suojaa koskeva sääntely on kehittynyt teknologian ehdoilla.⁴ Henkilötieto-
jen suoja koostuu aineellisista ja menettelyllisistä oikeuksista, joilla on keskeinen rooli
yksilön tiedollisen itsemääräämisoikeuden kannalta.⁵ Teknologian kehitys voi kuitenkin
johtaa siihen, ettei henkilötietojen suojan sääntely pysy uusimpien kehityskulkujen perässä.
Vahvaa henkilötietojen suojaa onkin luonnehdittu toisinaan jopa utopiaksi, jonka ylläpi-
ttäminen on kuitenkin välttämätöntä demokraattisten poliittisten järjestelmien säilyttä-
miseksi.⁶ Perus- ja ihmisoikeuksien tarjoama suoja on joka tapauksessa muodostunut
tärkeäksi turvatakeeksi juuri tilanteissa, joissa yksilöiden oikeudellisesti suojatut intressit
ovat vaarantuneet kansallisen tietosuojalainsäädännön puutteellisuuksien takia taikka jopa

¹ Euroopan komissio 2014, s. 2–3.

² Simitis 1987, s. 725.

³ Pitkänen 2013, s. 1.

⁴ Ibid, s. 5–6.

⁵ Ks. Voutilainen 2012, s. 243.

⁶ Rodotá 2009, s. 78.

EU-tasoisien sääntelyn osoittauduttua perusoikeuksien vastaiseksi. Henkilötietojen suojan eurooppalaista perus- ja ihmisoikeussääntelyä on sovellettu yhä useammin muun muassa työelämään, videovalvontaan ja poliisin harjoittamaan tietojenkäsittelyyn liittyvissä yhteyksissä sekä osana terrorismin torjuntaa.⁷

1.2 Tutkielman tavoitteet, oikeustieteellinen viitekehys ja tutkimuskysymykset

Henkilötietojen suoja muodostuu laajasta ja verkostomaisesta kokonaisuudesta eritasoista lainsäädäntöä, johon kuuluu perus- ja ihmisoikeusnormistoa, kansainvälisiä sopimuksia ja suosituksia, EU-lainsäädäntöä ja kansallisen tason sääntelyä. Henkilötietojen suoja mielletään kuuluvaksi hallinto-oikeuteen ja informaatio-oikeuteen, asettuen tässä mielessä systemaattisesti julkisoikeuden puolelle, mutta henkilötietojen suoja koskee yhtä suuressa määrin myös henkilötietojen käsittelyä yksityisellä sektorilla.⁸

Tässä tutkielmassa pureudutaan henkilötietojen suojaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytäntöjen valossa. Tavoitteena on selvittää kyseisten tuomioistuinten näkemyksiä henkilötietojen suojan aineellisesta soveltamisalasta ja henkilötietojen suojan rajoittamisesta sekä jäsentää oikeuskäytännöistä ilmeneviä henkilötietojen suojaan kytkeytyviä intressejä eli oikeushyviä. *Oikeushyvillä* tarkoitetaan oikeudellisesti suojeltavia etuja, jotka voidaan käsittää yhtäältä läheisesti henkilöön liittyviksi perusoikeuksiksi kuten henki, terveys, vapaus, itsemääräämisoikeus ja yksityisyys, ja toisaalta laajemmiksi tavoitteiksi kuten valtion sisäinen ja ulkoinen turvallisuus.⁹ Tässä tutkielmassa jäsennän oikeushyviä ennen kaikkea henkilötietojen suojan kohteina olevien yksilöiden näkökulmasta.

Henkilötietojen suojan aineellinen soveltamisala, rajoitusedellytykset ja oikeushyvät ovat nähdäkseni perustavanlaatuisia kysymyksiä, jotka avaavat hyvin Euroopan unionin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tietosuojajuridiikan keskeisiä piirteitä, teemoja, tavoitteita ja käytännön soveltamista perus- ja ihmisoikeudellisesta näkökulmasta. Täydentävänä näkökulmana on relevanteilta osin otettu huomioon myös EU:n yleisestä tietosuojasetuksesta mahdollisesti seuraavat muutokset henkilötietojen suojaan EU:ssa.

Tutkimuksen kohteena olevien tuomioistuinten tehtävänä on omalta osaltaan harmonisoida eurooppalaista valtiosääntöoikeudellista identiteettiä ja sen osana henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan tasoa. On kuitenkin huomattava, että Eurooppa on yhteisestä arvo-

---

⁷ Ojanen 2006, s. 90.

⁸ Koillinen 2012, s. 172.

⁹ Nuutila 2016.

pohjastaan huolimatta valtiosääntöoikeudellisesti pluralistinen. EIT ja EUT antavat tuomioissaan sijaa myös jäsenvaltioiden erilaisille perinteille ja sisäpoliittisille valinnoille, joten perus- ja ihmisoikeussuojan tasossa esiintyy kansallisella tasolla tiettyä vaihtelua.¹⁰ Vaikka EIT:n ja EUT:n välistä yhteistyötä ei ole virallisesti koordinoitu, tuomioistuimet ovat osoittaneet halukkuutta keskinäiseen vuorovaikutukseen.¹¹ EIT:n ja EUT:n valintaa tutkimuksen kohteiksi voidaan pitää osittain ongelmallisena sen vuoksi, että kyseiset tuomioistuimet kuuluvat keskenään hyvin erilaisiin oikeudellisiin järjestelmiin. Perusoikeuksien asema onkin erilainen Euroopan neuvoston ja EU:n järjestelmissä.¹² On kuitenkin selvää, että yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan oikeuksilla on EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen valossa laaja yhteinen alue.¹³ EU:ssa valmistellaan lisäksi liittymistä EIS:een.

EIT:n henkilötietojen suojaa koskevissa asioissa lähtökohtana on Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojaa koskeva 8 artikla, johon myös EUT on useissa tuomioissaan viitannut. EUT puolestaan jäsentää henkilötietojen suojaa keskeisesti EU-oikeudellisten oikeuslähteiden kautta pyrkimyksensä yhtenäistää EU-oikeuden tulkintaa ja edistää perusoikeuksien toteutumista EU:ssa. Koska henkilötietojen suoja on luokiteltu EU-oikeudessa perusoikeudeksi ja sillä on vahva rooli myös EIS 8 artiklaa koskevassa oikeuskäytännössä, henkilötietojen suojaa tarkastellaan tässä tutkielmassa keskeisesti perus- ja ihmisoikeudellisesta näkökulmasta. Siksi tutkielman voidaan katsoa kuuluvan myös valtiosääntöoikeuden alaan. Lisäksi tutkielmaa voidaan luonnehtia EU-oikeuden osalta eurooppaoikeudelliseksi.

Keskeiset tutkimuskysymykset voidaan muotoilla seuraavasti:

1. Mikä on henkilötietojen suojan aineellinen soveltamisala Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöjen valossa?
2. Millä edellytyksillä henkilötietojen suojaa on voitu rajoittaa?
3. Millaisia oikeushyviä henkilötietojen suojaan kytkeytyy edellä mainittujen tuomioistuinten oikeuskäytäntöjen valossa?

---

¹⁰ Bignami 2008, s. 214–218 ja 247–248. Vaikka yhteisiin hyveellisiin eurooppalaisiin arvoihin sitoutumista voidaan sinänsä pitää kannatettavana, vaarana on kuitenkin vaihtoehtoisten näkemysten tukahduttaminen.

¹¹ Di Federico 2011, s. 37.

¹² Senden 2011, s. 82.

¹³ Kokott 2013, s. 228.

1.3 Käytetyt materiaalit ja metodi

1.3.1 Materiaali ja rajaukset

Tämän tutkielman ensisijaiset oikeuslähteet ovat EIS 8 artikla ja EU:n perusoikeuskirjan 8 artikla sekä henkilötietojen suojaa koskevat EIT:n ja EUT:n tuomiot. EIT:n osalta on kiinnitetty huomiota myös mahdollisiin eriäviin mielipiteisiin. EUT:n osalta puolestaan on tarkasteltu julkisiasiamiesten ratkaisuehdotuksia,¹⁴ joihin EUT ei ole harkinnassaan sidottu, mutta jotka tarjoavat oikeustieteen käyttöön arvokkaita näkökulmia. Keskeisiä lähteitä ovat olleet myös vertaisarvioidut oikeustieteelliset artikkelit ja muu oikeuskirjallisuus sekä virallislähteet kuten WP 29:n kannanotot, jotka eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta joissa annettuja linjauksia ovat käytännössä noudattaneet niin EU:n toimielimet kuin jäsenvaltiot. Tutkielmassa käytetyt lähteet sijoittuvat vähintään sallittujen oikeuslähteiden kategoriaan, joskin erityisesti voidaan huomata se seikka, että Eurooppa-tuomioistuinten tuomioiden on katsottu istuvan huonosti perinteiseen oikeuslähdehierarkiaan.

Henkilötietojen suojan teemat ja oikeustapaukset muodostavat huomattavan laajan kokonaisuuden, jossa EIT:n oikeuskäytäntö on kuitenkin selvästi laajempi ja sisältää jopa lukuisia samaa teemaa koskevia tapauksia. Tuomioistuinten argumentaatiota on kuitenkin pyritty käsittelemään tasapuolisesti. Etenkin EIT:n osalta on myös hyvä huomata, ettei mikään tuomio voi kunnolla yksin edustaa koko EIT:n tiettyä aihepiiriä koskevaa oikeuskäytäntöä. Joka tapauksessa tämän tutkielman tarkoituksena ei ole kartoittaa kaikkia henkilötietojen suojaan liittyviä teemoja ja oikeustapauksia, vaan olen poiminut oikeuskäytännöstä tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia tuomioita. Olen pitänyt olennaisimpina tuomiota, joissa on pohdittu henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan keskeiseen sisältöön puuttumista, ja joilla on laajempaa merkitystä siksi, että perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista on käsitelty niissä kattavasti ja monipuolisesti. Kolmannen tutkimuskysymyksen kannalta perusteltua on ollut myös valita käsiteltäväksi sellaisia tuomioita, joista ilmenee riittävän laajasti keskeisiä henkilötietojen suojaan kytkeytyviä oikeushyviä.

1.3.2 Metodi

Oikeustieteelle tieteenalana on ominaista yleispätevän metodisäännösten puuttuminen ja siitä seuraava metodinen moninaisuus.¹⁵ Sopivaa metodologiaa tämän tutkielman tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan etsiä siitä lähtökohdasta, että tarkastelun kohteena ovat ennen

¹⁴ Julkisiasiamiesten tehtäviin kuuluu SEUT 252 artiklan mukaan ”täysin puolueettomina ja riippumattomina esittää julkisessa istunnossa perustellut ratkaisuehdotukset asioissa, jotka Euroopan unionin tuomioistuinten perussäännön mukaan vaativat heidän myötävaikutustaan.”

¹⁵ Hirvonen 2011, s. 7–9.

kaikkea EIT:n ja EUT:n tuomiot. EIT ja EUT tulkitsevat voimassa olevan oikeuden sisältöä soveltaen kumpikin oman oikeusjärjestyksensä edellyttämiä oikeudellisia tulkintameto-
deja, normiristiriitojen ratkaisemista koskevia sääntöjä ja oikeuslähdeoppia. Voidaan siis sanoa, että kyseiset tuomioistuimet osallistuvat oikeudellisiin käytäntöihin soveltamalla lainopillista metodia. Oikeustieteen ja tuomioistuinten ratkaisutoiminnan välillä on kuitenkin tiettyjä keskeisiä eroja kuten se, että oikeustieteessä voidaan yksittäistapauksen sijasta keskittyä hahmottamaan laajempia kokonaisuuksia.¹⁶

EIT ja EUT:n tuomiot ovat kiinnostava tutkimuskohde sen vuoksi, että ne tarjoavat ratkai-
suja yksittäisiin oikeudellisiin tulkintakysymyksiin, mutta EIT ja EUT ovat myös edusta-
miensa oikeusjärjestysten korkeimpia oikeusasteita ja prejudikaattituomioistuinta, minkä seurauksena niiden tuomioista ilmenevät oikeusohjeet ylittävät sitovuudessaan kansallisen tason oikeuden. Katson, että EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen tutkimisen metodiksi soveltuu parhaiten käytännöllinen lainoppi, joka tarjoaa mahdollisuuden analysoida tuomi-
oita ja niistä ilmeneviä ratkaisuperusteita ja oikeusnormeja. Lainoppi ei myöskään ole sidottu mihinkään tiettyyn oikeusjärjestykseen, vaan se soveltuu oikeudellisten ongelmien kokonaisvaltaiseen tarkasteluun myös tavalla, joka ylittää oikeusjärjestysten väliset rajat.¹⁷

Lainoppi on oikeustieteellisen tutkimuksen metodi, joka käytännöllisessä funktiossaan pyrkii tulkinnan keinoin tiedon lisäämiseen voimassa olevan oikeuden sisällöstä sekä parempaan ymmärrykseen muun muassa oikeusperiaatteiden välisestä vuorovaikutuksesta. Käytännöllinen lainoppi hyödyntää myös lainopin teoreettista, systematisoivaa puolta.¹⁸ Lainoppi kiinnittyy normatiiviseen todellisuuteen ja tarkastelee oikeusnormeja *oikeuden sisäisestä* näkökulmasta. Lainoppi operoi kielen avulla, ja koska kieli itsessään on moni-
merkityksistä, täysin objektiivista kuvausta oikeusnormilauseen taustalla olevasta totuudesta ei ole mahdollista antaa.¹⁹ Lainoppi ei olekaan siis vain voimassa olevan oikeuden kuvaus, vaan se tuottaa kannanottoja oikeuden tulkittamisesta, punninnasta ja systematisoinnista.²⁰ Kuten muut oikeustieteen metodit, lainoppi voidaan jäsentää tulkitsemaan ja ymmärtämään pyrkiväksi *näkökulmaksi* oikeuteen.²¹

Lainoppia on mahdollista kritisoida myös siitä, että se on tiettyssä mielessä sidottu autori-
taarisiin oikeuslähteisiin kuten lainsäätäjän ja tuomioistuinten kannanottoihin. Oikeuden sisäinen näkökulma ei kuitenkaan merkitse kritiikitöntä suhtautumista oikeuslähteisiin ja

¹⁶ Helenius 2016, s. 6.

¹⁷ Ks. Helenius 2016, s. 23.

¹⁸ Hirvonen 2011, s. 25.

¹⁹ Ibid, s. 36–37.

²⁰ Ibid, s. 25; Helenius 2016, s. 17.

²¹ Aarnio 2006, s. 237–238.

voimassa olevaan oikeuteen. Lainopillisessa tutkimuksessa on sen sijaan nimenomaan suotavaa tuoda esiin vallitsevan oikeustilan ristiriitoja ja aukkoja sekä esittää uusia näkökulmia ja kannanottoja siitä, millaista sääntelyn pitäisi olla (*de lege ferenda* -kannanotot). Tässäkin tutkielmassa on tärkeänä lähtökohtana juuri se, että kirjoittajan esittämä argumentaatio ja kritiikki voivat tuoda lainopilliseen tutkimukseen lisäarvoa. Uutta näkökulmaa tarjoaa myös tietosuoja-asetuksesta seuraavien muutosten huomioiminen.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa johdatellaan tutkimuksen aihepiiriin ja esitellään tutkimukselliset tavoitteet ja lähdemateriaali rajauksineen sekä metodi. Toisessa luvussa luodaan katsaus tutkielman kannalta keskeisiin henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan käsitteisiin ja eurooppalaisiin sääntelyinstrumentteihin sekä niitä soveltaviin Eurooppatuomioistuimiin. Kolmannessa luvussa siirrytään tarkastelemaan henkilötietojen suojan soveltamisalaa EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen valossa. Kyse on siitä, missä tilanteissa yksilöllä on oikeus henkilötietojen suojaan, mitä henkilötietoja suojataan ja mitkä tekijät vaikuttavat henkilötietojen suojan soveltamisalan määräytymiseen.

Neljännessä luvussa tarkastellaan henkilötietojen suojan eurooppalaisia rajoitusedellytyksiä, jotka ilmenevät melko samansisältöisinä EIS 8(2) artiklasta ja perusoikeuskirjan 52(1) artiklasta. Tiettyjä eroja voidaan kuitenkin osoittaa sekä itse rajoituskriteereissä että siinä, miten EIT ja EUT ovat niitä käytännössä soveltaneet. Viidennessä luvussa edetään tarkemman oikeustapausanalyysiin. Luku on rakennettu siten, että henkilötietojen suojan keskeisiä oikeudellisesti suojeltuja intressejä on ryhmitelty neljän yksilön itsemääräämisoikeuteen sisältyvän elementin mukaisesti. Kutakin kokonaisuutta on käsitelty yleisemmällä tasolla ja oikeustapausten kautta. Henkilötietojen suojan keskeisten oikeushyvien ohella esiin nousee niihin liittyviä henkilötietojen ja yksityiselämän suojan keskeisiä aihepiirejä. Lisäksi oikeustapausten analysointi tarjoaa mahdollisuuden tehdä lisää huomioita siitä, miten EIT ja EUT ovat käytännössä soveltaneet edellä mainittuja perus- ja ihmisoikeussuojan rajoitusedellytyksiä. Kuudes luku kokoaa yhteen tutkielman keskeiset havainnot ja johtopäätökset.

2 Henkilötietojen suojan eurooppalainen käsitteistö, oikeuslähteet ja tuomioistuinkontrolli

2.1 Henkilötietojen suojan keskeinen käsitteistö

2.1.1 Henkilötiedot, henkilötietojen käsittely, rekisterinpitäjä, rekisteröity

EU-oikeudessa ja Euroopan neuvoston sopimuksissa *henkilötiedoilla* tarkoitetaan kaikenlaisia tunnistettua tai tunnistettavissa olevaa luonnollista henkilöä eli *rekisteröityä* koskevia tietoja.²² Henkilötietojen suojan juuret ovat yksityiselämän suojassa, minkä vuoksi juuri luonnolliset henkilöt ovat henkilötietojen suojan ensisijaisia subjekteja.²³ Suojan on katsottu ulottuvan vain eläviin ihmisiin.²⁴ EU:n tietosuoja-asetuksen 4(1)(1) artiklan mukaan henkilön katsotaan olevan tunnistettavissa, jos hänet voidaan tunnistaa ”suoraan tai epäsuorasti [...] erityisesti tunnistetietojen, kuten nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkkotunnistetietojen taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen, psyykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella”.²⁵

Arkaluonteisilla henkilötiedoilla tarkoitetaan henkilötietoja, joiden käsittely voi tietojen luonteen vuoksi muodostaa esimerkiksi tavallista suuremman uhan syrjityksi tulemisesta henkilölle, jota tiedot koskevat. Siksi tällaiset tiedot ovat myös erityisen suojan tarpeessa. Tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa arkaluonteisiksi luokitellaan henkilön rotua, etnistä alkuperää, poliittisia mielipiteitä, uskonnollista tai filosofista vakaumusta sekä terveyttä ja seksuaalisuutta koskevat henkilötiedot. Arkaluonteisia ovat tietosuoja-asetuksen mukaan myös tiedot ammattiliiton jäsenyydestä samoin kuin geneettiset tai biometriset tiedot, kun niitä käsitellään henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten.

Henkilötietojen käsittelyksi määritellään tietosuoja-asetuksessa kaikki sellaiset toiminnot, jotka kohdistetaan henkilötietoihin tai henkilötietojen kokoelmiin joko automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai manuaalisesti. Esimerkkeinä mainitaan muun muassa tietojen kerääminen, tallentaminen, järjestäminen, säilyttäminen, muuttaminen, haku, käyttö, luovuttaminen, poistaminen ja tuhoaminen.²⁶ *Rekisterinpitäjällä* tarkoitetaan luonnollista tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta toimielintä, joka yksin tai yhdessä

²² Tietosuoja-asetus, 4(1)(1) artikla ja yleissopimus n:o 108, 2(1)(a) artikla.

²³ Handbook of European Data Protection Law 2014, s. 36–37.

²⁴ WP 29 2007, s. 22.

²⁵ Esimerkkiluettelossa mainitaan direktiiviin 95/46 nähden uusina tietotyyppinä sijaintitieto, verkkotunnistetiedot ja geneettinen tieto.

²⁶ Tietosuoja-asetus, 4(1)(2) artikla.

toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.²⁷ Henkilörekistereihin viittaava terminologia on varsin vanhahtavaa mutta parempien suomennosten puuttuessa edelleen käyttökelpoista.

2.1.2 Henkilötietojen suoja ja yksilön itsemääräämisoikeus

Henkilötietojen suoja voidaan laajassa merkityksessä määritellä henkilötietojen käsittelyyn liittyvien aiheiden kattotermiksi, jonka keskeisenä elementtinä on tasapainon etsiminen keskenään ristiriitaisten intressien kuten yksityisyyden ja informaation vapaan liikkuvuuden välille. Henkilötietojen käsittely on normaali osa erilaisia yhteiskunnallisia toimintoja kuten viranomais- ja yritystoimintaa sekä tieteellistä tutkimusta, ja takeeksi lainvastaista ja/tai kohtuutonta henkilötietojen käsittelyä vastaan julkinen valta tarjoaa yksilöille henkilötietojen suojaa.²⁸ Eurooppalaisessa katsannossa henkilötietojen suojan lähtökohta on se, että henkilötietojen käsittely on kiellettyä, mutta lailla voidaan säätää oikeusperusteista, joiden nojalla henkilötietoja saa käsitellä. Dynaamisena oikeutena henkilötietojen suoja seuraa mukana kaikkialle, missä henkilötietoja käsitellään.²⁹ *Tietosuojaa* käytetään aika ajoin henkilötietojen suojan synonyyminä, vaikkakin termiä voidaan kritisoida siitä, että suojan tarpeessa ovat todellisuudessa tiedon kohteena olevat ihmiset eikä tieto sinänsä.

Henkilötietojen keräämisen, säilyttämisen, julkaisemisen, luovuttamisen ja muiden käsitteilytoimien seuraukset ilmenevät monilla tavoilla ja ne voivat vaikuttaa yksilön asemaan ja yksityiselämään hyvinkin merkittävästi. Henkilötietojen suoja ilmeneekin käytännössä erilaisina henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta koskevinä määräyksinä ja oikeussuojan takeina. Ilman tietosuojasääntelyn takaamia oikeuksia yksilöllä olisi esimerkiksi suhteellisen vähäiset mahdollisuudet saada selville, mitä tietoja hänestä käsitellään, kuka tietoja käsittelee ja millaisin seurauksin: puhutaan *tiedollisesta asymmetriasta*.³⁰

Henkilötietojen suojassa on oleellisesti kyse persoonallisuuden suojasta sekä yksilön henkilökohtaisesta vapaudesta ja ihmisarvon kunnioituksesta.³¹ Henkilötietojen suoja jäsentyy siten osaksi myös henkilö- ja persoonallisuus-oikeutta, joka tutkii yksilön persoonallisuuden suojaa yhteiskunnassa. Persoonallisuuden suojan keskeisenä lähtökohtana toimii yksilön *itsemääräämisoikeus*, joka merkitsee yksilön oikeutta päättää itseään koskevista asioista, valvoa niiden toteutumista sekä saada oikeusturvaa yhteiskunnassa.³² Itsemää-

²⁷ Tietosuojasetus, 4(1)(7) artikla.

²⁸ De Hert 2009, s. 3; vrt. Albers 2014, s. 227.

²⁹ Rodotá 2009, s. 79–80.

³⁰ Rouvroy 2009, s. 68–69.

³¹ Rodotá 2009, s. 81; ks. Kemppinen 2011, s. 42.

³² Saarenpää 2005, s. 311, 319.

räämis-oikeus sisältää Saarenpään jaottelussa ensinnäkin *tiedollisen itsemääräämisoikeuden*, joka viittaa rekisteröidyn oikeuteen päättää henkilötietojensa käsittelystä ja valvoa käsittelyä silloinkin, kun käsittely ei perustu suostumukseen.³³ Rouvroy ja Pouillet ovat täsmentäneet käsitettä toteamalla, että yksilön valta kontrolloida henkilötietojaan on välttämätön mutta yksin riittämätön edellytys sille, että tämän elämää voitaisiin pitää ”itse-määrätyinä”.³⁴ EU-oikeudessa lähtökohta on, että henkilötietojen käsittelyn on perustuttava rekisteröidyn suostumukseen tai muuhun oikeutettuun perusteeseen.³⁵ Tukea tiedolliselle itsemääräämisoikeudelle saadaan EU-oikeuden ja perusoikeuskirjan 8 artiklan ohella EIS 8 artiklasta, Eurooppa-tuomioistuinten oikeuskäytännöistä sekä kansallisen tason sääntelystä.

Muutkin itsemääräämisoikeuden elementit ovat saaneet tukea EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännöstä. Näitä ovat sisäinen ja ulkoinen vapaus sekä oikeus tietoon. *Sisäinen vapaus* viittaa siihen, kuinka henkilötietojen suoja voi edistää yksilön vapautta muodostaa ihmissuhteita, rakentaa identiteettiään ja muutenkin toimia täysivaltaisesti osana yhteiskuntaa ilman pelkoa erilaisista haitoista, joita epäasiallisesta henkilötietojen käsittelystä voi aiheutua.³⁶ *Ulkoinen vapaus* puolestaan merkitsee oikeutta olla vapaa erilaisesta valvonnasta kuten salakatselusta ja -kuuntelusta.³⁷ Viimeisenä mainittakoon *oikeus tietoon*, jolla on keskeinen merkitys muiden itsemääräämisoikeuden osien toteutumisen kannalta. Täysipainoinen toiminta yhteiskunnan jäsenenä ja oman identiteetin rakentaminen voi edellyttää tiedonsaantia muun muassa omasta itsestä.³⁸

Henkilötietojen suoja on tunnustettu myös perusoikeutena EU:n perusoikeusjärjestelmässä ja ihmisoikeutena EIS:ssa. *Perus- ja ihmisoikeudet* ovat perustavanlaatuisia, erityisen tärkeitä, kaikille kuuluvia yleisiä oikeuksia, jotka sijoittuvat normihierarkian huipulle ja heijastavat oikeusjärjestyksen arvopohjaa.³⁹ Eurooppalaisessa katsannossa perus- ja ihmisoikeudet mielletään erityisesti yksilöiden oikeuksien suojaksi oikeudenvastaista julkisen

³³ Saarenpää 2005, s. 320–321. Ks. jäljempänä luku 5.4. Tiedollisen itsemääräämisoikeuden käsitteen yhteydessä viitataan usein kuuluisaan *Volkszählungsurteil*-tuomioon (1983), jossa Saksan valtiosääntö-tuomioistuin määritteli rajoja viranomaisten vallalle käsitellä kansalaisten henkilötietoja ja jäseniä henkilötietojen suojan tavoitteiksi ihmisarvon kunnioituksen ja yksilön oikeuden kehittää vapaasti persoonallisuuttaan.

³⁴ Rouvroy 2009, s. 50.

³⁵ Tietosuoja-asetus, 6(1) artikla.

³⁶ Rouvroy 2009, s. 55–58. Identiteetillä tarkoitetaan henkilön ainutlaatuisuutta tai yksilöllisyyttä, joka yksilöi hänet ja erottaa hänet muista (Neethling 2005, s. 234). Identiteetin voidaan katsoa ilmenevän myös ihmisen yhteenkuuluvuutena tiettyihin toisiin yksilöihin tai ryhmiin (Saarenpää 2005, s. 321).

³⁷ Saarenpää 2005, s. 319–320.

³⁸ Ibid, s. 321.

³⁹ Hallberg 2010, Perusoikeudet > I Johdanto > 1. Perusoikeusjärjestelmä > Perusoikeuksien tarkoitus > Perusarvojen vahvistaminen > Oikeus ja arvot.

vallan käyttöä vastaan.⁴⁰ Perus- ja ihmisoikeuksilla on erilainen pohja, mutta ne ovat keskeiseltä sisällöltään samanlaisia, liittyvät toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään.⁴¹

2.1.3 Yksityisyys ja yksityiselämä

Henkilötietojen suojan katsotaan kumpuavan *yksityisyyden* (privacy) ja *yksityiselämän* (private life) käsitteistä. Yksityisyyden ja yksityiselämän käsitteiden välinen suhde ei ole täysin vakiintunut, ja niitä saatetaan käyttää toistensa synonyymeina – niin tässäkin tutkielmassa. Yksityisyys on kuitenkin saatettu nähdä yksityiselämän suojaa laajempana kokonaisuutena, joka koostuu useista eri perusoikeuksista. Yksityisyyden (tai yksityiselämän) suoja ei ole pidetty mahdollisena määritellä tyhjentävästi, koska käsitys yksityisyyden suojaamisen tarpeesta riippuu asiayhteydestä ja on altis jatkuville muutoksille.⁴² Yksityisyys voidaan nähdä yksilön oikeutena henkilökohtaiseen itsemääräämisoikeuteen, joka sisältää oikeuden aktiivisesti toteuttaa itseään ja kehittää persoonaansa. Yksityisyyden passiivisempaa puolta edustaa yksilön oikeus olla vapaa viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen oikeudettomasta puuttumisesta.⁴³

Henkilötietojen suoja ja yksityisyyden suoja on tulkittu eri yhteyksissä synonyymeiksi tai toistensa ala- ja yläkäsitteeksi. Eurooppalaisessa katsannossa on painotettu mainittujen oikeuksien kiinteän, moniulotteisen vuorovaikutussuhteen tarkastelua.⁴⁴ Tässä tutkielmassa tarkastelen EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännöistä ilmenevää henkilötietojen suojaa ja yksityiselämän suojaa kokonaisuutena, joka suoja juridisesti yksilöä yksilönä, osana sosiaalisia rakenteita ja vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan toimijana. Henkilötietojen ja yksityiselämän suojan välistä suhdetta voidaan analysoida vaikka siitä lähtökohdasta, että henkilötietojen suojan tärkeimpänä tarkoituksena pidetään yksityishenkilön suojaamista perusteettomalta henkilötietojen käsittelyltä, kun taas yksityisyys voidaan mieltää suojana yksityiselämään kohdistuvaa perusteetonta puuttumista vastaan.⁴⁵ Yksityiselämän suoja on nähty myös positiivisena oikeutena, koska se tuottaa yksilölle yksityisyyttä koskevan etuoikeuden, joskaan ei rajoittamatonta sellaista. Henkilötietojen suoja puolestaan voitaisiin vastaavasti nähdä negatiivisena oikeutena, jonka sisältönä on yksilöiden käyttäytymisen ohjaaminen siten, että he eivät loukkaa toiselle kuuluvaa oikeutta.⁴⁶ Yksityisyyttä on tarkas-

⁴⁰ Ehlers 2007, s. 371.

⁴¹ Hallberg 2010, Perusoikeudet > I Johdanto > 1. Perusoikeusjärjestelmä > Perusoikeuksien suhde ihmisoikeuksiin > Kansainvälinen tavoitetaso > Vuorovaikutussuhde.

⁴² Viljanen 2011, Perusoikeudet > III Yksittäiset perusoikeudet > 6. Yksityiselämän suoja (PL 10 §) > Oikeus yksityiselämään > Yksityiselämän käsite > Yksityiselämän ala; Saarenpää 2005, s. 326–327.

⁴³ Oliver 2009, s. 1443.

⁴⁴ Koillinen 2012, s. 177; Tzanou 2013, s. 90.

⁴⁵ De Hert 2006, s. 70.

⁴⁶ González Fuster 2012, s. 80.

teltu myös poliittisena valintana sen suhteen, missä määrin yksilön *läpinäkymättömyyttä* (opacity) tulisi suojella, ja tästä lähtökohdasta henkilötietojen suojan tehtäväksi tulee yksilön *läpinäkyvyyden* (transparency) sääntely.⁴⁷ On myös esitetty, että sekä yksityisyyden suoja että henkilötietojen suoja tulisi nähdä ennen kaikkea välineinä muiden perustavanlaatuisempien oikeuksien kuten ihmisarvon ja persoonallisuusosoikeuksien toteuttamiselle.⁴⁸

Henkilötietojen suojan nostaminen itsenäisen perusoikeuden asemaan EU:ssa on johtanut keskusteluun siitä, että henkilötietojen suojalle tulisi voida määritellä myös omia tavoitteita, jotka eivät ole yksityiselämän suojan kanssa yhteisiä. On selvää, että henkilötietojen suoja kattaa sellaisia henkilötietoja ja mahdollistaa keskustelun myös sellaisista oikeudellisista ongelmista, jotka eivät kuulu yksityiselämän suojan piiriin.⁴⁹ Henkilötietojen suojan itsenäinen asema laajentaa siis suojattavien henkilötietojen alaa ja vahvistaa tiedollista itsemääräämisoikeutta. Toisaalta henkilötietojen suoja ja yksityisyys ovat jatkossakin yhteydessä toisiinsa, koska perus- ja ihmisoikeusjärjestelmä muodostaa joka tapauksessa kokonaisuuden, jossa yksittäiset oikeudet menevät toistensa kanssa päällekkäin ja limittäin.⁵⁰

2.2 Euroopan neuvoston oikeuslähteet

2.2.1 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan neuvosto on yhteistyöjärjestö, joka perustettiin vuonna 1955 päämääränään luoda läheisempi yhteys jäsenvaltioidensa välille niiden yhteisten ihanteiden toteuttamiseksi sekä taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen edistämiseksi. Neuvoston toiminnan näkyvimmäksi osaksi on muodostunut ihmisoikeuksien ja perusvapauksien edistäminen ja puolustaminen. Neuvoston piirissä on annettu suuri joukko sopimuksia ja suosituksia eri aiheista, mutta niistä merkitykseltään huomattavin on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 4. marraskuuta 1950 tehty yleissopimus (Euroopan ihmisoikeussopimus), johon sitoutuminen on neuvoston jäsenyyden edellytyksenä valtioiden mittapuu laillisuusperiaatteeseen sekä ihmisoikeuksiin ja perusvapauksiin sitoutumiselle.⁵¹ EIS on sekä eurooppaoikeuden että käsillä olevan tutkimuksen kannalta huomattavan tärkeä henkilötietojen suojan sääntelyinstrumentti, jonka 8 artiklassa vahvistetaan jokaisen oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta:

---

⁴⁷ De Hert 2009, s. 21.

⁴⁸ Rouvroy 2009, s. 50.

⁴⁹ Koillinen 2012, s. 180–181. Vastaavasti keskittyminen henkilötietojen suojaan rajaa käsittelyn piiristä pois sellaiset yksityiselämän suojan tilanteet, joissa ei ole kyse henkilötietojen käsittelystä.

⁵⁰ Pitkänen 2013, s. 23–24.

⁵¹ Pellonpää 2012, s. 1–3.

Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

EIS 8 artiklan suojan kohteena ovat siis 1) yksityiselämän, 2) perhe-elämän, 3) kodin ja 4) kirjeenvaihdon kunnioitus. Sana *kunnioitus* voidaan nähdä viittauksena yksilön itsemääräämisoikeuteen.⁵² Huomionarvoista on, ettei EIS 8 artikla sisällä lainkaan nimenomaista mainintaa henkilötiedoista tai henkilötietojen suojasta. Kuitenkin EIT on ensimmäisen kerran tuomiossa *Leander v. Ruotsi* todennut, että henkilön yksityiselämää koskevan tiedon säilyttäminen ja luovuttaminen merkitsee puuttumista 8 artiklan turvaamaan yksityiselämän suojaan.⁵³ Jolleivät viranomaiset kykene osoittamaan oikeutusperustetta tälle puuttumiselle, kyse on EIS 8 artiklan loukkauksesta.⁵⁴ EIT on sittemmin tunnusomaiseen tapaan dynaamista ja laajentavaa tulkintaa soveltaen laajentanut EIS 8 artiklan soveltamisalan kattamaan monia erilaisia henkilötietojen käsittelytilanteita. EIT:n omaksuman evolutiivisen tulkinnan periaatteen mukaan EIS:ta on voitava tulkita uusilla tavoilla yhteiskuntien, teknologian ja ihmisoikeuskäsitysten muuttuessa eli EIS on ”elävä instrumentti”.⁵⁵

EIS 8 artiklaa koskeva oikeuskäytäntö käsittää laajan alueen myös muuhun kuin henkilötietojen suojaan liittyviä aihepiirejä kuten avioliitto-oikeus, sukupuolen vahvistaminen ja aborttioikeus. Henkilötietojen suojaa koskevat tapaukset ryhmittyvät EIS 8 artiklan systematiikassa usein *yksityiselämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojan* alle, mutta myös *perhe-elämän* suoja on saanut paikoin merkitystä.⁵⁶ Yksityiselämän suoja on edellä mainituista käsitteistä laajin, ja kodin, kirjeenvaihdon ja perhe-elämän suojaa voidaan pitää yksityiselämän suojan alle sijoittuvina suppeampina kategorioina. EIT on nimenomaisesti pidättäytynyt antamasta tarkkaa määritelmää yksityiselämän käsitteelle ja suosii sen sijaan tapauskohtaista arviointia.⁵⁷ Toisaalta vaikka EIS 8 artiklassa mainittuja suojelukohteita voidaan käsitellä erillään, kyseisiä intressejä ei ole kaikissa henkilötietojen suojaankaan liittyvissä tapauksissa mahdollista tai edes tarpeellista erottaa toisistaan.⁵⁸ EIT onkin toisinaan

⁵² Saarenpää 2005, s. 323.

⁵³ *Leander v. Ruotsi* (26.3.1987), kohta 48.

⁵⁴ Ks. Kokott 2013, s. 226.

⁵⁵ *Société Colas Est ja muut v. Ranska* (16.4.2002), kohta 41; ks. Senden 2011, s. 70–71.

⁵⁶ Ks. *Z. v. Suomi* (25.2.1997), kohta 95; *Avilkina ja muut v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 45.

⁵⁷ Uerpmann-Witzack 2011, s. 68.

⁵⁸ Pellonpää 2012, s. 652.

viitannut samaan aikaan esimerkiksi sekä yksityiselämän suojaan että kirjeenvaihtoon yksilöimättä sen tarkemmin, kumpi oikeus on ollut tapauksessa ensisijainen.⁵⁹

Euroopan neuvosto on määritellyt yksityisyyden yksilön oikeudeksi elää elämäänsä niin, että siihen puututaan mahdollisimman vähän ulkoapäin. Yksityisyyden suojaamisen keskeisimpiä intressejä ovat muun muassa yksilön oikeus olla joutumatta arvioiduksi väärillä perusteilla sekä oikeus nauttia suojaa kunnian ja maineen menetystä, luottamuksellisten tietojen paljastumista ja viestintäsalaisuuden rikkomista vastaan.⁶⁰ Samat intressit ovat toistuneet EIT:n henkilötietojen suojaa valottavassa oikeuskäytännössä, joka on koskenut viranomaisten ja yksityisten tahojen suorittamaa henkilötietojen käsittelyä esimerkiksi henkilötietojen tallentamisen, säilyttämisen ja luovuttamisen muodossa.

EIS 8 artikla koskee etupäässä valtion ja kansalaisten välistä vertikaalista suhdetta, jonka ydinsisältönä on ollut yksilön vapauspiirin suojaaminen valtion taholta tulevaa puuttumista vastaan.⁶¹ Kuitenkin myös yksityiselämän suojan osalta EIS on vahvistanut useita kertoja valtion velvollisuuden ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin henkilötietojen suojan turvaamiseksi, ja silloinkin, kun kyse on yksityisten välisistä eli horisontaalisista suhteista.⁶² Esimerkiksi tuomiossa *Bârbulescu v. Romania* EIT punnitsi valittajan yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojaa suhteessa yksityisen työnantajan intresseihin.⁶³ Vaikka siis EIS 8(2) artiklassa viitataan tarpeeseen suojella ihmisiä viranomaisten puuttumiselta yksityiselämäänsä, artiklan soveltamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, käsitteleekö henkilötietoja julkinen viranomainen vai yksityinen taho. Vastuu EIS:n noudattamisesta on nimittäin jäsenvaltioilla.⁶⁴

EIS:lle tyypilliseen sääntelytekniseen tapaan 8 artiklan ensimmäisessä kohdassa todetaan ihmisoikeuden sisältö ja toisessa kohdassa edellytykset, joiden nojalla oikeudesta voidaan poiketa. Oikeudesta nauttia yksityiselämän kunnioitusta voidaan poiketa, jos kolme kumulatiivista edellytystä täyttyvät. Puuttumisen on perustuttava lakiin, ja sen on oltava sallittua jollakin 8(2) artiklassa mainitulla perusteella. Lisäksi puuttumisen on oltava välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.⁶⁵ Henkilötietojen suojaa koskevissa tapauksissa EIS 8 artiklan rikkomukset liittyvät tyypillisesti siihen, että kansallinen lainsäädäntö on liian

⁵⁹ De Hert 2009, s. 18; ks. *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992), kohdat 29–31.

⁶⁰ Euroopan neuvoston parlamentaarinen komitea: Resolution 428 (1970) Containing a Declaration on Mass Communication Media and Human rights, kohta C(16).

⁶¹ Pellonpää 2012, s. 653.

⁶² Viljanen 2011, Perusoikeudet > III Yksittäiset perusoikeudet > 6. Yksityiselämän suoja (PL 10 §) > Oikeus yksityiselämään > Yksityiselämän käsite > Kehitysnäkymiä; Marshall 2009, s. 45.

⁶³ *Bârbulescu v. Romania*, kohdat 52–53.

⁶⁴ Kokott 2013, s. 225.

⁶⁵ Ks. *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992), kohta 31.

epätasällistä turvataksaan sopimusvelvoitteen täyttämisen. Tällöin voi olla kyse siitä, että henkilötietojen suojaan puuttumiseksi on myönnetty liian laaja tai jopa lähes rajoittamaton toimivalta, eikä yksilön suojana ole ollut riittäviä takeita julkisen vallan taholta tulevaa mielivaltaista puuttumista vastaan. EIS 8 artiklan rikkomuksen taustalla voi olla myös epäonnistuminen tapauksen kannalta ratkaisevassa intressipunninnassa.

2.2.2 Euroopan neuvoston yleissopimus nro 108

Tammikuun 28. päivänä vuonna 1981 allekirjoitettu Euroopan neuvoston yleissopimus yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä on ensimmäinen kansainvälisesti sitova sääntelyinstrumentti, jossa henkilötietojen suoja on tunnustettu jokaiselle kuuluvana ihmisoikeutena. Automaattinen tietojenkäsittely ja rajan yli tapahtuvat henkilötietojen siirrot olivat alkaneet huomattavasti lisääntyä, mutta EIS 8 artiklaa ei tuolloin pidetty riittävänä henkilötietojen suojan turvaajana. Tietosuojasopimuksella pyrittiin laajentamaan yksilön oikeutta yksityisyyteen ottaen kuitenkin huomioon tiedon vapaa kulku kansojen välillä. Sopimuksen tarkoituksena oli turvata jokaisen oikeudet ja perusvapaudet henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä ja erityisesti oikeus yksityisyyteen ("tietosuojaj").

Tietosuojasopimus sisältää monia keskeisiä yksityisyyden suojaan liittyviä määräyksiä, jotka koskevat automaattisessa tietojenkäsittelyssä käsiteltävien tietojen laatua, erityisiä tietoryhmiä, tietoturvaa, rekisteröidyn tarkastusoikeutta, oikeutta saada tietonsa korjatuiksi ja henkilötietojen suojasta poikkeamisen edellytyksiä.⁶⁶ Ratifointiprosessi eteni kuitenkin hitaasti eikä tietosuojasopimus onnistunut riittävästi harmonisoimaan jäsenmaiden lainsäädäntöä.⁶⁷ Tietosuojasopimus on vaikuttanut EIT:n tulkintoihin EIS 8 artiklassa tarkoitetun oikeuden laajuudesta, mutta kokonaisuutena EIS 8 artiklan ja tietosuojasopimuksen välinen suhde on jäänyt epäselväksi.⁶⁸ Sittenmin tietosuojasopimuksen sisältämiä peruseriaatteita on täsmennetty ja laajennettu muilla sääntelyinstrumenteilla, etenkin direktiivillä 95/46.⁶⁹ Tietosuojasopimuksen lisäpöytäkirjalla lisättiin sopimukseen määräykset valvontaviranomaisista ja rajat ylittävistä henkilötietojen siirroista sellaisiin valtioihin tai järjestöihin, jotka eivät ole tietosuojasopimuksen osapuolia. Nykyisin kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat mukana sopimuksessa.

⁶⁶ Ks. Ojanen 2006, s. 91.

⁶⁷ Lynskey 2013, s. 61–62.

⁶⁸ González Fuster 2014a, s. 100–101; Docksey 2016, s. 197; Kokott 2013, s. 223; Bygrave 1998, s. 256.

⁶⁹ Direktiivi 95/46, 11 resitaali.

2.3 Euroopan unionin oikeuslähteet

2.3.1 Euroopan unionin perusoikeuskirja

Perusoikeuskirjan juuret ulottuvat pitkälle Euroopan yhteisöjen historiaan. Alun perin Euroopan yhteisöt nähtiin puhtaasti taloudellisena entiteettinä, mutta melko pian kävi ilmi, että yksilöt voivat olla perusoikeussuojan tarpeessa myös yhteisöoikeuden soveltamisalalla. EYT:n vahvistettua EU-oikeuden etusijaperiaatteen ilmeni tiettyjen jäsenvaltioiden taholta kritiikkiä EU:n perusoikeussuojan riittämättömästä tasosta. Seurauksena oli, että EUT sitoutui noudattamaan ratkaisutoiminnassaan jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä ja EIS:sta ilmeneviä perus- ja ihmisoikeuksia EU-oikeuden yleisinä oikeusperiaatteina.⁷⁰ Perusoikeuksien kodifiointia pidettiin kuitenkin tärkeänä perusoikeussuojan vahvistamisen kannalta, ja EU:n perusoikeuskirja julkistettiin vuonna 2000.⁷¹ Perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova 1.12.2009 Lissabonin sopimuksen myötä, jolloin se sai saman sitovuuden kuin EU:n perustamissopimukset. Samalla henkilötietojen suoja kirjattiin myös SEUT 16 artiklaan.⁷² Tämä kehityskulku voidaan nähdä henkilötietojen suojan *valtiosääntöistymisenä*.

Perusoikeuskirja sitoo unionin toimielimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita *näiden pannessa täytäntöön unionin oikeutta*. Jäsenvaltioiden on siis etsittävä sellaisia ratkaisuja ja tulkintoja, joiden myötä perusoikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti, kun jäsenvaltiot panevat toimeen EU-oikeutta, implementoivat EU-oikeutta osaksi kansallista lainsäädäntöä ja tulkitsevat tätä lainsäädäntöä.⁷³ Perusoikeudet on otettava huomioon myös jäsenvaltion *poiketessa* EU-oikeuden normeista.⁷⁴ Perusoikeuskirja sisältää erillisinä kohtina yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisen (7 artikla) sekä henkilötietojen suojan (8 artikla). Artiklat ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa, koska molemmat voivat esimerkiksi olla sovellettavissa samaan tilanteeseen.⁷⁵

7 artikla

Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen

Jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.

⁷⁰ Ks. Senden 2011, s. 26–27.

⁷¹ González Fuster 2014a, s. 168–169, 198.

⁷² SEUT 16(1) artiklan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojen suojaan. SEUT 16(2) artiklassa asetetaan Euroopan parlamentille ja neuvostolle velvollisuus antaa tarkempaa sääntelyä henkilötietojen käsittelystä unionin toimielimissä ja jäsenvaltioissa silloin, kun ne toteuttavat unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvaa toimintaa. Näiden sääntöjen noudattamista valvoo riippumaton viranomainen.

⁷³ Ferraro 2015, s. 17.

⁷⁴ Senden 2011, s. 29; Kokott 2010, s. 9–10.

⁷⁵ C–293/12 ja C–594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 29.

Henkilötietojen suoja

1. Jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan.
2. Tällaisten tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi.
3. Riippumaton viranomainen valvoo näiden sääntöjen noudattamista.

Perusoikeuskirjan 7 artikla on varsin samansisältöinen kuin EIS 8(1) artikla. Myös perusoikeuskirjan 8 artikla heijastaa EIS 8 artiklaa, mutta sen inspiraationa ovat toimineet lisäksi EY 286 artikla (nykyinen SEUT 16 ja SEU 39) ja johdettu EU-oikeus sekä Euroopan neuvoston tietosuojasopimus.⁷⁶ Huomattavaa on myös, että 7 ja 8 artiklasta vain jälkimmäisessä täsmennetään useita kyseiseen oikeuteen sisältyviä keskeisiä elementtejä.

Ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa nimenomaista tietosuojaperusoikeutta ei ollut tunnustettu laajasti valtiosääntötasolla EU:n jäsenvaltioissa.⁷⁷ Henkilötietojen suojasta tuli 8 artiklan myötä EU:ssa ensi kertaa itsenäinen perusoikeus erotukseksi muista keskeisistä perus- ja ihmisoikeusdokumenteista sekä johdetusta EU-oikeudesta, joissa henkilötietojen suojan on katsottu lähinnä palvelevan muita oikeuksia ja vapauksia ja etenkin yksityisyyden suojaa.⁷⁸ Artiklan on katsottu antaneen henkilötietojen suojalle myös enemmän painoarvoa suhteessa sisämarkkinoiden intresseihin.⁷⁹ Itsenäinen tietosuojaperusoikeus ei kuitenkaan merkitse sitä, että henkilötietojen suoja etäännyisi yksityisyyden suojan kanssa yhteisistä tausta-arvoistaan kuten ihmisarvon kunnioituksesta ja yksilön autonomiasta.⁸⁰

Perusoikeuskirjan 8(2) artiklaan on kodifioitu useita jo aiemmin EU-lainsäädännössä tunnustettuja henkilötietojen käsittelyn keskeisiä periaatteita, joiden tavoitteena on taata hyvä henkilötietojen suojan taso.⁸¹ Jos siis 8(2) artiklan vaatimukset täyttyvät, kyse ei ole puuttumisesta henkilötietojen suojaan.⁸² Käsittelyn on oltava reilua ja lainmukaista, käsittelyssä on noudatettava tarkoitussidonnaisuuden periaatetta, ja jokaisen on voitava päästä oikeuksiinsa.⁸³ Koska henkilötietojen suoja on nostettu EU:ssa perusoikeudeksi, riittävää suojan tasoa ei voida taata pelkästään siten, että EU:n toimielimet ja jäsenvaltioiden viran-

⁷⁶ Euroopan unionin perusoikeuskirjan selitykset, s. 20; González Fuster 2012, s. 74; Pellonpää 2012, s. 90–91.

⁷⁷ Ks. González Fuster 2014b, s. 265; Lynskey 2014b, s. 574.

⁷⁸ Lynskey 2013, s. 77; González Fuster 2014b, s. 265.

⁷⁹ De Hert 2009, s. 7–8.

⁸⁰ Rouvroy 2009, s. 74.

⁸¹ Handbook of European Data Protection Law 2014, s. 20; Pitkänen 2013, s. 21.

⁸² Kokott 2013, s. 226.

⁸³ Ojanen 2006, s. 92.

omaiset pidättäytyvät puuttumasta kansalaisten henkilötietojen suojaan. Sen sijaan henkilötietojen suojan tarkemmista säännöistä ja periaatteista on säädettävä lainsäädäntöteitse.⁸⁴ EU-tasolla tarkempaa sääntelyä on annettu muun muassa tietosuojasetuksella.

Perusoikeuskirjan takaama oikeus henkilötietojen suojaan ei ole ehdoton oikeus, vaan se on suhteutettava siihen tehtävään, joka sillä on yhteiskunnassa.⁸⁵ Perusoikeuskirjan rakenteen mukaisesti myös 8 artiklasta poikkeamisen edellytykset sisältyvät sen kaikille oikeuksille yhteiseen 52(1) artiklaan. Perusoikeuskirja eroaa tässä suhteessa lakiteknisesti EIS:sta.

52 artikla

Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

1. Tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Perusoikeuskirjan 8(2) ja 8(3) artiklaa ei siis tule rinnastaa EIS 8(2) artiklaan, sillä ensin mainitut täsmentävät henkilötietojen suojan perusoikeuden sisältöä, eivät henkilötietojen suojan rajoittamisen edellytyksiä.⁸⁶ Perusoikeuskirjan 52(1) artiklan mukaan henkilötietojen suojaa voidaan siis rajoittaa, jos 1) rajoittamisesta on säädetty lailla, 2) rajoitukset kunnioittavat henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä, 3) rajoittaminen on suhteellisuusperiaatteen mukaista ja 4) välttämätöntä sekä 5) jos rajoittaminen vastaa tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia tai vapauksia.

Vaikka perusoikeuskirjan 8 artikla ei siis vastaa mitään EIS:n artiklaa, perusoikeuskirjan 8 artiklan tietosuojaperusoikeuden voidaan katsoa ainakin osittain sisältyvän EIS 8 artiklan tarkoittamaan oikeuteen.⁸⁷ Mainittujen instrumenttien keskinäisen johdonmukaisuuden turvaamiseksi on lisäksi perusoikeuskirjan 52(3) artiklassa säädetty, että perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat EIS:ssa taattuja oikeuksia siltä osin kuin niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat. Sama vastaavuus koskee myös oikeuksista poikkeamista. Yksimielisyyttä ei kuitenkaan vallitse siitä, onko EUT sidottu myös EIT:n oikeuskäytäntöön.⁸⁸ EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännöt ovat joka tapauksessa jatkuvassa vuorovaikutuksessa. EUT on rakentanut siltä perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan ja EIS 8 artiklan välille viittaamalla

⁸⁴ Ojanen 2006, s. 95.

⁸⁵ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, tuomion kohta 48.

⁸⁶ Vastakohtaisiakin tulkintoja on tältä osin tehty. Ks. tästä Gonzalez Fuster 2014a, s. 203.

⁸⁷ Oliver 2009, s. 1455.

⁸⁸ Bratza 2013, s. 176; ks. Senden 2011, s. 34.

EIT:n oikeuskäytäntöön, mutta kyseisille oikeuksille ei ole muodostunut yhtenevää sisältöä ja soveltamisalaa.⁸⁹ EUT:ta onkin arvosteltu omien perusoikeusstandardiensa rakentamisesta, koska sen jättänyt EIT:n oikeuskäytännön yhä vähemmälle huomiolle.⁹⁰

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 ja 4 kohdan sekä 53 artiklan mukaan perusoikeuskirjan tulkinnalla ei saa rajoittaa tai loukata yksilölle muualla taattuja ihmisoikeuksia tai perusvapauksia.⁹¹ Perusoikeuskirjan on siis aina tarjottava vähintään samantasoista perusoikeussuojaa kuin muiden kansainvälisten sääntelyinstrumenttien ja jäsenvaltioiden valtiosääntöjen. Kuitenkin 52(3) artiklan mukaisesti unioni voi perusoikeuskirjan nojalla myöntää tätä laajempaaakin suojaa. Toisaalta jos EIT päättäisi nostaa EIS 8 artiklan suojan tasoa tai laajentaa sen soveltamisalaa, EU-oikeus saattaisi menettää itsenäisyytensä. Tällöin myös perusoikeuskirjan tulkintaa olisi muutettava EIT:n tulkintoja vastaavaksi. Kuitenkin 53 artiklasta seuraa myös, ettei perusoikeuskirjaa voida tulkita regressiivisesti, ja tähän EU:n valtiosääntöoikeudellisen itsenäisyyden voidaan katsoa kiteytyvän.⁹²

SEU 6(1) artiklan mukaan perusoikeuskirjaa on tulkittava sen VII osaston yleisten määräysten mukaisesti ottaen huomioon perusoikeuskirjassa tarkoitetut selitykset, joissa esitetään näiden määräysten lähteet. Perusoikeuskirjan tulkintaan vaikuttavat siis yhtäältä sen sisältämät yleiset määräykset kuten 52(3) artiklassa tarkoitettu vastaavuus EIS:n kanssa, ja toisaalta tulkinnassa tulisi vielä ottaa huomioon lukuisat perusoikeuskirjan lähteet kuten direktiivi 95/46, EIS 8 artikla ja Euroopan neuvoston tietosuojasopimus. Koska tulkintaohjeet muodostuvat tällä tavalla lukuisista ristikkäisistä viittauksista eri oikeuslähteisiin, perusoikeuskirjassa tarkoitetun henkilötietojen suojan tarkan luonteen, soveltamisalan ja rajoitusten sisällön selvittäminen on varsin monimutkaista.⁹³

2.3.2 Henkilötietojen käsittelyä koskeva johdettu oikeus

EU:n johdettu oikeus täsmentää henkilötietojen ja yksityisyyden suojan sisältöä: se voidaan mieltää näiden oikeuksien toteuttamisen *työkaluna*.⁹⁴ Keskeisessä roolissa on ollut direktiivi 95/46, joka suojaa luonnollisia henkilöitä, kun heitä koskevia henkilötietoja käsitellään automaattisen tietojenkäsittelyn keinoin. Direktiivin korvaava EU:n yleinen tietosuojasetus on tullut voimaan 27.4.2016, ja sen soveltaminen alkaa 25.5.2018. Tässä tutkielmassa käsitelty EUT:n oikeuskäytäntö nojaa siis vielä vanhaan direktiiviin. Tutkiel-

⁸⁹ Ks. Ferraro 2015, s. 13.

⁹⁰ Ks. esim. De Búrca 2013; Federico 2011, s. 37.

⁹¹ Ojanen 2006, s. 90.

⁹² Lenaerts 2012, s. 394.

⁹³ González Fuster 2012, s. 76–77.

⁹⁴ Rouvroy 2009, s. 69–70.

man kannalta tämä ”vanha” oikeuskäytäntö on edelleen ajankohtaista, sillä lukuisista uudistuksista huolimatta tietosuoja-asetus ei tule ratkaisevasti muuttamaan henkilötietojen suojan keskeisiä perusperiaatteita.

Euroopan digitalouden on havaittu jääneen jälkeen Yhdysvalloista, koska oikeudellisen toimintaympäristön monimutkaisuus sekä vaikeudet hyödyntää suuria data-aineistoja ja infrastruktuuria vaikeuttavat pk-yritysten markkinoille pääsyä ja innovointia.⁹⁵ Tietosuoja-asetuksen säätämisen taustalla on myös havainto siitä, ettei direktiivi 95/46 ole riittävällä tavalla kyennyt turvaamaan luonnollisten henkilöiden oikeuksia. Täytäntöönpanon ja soveltamiskäytännön hajanaisuus jäsenvaltioissa on tuottanut yrityksille ylimääräistä byrokratiaa ja heikentänyt kuluttajien luottamusta, mikä on ollut omiaan hidastamaan esimerkiksi sähköistä kaupankäyntiä sisämarkkinoilla.⁹⁶ Tietosuoja-asetus pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin harmonisoimalla aiempaa tehokkaammin henkilötietojen suojan sääntelyn tavoitteenaan yhtä korkea suojan taso kaikissa jäsenvaltioissa ja henkilötietojen liikkuvuuden esteiden poistaminen.⁹⁷ Asetus on unionissa suoraan sovellettavaa oikeutta, mutta se jättää tietyiltä osin jäsenvaltioille kansallista harkintavaltaa. Asetuksen keskeisiä uudistuksia ovat muun muassa rekisteröityjen oikeuksien vahvistaminen ja rekisterinpitäjiä koskeva osoitusvelvollisuus, jonka mukaan rekisterinpitäjän tulee pystyä osoittamaan, että se on noudattanut henkilötietojen käsittelyä koskevia periaatteita.⁹⁸

Vanhan direktiivin korvautuessa tietosuoja-asetuksella jää yhä voimaan vuonna 2002 säädetty sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi 2002/58/EY, jonka rooli on täydentää luonnollisten henkilöiden suojelua erityisesti sähköisen viestinnän alalla sekä varmistaa henkilötietojen ja sähköisten viestintälaitteiden ja -palvelujen vapaa liikkuvuus yhteisössä. Neuvoston puitepäätos 2008/977/YOS poliisi- ja oikeudellisessa yhteistyössä käsiteltävien henkilötietojen suojaamisesta korvataan yksilöiden suojelusta poliisin ja syyttäväviranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä annetulla direktiivillä 2016/680. Keskeiseen EU:n johdettuun oikeuteen lukeutuvat myös asetus 45/2001 Euroopan yhteisöjen toimielinten ja elinten piirissä suoritettavasta henkilötietojen käsittelystä sekä asetus 1049/2001 Euroopan parlamentin, neuvoston ja komission asiakirjajulkisuudesta.

⁹⁵ Euroopan komissio 2014, s. 3.

⁹⁶ Tietosuoja-asetus, 9 resitaali.

⁹⁷ Reding 2012, s. 128–129.

⁹⁸ Tietosuoja-asetus, 12–22 ja 5(2) artiklat.

2.4 Eurooppa-tuomioistuinten rooli henkilötietojen suojan tulkitsijana

2.4.1 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Euroopan neuvoston perustamissopimuksen nojalla perustettu Strasbourgissa sijaitseva tuomioistuin, joka valvoo EIS:n noudattamista. Ennen 1.11.1998 voimaan tullutta uudistusta sopimusvelvoitteiden valvontajärjestelmä oli kaksivaiheinen siten, että ensivaiheessa *Euroopan ihmisoikeustoimikunta* ratkaisi, voitiinko valitus ottaa tutkittavaksi ja jos voitiin, toimikunta selvitti asiaa ja pyrki sovintoratkaisuun osapuolten välillä. Uudistuksessa toimikunta ja silloinen ihmisoikeustuomioistuin yhdistyivät yhdeksi EIT:ksi.⁹⁹ EIT tunnetaan yksityiskohtaisista tuomioistaan, mutta sen tuomioiden kirjoitustyyli ei ole peräisin suoraan mistään tietystä kansallisesta oikeusperinteestä.¹⁰⁰ EIT pyrkii läpinäkyvyyteen julkaisemalla tuomioidensa yhteydessä myös eriävät mielipiteet ja äänestysten tulokset. Keskeisimmäksi menettelyksi EIT:ssa on muodostunut yksilövalitusmenettely, jossa väitetyt konkreettisen sopimusrikkomuksen kohteeksi joutunut yksityishenkilö tai kansalaisjärjestö voi valittaa asiasta tuomioistuimelle.¹⁰¹

Asian tutkittavaksi ottaminen EIT:ssa edellyttää, että valituksen tekijä katsoo sopimusvaltion loukanneen EIS:n takaamia oikeuksiaan. Pääsääntöisesti vaatimuksena on, että lakia on sovellettu ihmisoikeuksia rikkovalla tavalla, vaikkakin EIT on hyväksynyt tutkittavaksi tapauksia myös pelkän sellaisen lainsäädännön olemassaolon perusteella, joka on omiaan johtamaan ihmisoikeusloukkauksiin.¹⁰² Toinen edellytys valituksen tutkittavaksi ottamiselle on se, että asiassa on turvauduttu kaikkiin kansallisiin oikeussuojakeinoihin yleisesti tunnustettujen kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti. Valitus on tehtävä kuuden kuukauden kuluessa lopullisen kansallisen päätöksen antopäivästä.¹⁰³ Jos asia otetaan käsiteltäväksi, EIT:n on tehtävä ratkaisu sen suhteen, onko käsillä EIS:n loukkaus vai ei.

2.4.2 Euroopan unionin tuomioistuin

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT, aiemmin EYT) on Luxemburgissa sijaitseva, EU:ssa tuomiovaltaa käyttävä tuomioistuin, jonka tehtävänä on edistää eurooppaoikeuden yhdenmukaista soveltamista jäsenvaltioissa ja valvoa, etteivät EU:n toimielimet ylitä toimivaltuuksiaan. EUT käsittelee sille perussopimuksessa säädettyt asiat, joita ovat jäsenvaltioiden ennakkoratkaisupyynnöt, kanteet jäsenvaltioita vastaan sekä EU:n toimielimille kohdistetut

⁹⁹ Pellonpää 2012, s. 141–144.

¹⁰⁰ Senden 2011, s. 20.

¹⁰¹ Pellonpää 2012, s. 1–4.

¹⁰² Ks. esim. *Klass ja muut v. Saksa* (6.9.1978).

¹⁰³ Pellonpää 2012, s. 163–165, 171, 184.

kumoamis-, laiminlyönti- ja vahingonkorvauskanteet. EUT käsittelee myös unionin yleisen tuomioistuimen ja EU:n virkamiestuomioistuimen päätöksistä tehdyt valitukset.¹⁰⁴

Henkilötietojen suojan kannalta relevantit EUT:n kannetyypit ovat ennakkoratkaisupyyntö ja kumoamiskanne, joista ensin mainitut ovat olleet EUT:ssa myös henkilötietojen käsittelyyn liittyen suurin kanneryhmä. Ennakkoratkaisupyyntö perustuvat SEUT 267 artiklaan ja niiden tarkoituksena on edesauttaa eurooppaoikeuden tehokasta ja yhdenmukaista soveltamista tarjoamalla kansalliselle tuomioistuimelle oikeudellisesti sitovan näkemyksen EU-oikeuden tulkinnasta.¹⁰⁵ Käytännössä ennakkoratkaisut sitovat yleisesti myös kolmannia.¹⁰⁶ Vaikka EUT:lla on velvollisuus antaa jäsenvaltiolle hyödyllinen vastaus, EUT voi jättää perusoikeuksien punninnan kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi. Kumoamiskanteet puolestaan ovat SEUT 263 artiklaan perustuvia hallinto-oikeudellisia kanteita, joilla voidaan tutkia, ovatko EU:n tietosuojasäädökset ja -päätökset perusoikeuksien mukaisia.

Eurooppaoikeuden yhtenäistä soveltamista valvovana tuomioistuimena EUT soveltaa henkilötietojen käsittelyä koskevassa oikeuskäytännössään EU:n direktiivejä, asetuksia ja päätöksiä. Yhteinen perusoikeusstandardi saadaan perusoikeuskirjasta, jonka korotettu juridinen asema merkitsee sitä, että EU-oikeuden säädös tai päätös voidaan kumota, jos se on ristiriidassa perusoikeuksien kanssa.¹⁰⁷ Perus- ja ihmisoikeudet on myös EU:n yleisinä oikeusperiaatteina määrätty SEU 6(3) artiklassa oikeudelliselta luonteeltaan velvoittaviksi. On syytä huomata, että EUT käsittelee paljon muitakin kuin perusoikeuskysymyksiä,¹⁰⁸ eikä sen kaikissa henkilötietojen suojaa koskevissa tuomioissa ole erityistä perusoikeudellista relevanssia.

EUT:n tuomioiden kirjoitustyyliin on vaikuttanut eniten mannermainen oikeus ja tarkemmin ranskalainen oikeudellisen argumentoinnin perinne. EUT:n tuomioilla ei ole kuitenkaan katsottu olevan edellytyksiä luoda unioniin yhtenäisyyttä, jonka vaikutukset ulottuivat oikeuskulttuurin tasolle asti.¹⁰⁹ Ranskalaisesta oikeuskulttuurista juontuu myös kaksihaarainen järjestelmä, jonka osat ovat julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset ja tuomioistuimen tuomiot – näistä myös ensin mainitut julkaistaan.¹¹⁰ EIT:sta poiketen EUT edellyttää tuomareilta yksimielistä ratkaisua. EUT tunnetaan lyhytsanaisesta tyylistä, jota kompensoi julkisasiamiehen vapaammin eri vaihtoehtoja punnitseva, keskustelevalle argumentaatio.

¹⁰⁴ Raitio 2013, s. 163–164.

¹⁰⁵ Ibid, s. 180–182; Sankari 2013, s. 23–24.

¹⁰⁶ Talus 2015, s. 231.

¹⁰⁷ Kokott 2010, s. 6, 8. Ks. C–362/14 *Schrems* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa; C–293/12 ja C–594/12 *Digital Rights Ireland* [2014].

¹⁰⁸ Senden 2011, s. 82.

¹⁰⁹ Paso 2009, s. 359.

¹¹⁰ Senden 2011, s. 36–38. Ks. Salmi-Tolonen 2005, s. 64–66.

3 Henkilötietojen suojan soveltamisala

3.1 Johdanto

Lain soveltamisala määrittelee sen, mihin asioihin, henkilöihin tai organisaatioihin lakia sovelletaan.¹¹¹ Perus- tai ihmisoikeussuojan soveltamisala tai suojan piiri puolestaan viittaa siihen osaan todellisuutta, jossa tiettyä käyttäytymistä suojataan.¹¹² Henkilötietojen suojan soveltamisala liittyy lähtökohtaisesti tilanteisiin, joissa käsitellään henkilötietoja. Henkilötietojen suoja merkitsee sitä, että yksilöllä on nimenomainen oikeus olla joutumatta epäasiallisen henkilötietojensa käsittelyn kohteeksi. Yksilöltä ei siis lähtökohtaisesti edellytetä mitään aktiivista toimintaa kyseisen oikeuden aktivoimiseksi, mutta henkilötietojen suojaan sisältyy myös mahdollisuus turvautua aktiivisesti tiettyihin rekisteröidyn oikeuksiin. Henkilötietojen suojan *sisältönä* voidaan siis pitää sitä, että rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä käsittelevät henkilötietoja vain lainmukaisilla edellytyksillä toteuttaen kaikki vaaditut rekisteröityjen asemaa turvaavat toimenpiteet. Tässä luvussa käsitelen sitä, mitä on luettu henkilötietojen suojan piiriin EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen valossa. Käsitelen myös henkilötietojen suojan henkilöllistä ja organisatorista soveltamisalaa, mutta maantieteelliseen soveltamisalaan liittyvät kysymykset on rajattu pois.

Henkilötiedon käsite määritellään EIT:n oikeuskäytännössä samalla tavalla kuin Euroopan neuvoston tietosuojasopimuksessa, jonka mukaan henkilötietona pidetään mitä tahansa tunnistettavaa tai tunnistettavissa olevaa henkilöä koskevaa tietoa.¹¹³ Tämä määritelmä vastaa keskeisesti myös EU-oikeuden mukaista henkilötiedon määritelmää. Kumpikin tuomioistuin siis katsoo lähtökohtaisesti, että tiettyyn luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä oleva informaatio on henkilötietoa, mutta tiettyjä näkemyseroja esiintyy siltä osin, riittääkö henkilötietojen suojan myöntämiseksi pelkästään se, että henkilötietoja on käsitelty. Henkilötietojen suojan soveltamisalan määrittämiseksi ei siis riitä pelkästään *henkilötiedon* käsitteen tarkastelu.

EIS:n järjestelmässä henkilötietojen suoja on vuosien saatossa laajentunut uusin suuntiin, ja EIT on nimenomaisesti pitänyt henkilötietojen suojaa perustavanlaatuisen tärkeänä EIS 8 artiklan turvaaman yksityis- ja perhe-elämän suojan kannalta.¹¹⁴ EIT:n suhtautumista henkilötietojen suojaan on kuitenkin viime kädessä leimannut käsitys henkilötietojen suojasta yksityiselämän suojan yhtenä osa-alueena ja siten myös yksityiselämän suojalle alis-

¹¹¹ Niemivuo 2016.

¹¹² Ehlers 2007, s. 49.

¹¹³ Ks. esim. *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohta 43 ja *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohta 65.

¹¹⁴ Ks. esim. *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohta 137.

teisena. EIT on nimittäin katsonut EIS 8 artiklan tarjoavan yksilöille suojaa henkilötietojen käsittelyssä vain silloin, kun kyse on käsittelystä, joka kuuluu yksityiselämän piiriin.

Vaikka henkilötietojen suoja on myös useissa EUT:n tuomioissa eri tavoin sidottu yksityiselämän suojaan tai luettu osaksi sitä, aihetta tällaiseen sidonnaisuuteen ei enää Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen pitäisi olla. Oikeuskirjallisuudessa on vallalla näkemys, jonka mukaan erillisen henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeuskirjan 8 artiklan tulisi merkitä sitä, että henkilötietojen perusoikeussuojan tasoa arvioidaan itsenäisesti yksityiselämän suojasta riippumatta, vaikka näin ei käytännössä olekaan vielä monesti tapahtunut.¹¹⁵ EUT:n näkökulmasta henkilötietojen suojan soveltamisala määräytyy johdetussa EU-oikeudessa annetun soveltamisalanormin mukaisesti.

Henkilötietojen suojan soveltamisalaa voidaan EIS:n valossa pitää varsin laajana, mutta EU-oikeus muodostaa tiiviimmän henkilötietojen suojan sääntelykokonaisuuden ja sisältää myös tehokkaamman täytäntöönpanokoneiston.¹¹⁶ Voidaankin esittää, että lähtökohtaisesti EU:n tietosuoja tarjoaa yksilöille mahdollisuuden kontrolloida useampia itseään koskevia tietotyyppejä kuin EIS 8 artikla. Henkilötietojen suoja ja yksityiselämän suoja ovat siis monilta osin päällekkäiset oikeudet, mutta EU-oikeuden mukainen henkilötietojen suoja tarjoaa yksilöille lisäetuja, joita yksityiselämän suojaan ei sisälly.¹¹⁷

3.2 Henkilötietojen suojan soveltamisala EIT:n oikeuskäytännön valossa

3.2.1 Yksityiselämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojan käsitteet

EIT on todennut, että sen tulkinta EIS 8 artiklan turvaaman suojan alasta on yhdenmukainen Euroopan neuvoston tietosuojasopimuksen tavoitteiden ja siinä henkilötiedoille annettun määritelmän kanssa.¹¹⁸ Yksityiselämän, kodin ja kirjeenvaihdon käsitteet ovat kuitenkin käytännössä olleet henkilötiedon käsitettä tärkeämpi lähtökohta EIT:n arvioidessa EIS 8 artiklaan sisältyvän henkilötietojen suojan soveltamisalaa. EIT on ensinnäkin todennut, että *yksityiselämää* on sekä mahdotonta että tarpeetonta määritellä tyhjentävästi. EIT lähestyy siis yksityiselämän käsitettä kasuistisesti, mutta sen oikeuskäytännöstä ilmenee kuitenkin tiettyjä yleisiä ohjenuoria yksityiselämän laajuuden hahmottamiseen. Yksityiselämä on tulkittava laajasti sisältäen sekä yksityiselämän sisäpiirin että myös sosiaaliset suhteet ja yhteydet ulkopuoliseen maailmaan. EIT:n tulkitsemana EIS 8(1) artiklan voidaankin sanoa

¹¹⁵ Ojanen 2010, s. 300; González Fuster 2014a, s. 205.

¹¹⁶ Bignami 2008, s. 218.

¹¹⁷ Lynskey 2014b, s. 582.

¹¹⁸ *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohta 65. Tietosuojasopimus pyrkii 1 artiklansa mukaisesti turvaamaan jokaisen oikeudet ja perusvapaudet ja erityisesti oikeuden yksityisyyteen henkilötietojen käsittelyssä.

antavan oikeussuojaa lähes mille tahansa ominaisuudelle tai käyttäytymiselle, joka määrittää yksilön identiteettiä.¹¹⁹ Yksityiselämän piiriin ei kuitenkaan kuulu esimerkiksi julkisten tehtävien hoitaminen, vaikkakin EIS 8 artikla voi soveltua moniin ammatteihin, joihin ei liity julkisten tehtävien hoitamista.

Yksityiselämän suoja sisältää myös oikeuden yksityiseen viestintään muiden ihmisten kanssa. Suoja koskee yhtä lailla yksityishenkilöiden välistä kuin ammatillista viestintää. Kirjeenvaihdolla puolestaan viitataan kirjoitetussa muodossa tapahtuvaan viestintään, jossa viestejä välitetään henkilöltä toiselle. Rajanveto yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojan välillä ei kuitenkaan ole EIT:n oikeuskäytännön perusteella selvä. Lopputuloksen kannalta tämä ei ole merkityksellistä, sillä yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojaan sovelletaan samaa rajoitussäännöstä.¹²⁰ EIS on katsonut, että koska liiketiloissa vastaanotetut puhelut kuuluvat EIS 8 artiklan takaaman kirjeenvaihdon suojan alaan, loogisesti myös liikehuoneistosta lähetetyt sähköpostiviestit nauttivat vastaavaa suojaa.¹²¹ EIS 8 artiklaa on sovellettu sekä puhelinkeskusteluihin,¹²² sähköpostiin ja internetiin¹²³ että pikaviestintäsovelluksiin.¹²⁴ Yksilön oikeuksiin puuttumista arvioidaan kuitenkin lähtökohtaisesti puuttumisen vakavuuden eikä siihen käytetyn välineen teknisen määritelmän perusteella.¹²⁵ EIT on myös omaksunut tietosuojasääntelystä tuttuja näkemyksiä nykyaikaisten teknologioiden arvioimiseen EIS 8 artiklan valossa.¹²⁶

Yksityiselämän suojaan liittyväksi luetaan tyypillisesti myös yksilön elinolosuhteet ja asuinpaikka, mutta nähdäkseni oikeudella puhtaaseen elinympäristöön tai asuinpaikan valintaan ei ole suoraa relevanssia henkilötietojen käsittelyn kannalta. Samaten sivuutan tässä yhteydessä henkilön nimen valintaan ja seksuaali-identiteettiin liittyvät kysymykset. Persoonallisuuden suoja sen sijaan on käsillä olevan tutkimuksen kannalta keskeinen aihe, johon liittyy EIT:n oikeuskäytännön valossa muun muassa oikeus kehittää identiteettiään ja saada omaa menneisyyttään koskevaa tietoa.

Kodilla tarkoitetaan suljettua tilaa, jossa ihmiset viettävät yksityiselämää. Koska myös ammattitoiminnalle voidaan myöntää yksityiselämän suojaa, on johdonmukaista lukea liiketilat osaksi kodin suojan piiriä.¹²⁷ EIS:n ranskankielisessä versiossa käytetäänkin sanaa

¹¹⁹ Nardell 2010, s. 46.

¹²⁰ Uerpmann-Witzack 2011, s. 69, 72.

¹²¹ *Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.6.1997), kohta 44.

¹²² *Malone v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2.8.1984), kohta 64.

¹²³ *Copland v. Yhdistynyt kuningaskunta* (3.4.2007), kohta 41.

¹²⁴ *Bărbulescu v. Romania*, kohta 45.

¹²⁵ *R.E. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (27.10.2015), kohta 130.

¹²⁶ De Hert 2009, s. 18.

¹²⁷ Uerpmann-Witzack 2011, s. 72.

domicile, joka voi viitata asuintilojen ohella myös tiettyihin ammatti- tai liiketoiminnassa käytettyihin tiloihin.¹²⁸ EIT perusteli yksityiselämän ja kodin kunnioituksen laajentamista ammatti- ja liiketoiminnan piiriin tuomiossa *Niemietz v. Saksa*.¹²⁹ Tapauksessa oli kyse lakimiehen toimistoon tehdystä etsinnästä, jonka julistamista laittomaksi lakimies Niemietz vaati. Etsintä liittyi rikostutkintaan, joka oli käynnistynyt tuntemattoman henkilön lähetettyä Freisingin käräjäoikeuden tuomarille epäasiallisen faksin. Kyseisen faksin allekirjoitus viittasi Bunte Liste -puolueeseen, jossa Niemietz oli toiminut puheenjohtajana.

EIT totesi, että vaikka yksityiselämän määrittelemisen tyhjentävästi on sekä mahdotonta että tarpeetonta, olisi liian rajoittavaa määritellä yksityiselämä vain elämän ”sisäpiiriksi” ja sulkea pois koko ulkopuolinen maailma. EIT perusteli liike- ja ammattitoiminnan lukemista EIS 8 artiklan piiriin sillä, että artikla sisältää oikeuden kehittää vapaasti ihmissuhteita, ja enemmistölle ihmisistä juuri työelämä tarjoaa paljon mahdollisuuksia ihmissuhteiden muodostamiseen. EIT:n näkemyksen mukaan olisi epäyhdenvertaista kohdella ihmisiä eri tavalla työ- ja yksityiselämässä, koska työtä ja yksityiselämää ei ole esimerkiksi vapaiden ammatinharjoittajien kohdalla aina mahdollista erottaa toisistaan. Yksityiselämän suojan rajoittaminen pelkän kodin piiriin johtaisi samalla tavalla syrjivään kohteluun ja uhkaisi EIS 8 artiklan tavoitetta suojata yksilöitä mielivaltaiselta julkisen vallan taholta tulevalta puuttumiselta. Lakimiehen toimistoon tehdyn etsinnän osalta EIT totesi, että vaikka se oli perustunut lakiin, etsintälupa oli ollut laaja eikä siinä ollut asetettu mitään rajoituksia tutkittaville asiakirjoille. Ammatilliseen luottamuksellisuuteen puuttuminen oli ollut olosuhteisiin nähden liiallista eikä siten välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.¹³⁰

EU-oikeuden kontekstissa *Niemietz*-tuomiota voitaisiin analysoida pikemminkin ammatillisen vapauden näkökulmasta. Näin ollen vaikka EIS ei sisällä kyseistä oikeutta, EIS 8 artikla voi kuitenkin suojata yksilöitä myös tietyissä ammatillisissa yhteyksissä.¹³¹ *Niemietz*-tuomion taustalla näkyy siis motivaatio laajentaa yksityiselämän suojaa vanhastaan julkisena elämänpiirinä pidetyn työelämän alueelle. Tämä merkitsee huomattavaa muutosta perinteiseen käsitykseen ”right to be let alone” -oikeudesta, johon on alun perin sisältynyt periaate jyrkästä yksityisen ja julkisen elämänpiirin erottelusta.¹³² Tulkinnan muutos on siten hyvin linjassa myös yksityisyyden suhteellisen luonteen kanssa: yksilöllä voi olla perusteltu tarve yksityisyyteen myös varsinaisen kodin ulkopuolella. Lisäksi yksityisyys ei

¹²⁸ *Bernh Larson Holding ja muut v. Norja* (14.3.2013), kohta 104.

¹²⁹ Ks. myös *Robathin v. Itävalta* (3.7.2012) ja *Servulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL ja muut. v. Portugali* (3.9.2015).

¹³⁰ *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992), kohdat 29, 31, 37.

¹³¹ Uerpmann-Witzack 2011, s. 69.

¹³² Simitis 1987, s. 731.

Niemietz-tuomion valossa ole myöskään pelkästään negatiivinen oikeus, joka suojaa yksilöä ei-toivotulta puuttumiselta yksityiselämään. Yksityisyys nähdään sen sijaan myös ilmentymänä itsemääräämisoikeudesta, jossa yksilö rakentaa aktiivisesti persoonallisuuttaan kanssakäymisessä toisten ihmisten kanssa.¹³³ EIT:n kannasta ilmenee, että yksilön on voitava vapaasti hyödyntää sosiaalista yhteisöä sekä persoonallisuutensa muodostamiseen että sen ilmaisemiseen.¹³⁴

Tuomiosta voidaan panna merkille, ettei EIT perustellut ratkaisuaan valittajan asiakkaiden henkilötietojen suojan tarpeella, vaan EIT viittasi yleisemmin siihen, että etsinnällä saattoi olla kielteisiä vaikutuksia oikeusjärjestelmän toimintaan. Lisäksi EIT totesi, että tapaukseen liittyvällä julkisuudella saattoi olla kielteisiä vaikutuksia valittajan ammatillisen maineen kannalta sekä suhteessa hänen asiakkaisiinsa että yleisemminkin. EIT ei tuomion perusteella ollut kuitenkaan valmis asettamaan yksityiselämälle ammatti- ja liiketoiminnassa sekä sen ulkopuolella myönnettyä suojaa samalle viivalle, vaan totesi, että suojan taso saattaa ammatillisissa yhteyksissä olla matalampi.¹³⁵

3.2.2 Edellytyksenä henkilötietojen kuuluminen yksityiselämän piiriin

Vaikka yksityiselämän käsitettä on EIT:n oikeuskäytännön valossa tulkittava laajasti, tämä ei merkitse sitä, että EIT myöntäisi EIS 8 artiklan nojalla suojaa kaikissa henkilötietojen käsittelytilanteissa. Arvioitaessa mahdollista puuttumista EIS 8 artiklan takaamaan oikeuteen on nimittäin otettava huomioon asiayhteys, jossa tiedot on kerätty, tietojen luonne, keräämis- ja käsittelytapa, tietojen mahdolliset käyttötavat tulevaisuudessa sekä seuraukset, joita henkilötietojen käsittelyllä voi olla.¹³⁶ Kontekstisidonnaisuudesta huolimatta EIS 8 artiklan mukainen suoja voi aktualisoitua varsin monessa henkilötietojen käsittelyn eri vaiheessa kuten keräämis-, säilytys-, käyttö- ja luovutusvaiheessa.¹³⁷ Vaikka EIS 8 artikla suojaa esimerkiksi ihmisen oikeutta kehittää suhteita muihin ihmisiin, se ei tarjoa suojaa tilanteissa, joissa on kyse niin laajoista ja määrittelemättömistä ihmisten välisiin suhteisiin liittyvistä tilanteista, ettei valtion toiminnalla tai passiivisuudella voida havaita olevan mitään yhteyttä henkilön yksityiselämään.¹³⁸ EIT on kuitenkin perustellut yksityiselämän suojan tarvetta esimerkiksi DNA-näytteiden osalta mahdollisilla tulevaisuuden keksintöihin liittyvillä uhkakuvilla.¹³⁹

¹³³ Marshall 2009, s. 67–68, 70, 85.

¹³⁴ Ibid, s. 3; Rouvroy 2009, s. 63.

¹³⁵ *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992), kohdat 31, 37.

¹³⁶ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 66–67.

¹³⁷ *M.M. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (13.11.2012), kohta 195.

¹³⁸ *Bărbulescu v. Romania* (12.1.2016), kohta 35.

¹³⁹ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 71–72, 76.

EIT arvioi tapauskohtaisesti, onko henkilötietojen käsittelyllä vaikutusta yksityiselämään. EIS 8 artiklan loukkauksesta ei EIT:n oikeuskäytännön perusteella voi olla kyse, jos käsitellyt henkilötiedot eivät kuulu *yksityiselämän piiriin*. EU-oikeudellisen tietosuojan ja EIT:n suhtautumisen eroja havainnollistaa esimerkiksi se, että EIT on suhtautunut epäillen siihen, pitäisikö kadulla suoritettu kameravalvonta ja televiestintätietojen tallentaminen laskutustarkoituksiin lukea kuuluvaksi EIS 8 artiklan suojan piiriin.¹⁴⁰ EU-oikeudessa edellä mainitut tilanteet kuuluisivat ilman muuta henkilötietojen suojan piiriin. EIT:n sitoessa henkilötietojen suojan tällä tavalla yksityiselämän käsitteeseen suojattavien henkilötietojen ala näyttää muodostuvan suppeammaksi kuin mitä se EU-oikeuden mukaan olisi.¹⁴¹ Toisin sanoen henkilötietojen käsittelyä esiintyy useammin kuin tilanteita, joissa voidaan todeta, että yksityiselämän suojaan on puututtu. Tämä havainto on merkittävä sen vuoksi, että henkilötietoja voidaan EIS:n järjestelmän puitteissa käsitellä varsin monissa eri käytännön elämän tilanteissa ilman, että yksityiselämän suojan kriteerit täyttyvät.¹⁴²

Keskeiseksi kysymykseksi nousee siis se, milloin EIT katsoo henkilötietojen käsittelyn merkitsevän puuttumista yksityiselämän kunnioitukseen. EIT:n oikeuskäytännön valossa ihminen voi saada osakseen henkilötietojen suojaa EIS 8 artiklan nojalla ensinnäkin sillä edellytyksellä, että käsiteltävät henkilötiedot ovat *luonteeltaan yksityisiä* siinä mielessä, ettei niiden voida katsoa olevan yleisesti tunnettuja.¹⁴³ Jos tiedot katsotaan luonteeltaan yksityisiksi, niiden ei kuitenkaan tarvitse olla arkaluonteisia, eikä käsittelystä ole tarvinnut aiheutua valittajalle haittaa, jotta käsittely voitaisiin todeta yksityiselämän suojaa loukkauksiksi.¹⁴⁴ Erityisen arkaluonteiset tiedot kuten terveystiedot on luettu kuuluvaksi yksityiselämän suojan ydinalueeseen.¹⁴⁵ EIT on katsonut yksityiselämän piiriin kuuluvaksi esimerkiksi videotallenteet,¹⁴⁶ GPS-paikannuksella saadut tiedot,¹⁴⁷ biometriset tunnisteet kuten sormenjäljet, DNA-näytteet¹⁴⁸ ja ääninäytteet¹⁴⁹ sekä puhelimen, sähköpostin ja internetin käyttöön¹⁵⁰ ja rikosprosessiin¹⁵¹ liittyvät henkilötiedot.

¹⁴⁰ *Perry v. Yhdistynyt kuningaskunta* (17.7.2003), kohta 40; *P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.9.2001), kohta 42.

¹⁴¹ Ks. Brownsword 2009, s. 95.

¹⁴² Lynskey 2014b, s. 585.

¹⁴³ *Canlı v. Turkki* (18.11.2008), kohta 33.

¹⁴⁴ *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohta 70; *Huvig v. Ranska* (24.4.1990), kohta 35.

¹⁴⁵ *I v. Suomi* (17.7.2008), kohta 35; *Avilkina ja muut v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 30; *M.S. v. Ruotsi* (27.7.1997), kohta 35.

¹⁴⁶ *Peck v. Yhdistynyt kuningaskunta* (28.1.2003), kohta 59

¹⁴⁷ *Uzun v. Saksa* (2.9.2010), kohta 52.

¹⁴⁸ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 77.

¹⁴⁹ *P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.9.2001), kohdat 59–60; *Perry v. Yhdistynyt kuningaskunta* (17.7.2003), kohta 38

¹⁵⁰ *Copland v. Yhdistynyt kuningaskunta* (3.4.2007), kohta 44; *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohta 118.

¹⁵¹ *Canlı v. Turkki* (18.11.2008), kohta 37.

Yleisenä periaatteena voidaan EIS:n tulkintojen pohjalta esittää, että kotona tai yksityisissä tiloissa tapahtuva henkilötietojen käsittely kuuluu selvästi yksityiselämän piiriin. Työelämässä ja julkisilla paikoilla tai muuten julkisissa yhteyksissä tapahtuu sen sijaan todennäköisemmin myös sellaista henkilötietojen käsittelyä, joka ei ole joko luonteeltaan lainkaan yksityistä tai jossa yksityiselämän suoja ei ole yhtä vahva. Esimerkiksi työnantajan työntekijästä tallentamat, työsuhteen kannalta välttämättömät tiedot eivät sellaisenaan kuulu EIS 8 artiklan suojan piiriin, mutta työntekijän työpaikalla vastaanottamat puhelut kuuluvat.¹⁵² EIT on todennut myös, ettei luettelo julkisten oikeudenkäyntiavustajien nimistä ja heidän esiintymisistään oikeudessa nauttinut EIS 8 artiklan mukaista yksityiselämän suoja.¹⁵³

EIT:n oikeuskäytännön valossa toinen tärkeä yksityiselämän suojan tarvetta ilmentävä kriteeri on se, että *henkilötietoja kerätään ja säilytetään järjestelmällisesti*.¹⁵⁴ Myös henkilötietoihin kohdistuva *automaattinen tietojenkäsittely* indikoi vahvasti tarvetta asianmukaisille suojatoimille,¹⁵⁵ ja EIT onkin kiinnittänyt huomiota siihen, että teknologian kehittyessä yksityiselämän suojaan kohdistuvat riskit kasvavat.¹⁵⁶ Myös julkiset ja yleisesti tiedossa olevat tiedot kuuluvat yksityiselämän suojan piiriin, jos kyse on viranomaisten järjestelmällisesti keräämistä ja säilyttämistä tiedoista.¹⁵⁷ Sama koskee mitä suurimmassa määrin myös tietoja, jotka koskevat henkilön kaukaista menneisyyttä. Vaikka esimerkiksi rikosrekisteriin sisältyvät henkilötiedot ovat tiettyssä mielessä yleisesti tiedossa olevaa informaatiota, EIT on katsonut, että rikosrekisterimerkintään johtanut teko tulee ajan kulumisen myötä osaksi henkilön yksityiselämää.¹⁵⁸ Henkilötietojen järjestelmälliseen keräämiseen ja säilyttämiseen liittyy myös riski tietojen virheellisyydestä, joka saattaa esimerkiksi johtaa tietojen kohteena olevan henkilön maineen vahingoittumiseen.¹⁵⁹ Jos sen sijaan tietoja ei ole järjestetty niin, että ne viittaavat tiettyyn henkilöön, suojalle on vähäisempi tarve. Tapauksessa *Friedl v. Itävalta* Euroopan ihmisoikeustoimikunta ei pitänyt puuttumisena yksityiselämään tilannetta, jossa mielenosoituksen yhteydessä oli valokuvattu henkilöitä, mutta valokuvia ei ollut tallennettu tietojärjestelmään eikä niissä esiintyvien henkilöiden tunnistamiseksi ryhdytty mihinkään toimenpiteisiin.¹⁶⁰

¹⁵² *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohta 44.

¹⁵³ *Magyar Helsinki Bizottság v. Unkari* (8.11.2016), kohta 194.

¹⁵⁴ *Segerstedt-Wiberg ja muut v. Ruotsi* (6.6.2006), kohdat 71–72.

¹⁵⁵ *M.K. v. Ranska* (18.4.2013), kohta 32. Merkitystä ei ole sillä, kuka omistaa alustan, jolle henkilötiedot on tallennettu. Ks. *M.N. ja muut v. San Marino* (7.7.2015), kohta 53.

¹⁵⁶ *Uzun v. Saksa* (2.9.2010), kohta 61.

¹⁵⁷ *Segerstedt-Wiberg ja muut v. Ruotsi* (6.6.2006), kohta 72; Loideain 2014, s. 193.

¹⁵⁸ *M.M. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (13.11.2012), kohta 189.

¹⁵⁹ *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohdat 43–44; *P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.9.2001), kohta 57.

¹⁶⁰ *Friedl v. Itävalta* (31.1.1995), kohdat 51–52. Ks. myös *Perry v. Yhdistynyt kuningaskunta* (17.7.2003), kohta 38.

EIS 8 artiklaan ei voi välttämättä vedota siinä tapauksessa, että rekisteröity saattoi kohtuudella olettaa, että hänen henkilötietojaan käsitellään. Tähän liittyy olennaisesti EIT:n useissa tuomioissaan soveltama oppi *perustellusta yksityisyyden odotuksesta*, jonka mukaan henkilöllä on tietyissä olosuhteissa oikeus luottaa siihen, ettei hänen yksityiselämäänsä puututa.¹⁶¹ Perusteltu odotus voi olla merkittävä mutta ei välttämättä aina ratkaiseva tekijä arvioitaessa yksityisyyteen puuttumisen oikeutusta. Kadulla kävelevä henkilö voi olettaa tulevaisuutta vastaantulijoiden näkemäksi, ja valvontakameroilla varustetussa tilassa oleskeleva henkilö voi olettaa, että joku saattaa paraikaa tarkkailla tilaa kameroiden välityksellä.¹⁶² Kuitenkin kunnioitusta yksityisyydelleen voi kohtuudella odottaa henkilö, jota ei ole etukäteen varoitettu, että hänen viestintäänsä työpaikalla saatetaan tarkkailla.¹⁶³ Tuomiossa *R.E. v. Yhdistynyt kuningaskunta* EIT katsoi, ettei poliisiasemalla kuulustellulla alaikäisellä ollut yhtä vahvaa yksityisyyden odotusta kuin mitä hänellä olisi ollut yksityisissä tiloissa. Alaikäisen ja hänen avustajansa välisten keskustelujen salakuuntelu ei siksi merkinnyt EIS 8 artiklan loukkausta ottaen huomioon myös, että kyse ei ollut keskusteluista lakimiehen kanssa, ja että väärinkäytösten varalta oli olemassa riittävät suojatoimenpiteet.¹⁶⁴ Yleisesti ottaen EIS 8 artiklan vastaisesta puuttumisesta yksityiselämään voi siis olla kyse, kun henkilötietoja kerätään tai julkaistaan tai muuten käsitellään tavalla, joka ylittää sen, mitä normaalioloissa voidaan pitää tavanomaisena.¹⁶⁵

Henkilö kantaa yksityisyytensä mukanaan myös julkiseen tilaan, mutta yksityisyyttä koskevan oikeuden laajuuteen vaikuttaa muun muassa se, millaisiin aktiviteetteihin henkilö on ryhtynyt.¹⁶⁶ Myös henkilön ammatti ja asema vaikuttavat oikeutettuun yksityisyyden odotukseen. EIT on painottanut, että yksityiselämän suoja voi väistyä sananvapauden tieltä etenkin tilanteissa, joissa on kyse *yleisen edun* mukaisesta eli yhteiskunnallisesti merkittävästä keskustelusta.¹⁶⁷ Henkilötietojen suojan kannalta kiinnostavassa *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* -tuomiossa nousi keskiöön juuri se, edistikö yli miljoonan suomalaisen verotustiedot sisältävän luettelon julkaiseminen todella keskustelua yhteiskunnallisista aiheista vai oliko sen tavoitteena ennemmin tyydyttää tietyn lukijakunnan uteliaisuutta.

Teoriaa perustellusta yksityisyyden odotuksesta voidaan kritisoida huonon ennustettavuuden vuoksi samoin kuin siksi, että esimerkiksi kameravalvonta voi tosiasiallisesti johtaa

¹⁶¹ *Bărbulescu v. Romania* (12.1.2016), kohta 37; *Von Hannover v. Saksa* (24.6.2004), kohdat 74–75 ja 77.

¹⁶² *P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.9.2001), kohta 57.

¹⁶³ *Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.6.1997), kohta 45.

¹⁶⁴ *R.E. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (27.10.2015), kohdat 159, 167.

¹⁶⁵ *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohta 136.

¹⁶⁶ Feldman 1997, s. 272.

¹⁶⁷ Ollila 2009, s. 8.

tunteeseen yksityisyyden menetyksestä siinäkin tapauksessa, että valvonnasta ilmoitetaan avoimesti. Eurooppalaisessa katsannossa perustellulla yksityisyyden odotuksella ei olekaan yhtä suurta roolia kuin vaikkapa Yhdysvalloissa.¹⁶⁸

3.2.3 Suojan henkilöllinen ja organisatorinen ulottuvuus

EIS 1 artiklan mukaan ihmisoikeussopimuksen takaama suoja kuuluu *jokaiselle*, joka on jäsenvaltion lainkäyttövallan piirissä. Suoja ei ole sidottu tietyn valtion kansalaisuuteen. Luonnollisten henkilöiden osalta EIS 8 artiklan soveltuminen näyttää varsin selvältä. Yhteisöjen ja ryhmien osalta voitaisiin kuitenkin lähtökohtaisesti väittää, ettei niillä ole ominaisuuksia tai elinolosuhteita, saati yksityisyyttä ainakaan samalla tavalla kuin luonnollisilla henkilöillä.¹⁶⁹ Tästä huolimatta EIS 8 artikla soveltuu myös yhteisöihin. EIS 34 artiklasta ilmenee, että yksityishenkilöiden ohella myös kansalaisjärjestöt ja ryhmät voivat valittaa EIT:een, jos ne katsovat jonkun korkeista sopimuspuolista loukanneen heidän yleissopimuksessa tai sen pöytäkirjoissa tunnustettuja oikeuksiaan.

EIS:n turvaamat oikeudet kuuluvat myös erilaisille yhteenliittymille kuten oikeushenkilöille edellyttäen, että ne ovat yksityisoikeudellisia yhteisöjä, ja ettei kyse ole yksityisoikeudellisessa muodossa harjoitetusta valtion toiminnasta. Merkitystä ei sen sijaan ole sillä, onko yhteisöllä virallista oikeushenkilöllisyyttä tai minkä maan lakia yhteisöön sovelletaan tai mistä käsin yhteisöä johdetaan.¹⁷⁰ Kuitenkin EIT on katsonut tarkoituksenmukaisemmaksi tarkastella yhteisöjen EIS 8 artiklan nojalla nauttimaa suojaa kodin ja kirjeenvaihdon kuin yksityiselämän suojan kautta, kuten seuraavaksi käsitellystä tapauksesta ilmenee.

Tuomiossa *Bernh Larson Holding AS ja muut v. Norja* oli kyse tilanteesta, jossa yhteistä tietoliikenteen palvelinta käyttäneet yhtiöt oli velvoitettu luovuttamaan kopio koko palvelimen sisällöstä verotarkastusta varten. Palvelin sisälsi tietoja valittajayhtiöistä samoin kuin useista muistakin samaa palvelinta käyttävistä yrityksistä, mukaan lukien työntekijöiden sähköpostiliikenteen ja muuta yksityistä tietoa. EIT katsoi, että yhtiöillä oli intressi suojella työntekijöidensä ja sidosryhmiinsä kuuluvien henkilöiden yksityisyyttä, eikä asian tutkittavaksi ottamista estänyt se, ettei yksikään työntekijä tai muu henkilö ollut itse valittanut asiasta. Tältä pohjalta EIT katsoi, että yhtiöiden velvoittaminen palvelimen sisältämien tietojen luovuttamiseen merkitsi puuttumista kodin ja kirjeenvaihdon suojaan, eikä asiaa ollut tarpeen tutkia yksityiselämän näkökulmasta.¹⁷¹ EIT on vakiinnuttanut kannan, jonka

¹⁶⁸ Rouvroy 2009, s. 47–48.

¹⁶⁹ Ks. Kemppinen 2011, s. 120–121.

¹⁷⁰ Ehlers 2007, s. 40–41.

¹⁷¹ *Bernh Larson Holding AS ja muut. v. Norja* (14.3.2013), kohdat 5, 11, 89–90.

mukaan kodin suoja ulottuu sekä yksityisen elinkeinonharjoittajan että oikeushenkilön pääkonttoriin, sivuliikkeeseen ja muihin liiketiloihin.¹⁷²

Tuomiosta voidaan havaita, että vaikkei yhteisö voi vedota jäsentensä (tässä tapauksessa työntekijöidensä) puolesta näiden yksityiselämän suojaan¹⁷³, vetoaminen yhteisön suojaan voi käytännössä suojata myös työntekijöiden yksityiselämää, koska näiden ei tarvitse erikseen lähteä hakemaan muutosta useassa eri oikeusasteessa. Tuntuu siten varsin perustellulta, että vähintään jonkinasteista yksityiselämän suojaa voidaan myöntää yhteistä päämäärää varten työskentelevien ihmisten yhteenliittymälle. Työnantajalla on myös lakisääteinen velvollisuus suojella työntekijöidensä yksityisyyttä kansallisten lakien mukaisesti. *Bernh Larson Holding* -tuomiosta ei kuitenkaan ole suoraan pääteltävissä, poistaako yhteisön tekemä valitus yksilöiden mahdollisuuden ajaa erillisiä kanteita yksityiselämänsä suojaamisen intressissä.

EIT katsoi, että vaikka veroviranomaisten toimivalta oli mahdollisesti hyvin laaja, se ei ollut rajoittamaton vaan sidottu selkeästi määriteltyyn tarkoitukseen. Eri yhtiöiden tietoja ei ollut selkeästi eroteltu, joten oli kohtuudella ennakoitavissa, että veroviranomaisten ei tarvinnut luottaa yhtiöiden näkemykseen tarkastuksen kannalta olennaisen materiaalin sijainnista palvelimella.¹⁷⁴ EIT totesi, että yhtiöiden arkistojen tutkiminen oli ollut välttämättömän keino verotarkastusta varten tarvittavien tietojen saamiseksi eli tutkinnalle oli ollut olennaiset ja riittävät syyt. EIT kiinnitti huomiota vielä siihen, että yhtiöillä oli mahdollisuus muutoksenhakuun, ja palvelimen varmuuskopion sisältänyt sinetöity kirjekuori saatettiin avata vasta muutoksenhaun jälkeen. Muitakin turvatoimia oli sovellettu: yhtiöillä oli muun muassa oikeus saada itselleen tutkinnasta laadittu raportti. Kansallinen harkintamarginaali oli laajempi oikeushenkilöiden kohdalla, joten puuttuminen oli ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista. Yhtiöiden kodin ja kirjeenvaihdon suojan sekä maan taloudellisen hyvinvoinnin välille oli löydetty tasapaino, eikä EIS 8 artiklaa ollut rikottu.¹⁷⁵

3.3 Henkilötietojen suojan soveltamisala EUT:n oikeuskäytännön valossa

3.3.1 Lähtökohtana EU-oikeudessa määritelty henkilötietojen käsittely

EUT:n käsitys henkilötietojen suojan soveltamisalasta on peräisin johdetusta EU-oikeudesta, jossa henkilötietojen suojan aineellinen soveltamisala on nimenomaisesti määritelty. Henkilötietojen suoja aktualisoituu EU-oikeuden mukaan, kun henkilötietoja käsitellään

¹⁷² *Bernh Larson Holding AS ja muut. v. Norja* (14.3.2013), kohta 104.

¹⁷³ Ehlers 2007, s. 40.

¹⁷⁴ *Bernh Larson Holding AS ja muut. v. Norja* (14.3.2013), kohdat 130–134.

¹⁷⁵ Ibid, kohdat 159, 161, 164–166, 174

kokonaan tai osittain automaattisesti, ja kun henkilötietoja käsitellään muuten kuin automaattisesti niin, että käsiteltävät henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa rekisterin osa.¹⁷⁶ Edellytyksenä henkilötietojen suojan aktualisoitumiselle ei kuitenkaan ole, että käsittelyn tuloksena muodostuisi henkilörekisteri.¹⁷⁷ Henkilötietojen *käsittelynä* pidetään mitä tahansa henkilötietoihin kohdistuvaa yhtä tai useampaa toimintoa, joka kohdistetaan henkilötietoihin automaattisen tietojenkäsittelyn keinoin tai manuaalisesti.¹⁷⁸ *Henkilötiedoiksi* katsotaan EU-oikeudessa kaikenlaiset tunnistettua tai tunnistettavissa olevaa luonnollista henkilöä koskevat tiedot. Määritelmästä voidaan havaita, että henkilötiedolle on ollut tarkoitus antaa laaja merkitys,¹⁷⁹ joka vastaa myös EIT:n käsitystä henkilötiedon määritelmästä.¹⁸⁰ Sekä direktiivi 95/46 että tietosuojasopimus mainitaan myös EU:n perusoikeuskirjan selityksissä, minkä johdosta määritelmä on otettava huomioon myös perusoikeuskirjaa tulkittaessa.¹⁸¹ Tietosuoja-asetus sisältää tiettyjä täsmennyksiä henkilötiedon käsitteen arviointiin.

EUT:n oikeuskäytännön valossa edellytyksenä henkilötietojen suojan soveltumiselle on käytännössä ollut lähinnä se, että käsiteltävät tiedot täyttävät direktiivin 95/46 mukaisen henkilötiedon määritelmän eikä kyse ole käsittelytilanteesta, joka on nimenomaisesti suljettu pois direktiivin soveltamisalasta. Keskeisen rajoituksen EU-oikeudelliseen henkilötietojen suojan alaan muodostaa henkilötietojen käsittely EU-oikeuden soveltamisalaan kuulumattoman toiminnan yhteydessä¹⁸² sekä luonnollisen henkilön suorittama henkilötietojen käsittely yksinomaan henkilökohtaisessa tai kotitaloutta koskevassa toiminnassa.¹⁸³ Nämä kriteerit sisältyvät myös tietosuoja-asetukseen. Yksilöiden suojelusta poliisin ja syyttäväviranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä on säädetty erikseen direktiivillä 2016/680. Euroopan yhteisöjen toimielinten ja elinten piirissä suoritettavaa henkilötietojen käsittelyä puolestaan koskee asetus 45/2001.

¹⁷⁶ Direktiivi 95/46, 3(1) artikla; tietosuoja-asetus, 2(1) artikla.

¹⁷⁷ Pitkänen 2013, s. 30–31.

¹⁷⁸ Tietosuoja-asetus, 4(1) artiklan 1 alakohta.

¹⁷⁹ WP 29 2007, s. 4.

¹⁸⁰ Tästä yhtäläisyydestä huolimatta on syytä panna merkille jaksossa 3.2. käsitellyt huomiot siitä, että kaikki henkilötiedot eivät nauti EIS 8 artiklan suojaa. Vaikka EIT määrittelee henkilötietojen käsitteen samalla tavalla kuin EUT, EIT rajaa tietyissä tilanteissa henkilötietojen käsittelyn EIS 8 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle sillä perusteella, ettei kyse ole EIT:n muodostaman kriteeristön mukaan *yksityiselämän piiriin kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä*.

¹⁸¹ Kokott 2013, s. 225.

¹⁸² Myös perusoikeuskirjaa sovelletaan vain EU-oikeuden soveltamisalalla. EU-oikeuden soveltamisalaan liittyvä problematiikka on varsin laajaa, eikä sitä ole mahdollista käsitellä tarkemmin tässä yhteydessä.

¹⁸³ Tietosuoja-asetus, 2(2)(c) artikla. Vuoden 2003 *Lindqvist*-tuomiossa EUT piti kuitenkin henkilötietojen julkaisemista yksityishenkilön kotisivuilla EU-oikeuden soveltamisalaan kuuluvana henkilötietojen käsittelynä. Sosiaalisen median käyttöön liittyvän kehityksen myötä tuomiota voidaan pitää vanhentuneena. C-101/01 *Lindqvist* [2003], ECR I-12971, kohdat 47–48; Pitkänen 2013, s. 32–33.

Kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn ei liity yksityiselämän suojan intressiä.¹⁸⁴ *ClientEarth*-tuomiossa EUT on todennut, ettei henkilötiedon käsite vastaa yksityiselämää koskevan tiedon käsitettä.¹⁸⁵ EU-oikeudessa henkilötietojen suoja ulottuu nimittäin yhtä lailla henkilön yksityis- ja perhe-elämää kuin työsuhteita tai taloudellista tai sosiaalista käyttäytymistä koskeviin tietoihin. Merkitystä ei ole sillä, missä asemassa tai ominaisuudessa henkilö kulloinkin toimii.¹⁸⁶ EU-oikeuden järjestelmässä henkilötietojen suojan ala ei siis EIS 8 artiklasta poiketen ole riippuvainen asiayhteydestä eikä siitä, onko yksityiselämään puututtu. Tällöin vältetään kokonaan tarve analysoida tapauskohtaisesti yksityiselämää koskevan suojeluintressin läsnäoloa, jolloin eri tulkinnat voivat johtaa eri lopputuloksiin.¹⁸⁷ Henkilötietojen suojan soveltamisalan määrittäminen EU-oikeudessa on siis luonteeltaan varsin objektiivista. Tuomiossa *Google Spain* EUT kiinnitti kuitenkin henkilötietojen käsittelyn asianmukaisuutta arvioidessaan huomiota siihen, oliko rekisteröidyllä henkilönä kiinnostavuutta yleisen keskustelun kannalta.¹⁸⁸

WP 29:n mukaan henkilötietoja ovat kaikenlaiset tiettyä henkilöä koskevat lausunnot ja toteamukset, olivat ne sitten objektiivisia tietoja taikka subjektiivisia mielipiteitä tai arvioita. Henkilötiedot voivat myös olla virheellisiä. Henkilötiedon käsite koskee siis sisällöllisesti mitä tahansa tietoa, eikä henkilötietojen esitystavalla tai tallennusmuodolla ole merkitystä määritelmän kannalta. WP 29:n näkemyksistä ei kuitenkaan saada tukea sille, että myös suulliset, tallentamattomat henkilöä koskevat lausunnot olisivat henkilötietoja.¹⁸⁹ EUT on vahvistanut henkilötiedon käsitteen piiriin kuuluvaksi mm. luonnollisten henkilöiden verotustiedot,¹⁹⁰ tiedot maataloustukien saajista,¹⁹¹ työaikarekisteriin sisältyvät tiedot työntekijästä,¹⁹² kiinteistönvälittäjiä koskevat tiedot,¹⁹³ asiantuntijan esittämät tieteelliset mielipiteet,¹⁹⁴ sormenjäljet,¹⁹⁵ valvontakameran nauhan¹⁹⁶ ja IP-osoitteen¹⁹⁷.

Vaikka EIS 8 artiklan tulkinnasta poiketen *identiteettiä* ei EU:n tietosuojalainsäädännössä tunnusteta nimenomaisesti suojattavana oikeutena tai arvona, henkilötietojen määritelmä

¹⁸⁴ Docksey 2016, s. 200.

¹⁸⁵ C-615/13 P *ClientEarth* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 32.

¹⁸⁶ WP 29 2007, s. 6–7.

¹⁸⁷ Lynskey 2014b, s. 583–584.

¹⁸⁸ C-131/12 *Google v. Spain* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 97.

¹⁸⁹ WP 29 2007, s. 6–7; Mäkinen 2016, s. 112–113.

¹⁹⁰ C-73/07 *Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy* [2008] ECR I-07075, kohta 35.

¹⁹¹ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohta 60.

¹⁹² C-342/12 *Worten* [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 22.

¹⁹³ C-473/12 *IPI* [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 26.

¹⁹⁴ C-615/13 P *ClientEarth* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 29–30.

¹⁹⁵ C-291/12 *Schwarz* [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 27.

¹⁹⁶ C-212/13 *Ryneš* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 21–22.

¹⁹⁷ C-70/10 *Scarlet* [2011] ECR I-11959, kohta 51; C-201/14 *Breyer* [2016], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 49.

kytketty myös EU-oikeudessa juuri identiteettiin eli tietylle yksilölle tyypillisiin ominaisuuksiin.¹⁹⁸ EUT on henkilötietojen käsitettä arvioidessaan päätenyt vain harvoin kiistämään käsiteltävänä olevien tietojen kuulumisen henkilötietokategoriaan. Aivan mitä tahansa henkilöön liittyvää tietoa ei kuitenkaan voida pitää henkilötietona, sillä henkilötiedon tulee *koskea* henkilöä eli *kertoa* hänestä.¹⁹⁹ WP 29:n mukaan ”tieto koskee henkilöä, jos se liittyy hänen identiteettiinsä, luonteenpiirteisiinsä tai käyttäytymiseensä tai jos tällaista tietoa käytetään sen ratkaisemiseksi, miten kyseistä henkilöä kohdellaan tai arvioidaan, tai se vaikuttaa tällaiseen ratkaisuun.”²⁰⁰

EUT katsoi tuomiossa *M. ja S.*, että vaikka turvapaikanhakijaa koskevaan muistioon sisältyvät tiedot hakijan nimestä, syntymäajasta, kansalaisuudesta, sukupuolesta, etnisestä alkuperästä, uskonnosta ja kielestä olivat henkilötietoja, kyseistä henkilöä koskeva *oikeudellinen arviointi* ei ollut henkilötieto. Oleskelulupahakemuksen osana oleva oikeudellinen arviointi voi sisältää henkilötietoja, mutta se ei itsessään ole henkilötieto vaan tietoa siitä, miten viranomainen arvioi ja soveltaa oikeutta kyseisen hakijan tilanteeseen. EUT tarkasteli asiaa direktiivin 95/46 tavoitteiden kannalta ja totesi, että direktiivissä tarkoitettu yksityisyyden kunnioittamisen perusoikeus merkitsee henkilön oikeutta varmistua henkilötietojensa oikeellisuudesta. Tätä varten rekisteröidyllä on oikeus tarkastaa itseään koskevat käsiteltävät tiedot. Direktiivin tavoitteet saadaan toisin sanoen täytettyä jo sillä, että oleskeluluvan hakija voi varmistua, että häntä koskeva päätöksenteko perustuu oikeisiin tietoihin. Direktiivin tavoitteena ei nimittäin ole turvata oikeus tutustua hallinnollisiin asiakirjoihin vaan yksityisyyden suojeleu henkilöä koskevien tietojen käsittelyssä.²⁰¹

Henkilötiedon määritelmään kuuluu vielä se, että henkilön on oltava *tunnistettavissa* tiedoista eli että hän erottuu muista samaan ryhmään kuuluvista henkilöistä, tai tiedot voidaan yhdistää häneen, vaikka yhdistämistä ei vielä olisikaan tapahtunut.²⁰² Jos henkilö ei ole tunnistettavissa, on kyse anonyymeista tiedoista, jotka eivät kuulu henkilötietojen suojan soveltamisalaan. Tietosuoja-asetuksessa täsmennetään, että henkilön tunnistettavuuden arvioinnissa on otettava huomioon kaikki keinot, joita rekisterinpitäjä tai muu henkilö voi kohtuullisen todennäköisesti käyttää henkilön tunnistamiseen, samoin kuin tunnistamisesta aiheutuvat kulut ja tunnistamiseen tarvittava aika sekä käytettävissä oleva teknologia.²⁰³ Tuomiossa *Breyer* EUT katsoi, ettei dynaaminen IP-osoite ole tunnistettua luonnollista

¹⁹⁸ De Andrade 2011, s. 92–93.

¹⁹⁹ WP 29 2007, s. 9.

²⁰⁰ WP 29 2005, s. 8.

²⁰¹ C–141/12 ja C–372/12 *M. ja S.* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 38–46. Ks. Talus 2015, s. 224.

²⁰² WP 29 2007, s. 12–13.

²⁰³ Tietosuoja-asetus, 26 resitaali.

henkilöä koskeva tieto, mutta se katsotaan henkilötiedoksi, jos käytettävissä on kohtuullisesti toteutettavat keinot rekisteröidyn tunnistamiseksi epäsuorasti muiden tahojen eli kyseisessä tapauksessa toimivaltaisen viranomaisen ja internetyhteyden tarjoajan avulla.²⁰⁴

Tietosuoja-asetuksen määritelmän mukaan tunnistamisen katsotaan tapahtuvan *tunnisteti-**tietojen* kuten nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkkotunnisteti-*tietojen* taikka yhden tai useamman fysiologisen, geneettisen tai muun määritelmässä mainitun tekijän perusteella.²⁰⁵ Tunnistamistapoja on siis lähes lukemattomia erilaisia, mutta EUT:n oikeuskäytännössä tunnistetietona on usein esiintynyt henkilön nimi. Keskeisenä erona EIS:n tulkintaan voidaan havaita, ettei EU-oikeuden mukainen henkilötietojen suoja edellytä, että suojan kohteena oleva henkilö olisi tunnistettu, vaan riittää, että henkilö on tunnistettavissa.²⁰⁶ Lisäksi EU-oikeuden vahvuutena suhteessa EIS 8 artiklaan on se, että EU-oikeuteen sisältyy yksilön nimenomainen oikeus olla joutumatta sellaisen päätöksen kohteeksi, joka perustuu pelkästään automaattisen käsittelyyn ja joka vaikuttaa häneen merkittävästi. Tästä syystä EU:n tietosuojasääntelyn voidaan katsoa tarjoavan EIS 8 artiklaa tehokkaampaa suojaa automaattiseen päätöksentekoon liittyvissä tilanteissa.²⁰⁷ Tietosuoja-asetus sisältää myös direktiiviin 95/46 nähden useita uudistuksia, jotka eivät välttämättä istu EIS:n yksityiselämän käsitteen alle. Tällaisia ovat esimerkiksi oikeus tulla unohdetuksi ja oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen.²⁰⁸

EU:n tietosuojalainsäädännön soveltamisalaan ei kuulu käsittely, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisessa tai kotitalouttaan koskevassa toiminnassa. Tuomiossa *Ryneš* (2014) EUT arvioi kysymystä siitä, voidaanko osittain julkiseen tilaan kohdistuva yksityishenkilön kotitalostaan käsin suorittama kameravalvonta lukea henkilötietojen käsittelyksi, joka suoritetaan yksinomaan henkilökohtaisena tai kotitaloutta koskevana toimintana. EUT katsoi, että direktiivin 95/46 3(2) artiklassa säädettyä poikkeusta on tulkittava suppeasti, ja siten henkilötietojen käsittely voi kuulua kyseisen poikkeuksen alaan vain, jos henkilötietojen käsittely tapahtuu *yksinomaan* käsittelyn suorittajan henkilökohtaisessa tai kotitalouteen kuuluvassa piirissä. Osittain julkiseen tilaan ulottuvaa videovalvontaa ei siten voitu pitää yksinomaan henkilökohtaisena tai kotitaloutta koskevana toimintana, vaan siihen tuli soveltaa direktiivin 95/46 säännöksiä.²⁰⁹ *Ryneš*-tuomio osoittaa, että yksityishenkilökin voivat olla rekisterinpitäjiä EU-oikeuden tarkoittamassa mielessä

²⁰⁴ C-201/14 *Breyer* [2016], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 38–39 ja 47–48.

²⁰⁵ Tietosuoja-asetus, 4(1) artiklan 1 alakohta.

²⁰⁶ Lynskey 2014b, s. 583–584.

²⁰⁷ Ibid, s. 586, 588–589.

²⁰⁸ Ibid, s. 587.

²⁰⁹ C-212/13 *Ryneš* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 29–33.

ja heillä voi olla legitiimi intressi henkilötietojen käsittelyyn. Tapaus jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen siitä, kuinka laajasti yksityishenkilöillä on oikeus kuvata muita ihmisiä esimerkiksi valvontakameralla ja mitkä legitiimit intressit voivat tulla kyseeseen tällaisen toiminnan oikeutuksena.²¹⁰

3.3.2 Suojan henkilöllinen ja organisatorinen ulottuvuus

EU:n sekundaarioikeudellinen tietosuojalainsäädäntö koskee vain luonnollisia henkilöitä. Tiedon on koskettava tiettyä luonnollista henkilöä, eikä henkilötietoina voida pitää esimerkiksi jotakin ryhmää kuten ”ulkomaalaisia” koskevia tietoja.²¹¹ Yksityiset elinkeinonharjoittajat rinnastetaan kuitenkin luonnollisiin henkilöihin, koska heidän kohdallaan yksityiselämää ja yritystoimintaa koskevien tietojen erottelu ei ole käytännössä mahdollista.²¹² EU-oikeus ei myöskään kiellä laajentamasta henkilötietojen suojaa muihinkin oikeushenkilöihin kansallisella lainsäädännöllä.²¹³ EU:n tietosuojasääntelyä sovelletaan lähtökohtaisesti samalla tavalla kaikkiin luonnollisiin henkilöihin riippumatta taloudellisesta asemasta, iästä, sukupuolesta, kansalaisuudesta, henkisistä tai kielellisistä kyvyistä tai muista vastaavista seikoista. Tietyille rekisteröidyille kuten 13–15-vuotiaille lapsille myönnetään tietosuojasetuksessa kuitenkin tavallista vahvempaa suojaa.

Vaikka EU:n johdettu tietosuojalainsäädäntö ei pääsääntöisesti koske oikeushenkilöitä, perusoikeuksien saralla tilanne on hieman toisenlainen. Yleisesti ottaen nimittäin EU:n perusoikeudet soveltuvat oikeushenkilöihin, jos perusoikeuden luonne sallii soveltamisen myös ei-luonnollisiin henkilöihin. Perusoikeuskirja takaa näin ollen oikeuden sekä yksityiselämäänsä että henkilötietojen suojan *jokaiselle*.²¹⁴ Estettä henkilötietojen perusoikeussuojan soveltumisesta yhteisöihin ei näyttäisi siis lähtökohtaisesti olevan, ja samaan suuntaan viittaa myös se seikka, että perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat EIS:ssa taattuina oikeuksia siltä osin kuin niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat. Kuten EIS:n kohdalla, myöskään EU:n perusoikeudet eivät kuitenkaan sovellu valtiollisiin organisaatioihin, vaikka niihin sovellettaisiinkin yksityisoikeudellista sääntelyä.²¹⁵

EYT:n suhtautuminen oikeushenkilöiden yksityisyyden suojaan oli lähinnä kielteinen varhaisissa yhtiöiden tiloihin tehtyjä tarkastuksia koskevissa jutuissa.²¹⁶ *Roquette Frères*

²¹⁰ Hijmans 2015, s. 152.

²¹¹ Blume 2015, s. 258.

²¹² Ibid, s. 258.

²¹³ Direktiivi 95/46, 24 resitaali. Kuitenkaan esimerkiksi Suomen perustuslain takaamat perusoikeudet eivät koske oikeushenkilöitä.

²¹⁴ Kokott 2013, s. 225.

²¹⁵ Ehlers 2007, s. 383.

²¹⁶ Ks. 136/79 *National Panasonic* [1980] ECR 1980 s. 2033, kohdat 18–20; yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88 *Hoechst* [1989] ECR 1989, s. 2859, kohdat 17–19.

-tuomiossa EUT totesi, että liiketilojen suojaa arvioitaessa on otettava huomioon uusi EIT:n oikeuskäytäntö, jonka mukaan EIS 8 artiklassa tarkoitettu kotirauhan suoja voi tietyissä tilanteissa kattaa myös liiketilat.²¹⁷ EUT painotti kuitenkin ratkaisussaan enemmän EY:n kilpailunormiston tehokasta täytäntöönpanoa. *Schecke*-tuomiossa EUT otti edelleen kielteisen kannan yhteisöille myönnettävään henkilötietojen suojaan. EUT totesi, että oikeushenkilöt voivat nauttia perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklojen tarjoamaa suojaa vain, jos oikeushenkilön virallisessa nimessä mainitaan yhden tai useamman luonnollisen henkilön nimi.²¹⁸ Tukea tällaiselle tulkinnalle saadaan kyllä johdetusta oikeudesta, mutta EUT:n tulkinnassa on ongelmallista se, että perusoikeuskirja tarjoaa suojaa *jokaiselle*.

3.3.3 Henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan välinen suhde EU-oikeudessa: erilliset mutta läheisesti toisiinsa liittyvät perusoikeudet

EU-oikeuden alalla käsitys henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan välisestä suhteesta on kokenut merkittävän muutoksen Lissabonin sopimuksen myötä. Ennen vuotta 2000 henkilötietojen suojan katsottiin melko yleisesti sisältyvän yksityisyyden suojaan.²¹⁹ Vähitellen yleistyi ajatus henkilötietojen suojasta ja yksityisyyden suojasta kahtena erillisenä oikeutena, jotka perusoikeuskirjassa saivatkin kukin oman artiklansa. Osoituksena uudesta suuntauksesta voidaan havaita sekin, että uuden tietosuojasetuksen tavoitteena on suojella erityisesti luonnollisten henkilöiden oikeutta *henkilötietojen* suojaan.²²⁰

Oikeuskirjallisuudessa henkilötietojen suojaa on saatettu kuvata korostetun muodollisena oikeutena, jonka tehtävänä on ennen kaikkea määritellä muiden perusoikeuksien kuten yksityiselämän suojan toteuttamisessa noudatettavat menettelyt.²²¹ Nykytilanteessa voidaan kuitenkin perustellusti puolustaa tulkintaa, jonka mukaan henkilötietojen suoja tulee EU-oikeudessa määritellä itsenäisesti eikä yksityiselämän suojalle alisteisena tai siihen sulautuneena. Vaikka kyseiset oikeudet liittyvät läheisesti yhteen ja tukevat toisiaan, niitä ei tulisi käsitellä yhtenä ja samana oikeutena.²²² Voidaan siis ajatella, että henkilötietojen suojalla on myös itseisarvoa eikä se ole vain väline muiden oikeuksien kuten itsemääräämisoikeuden ja poliittisten oikeuksien toteuttamiseksi. EU:n tietosuojalainsäädännössä tausta-ajatuksena on nimittäin se, että kaikenlaisia henkilötietoja voidaan jollakin tavalla väärinkäyttää, minkä vuoksi mitään henkilötietoja ei pidä sulkea henkilötietojen suojan ulkopuolelle.

²¹⁷ C-94/00 *Roquette Frères* [2002] ECR I-09011, kohta 29.

²¹⁸ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohdat 52–53. EUT katsoi myös, ettei oikeushenkilöiden nauttima henkilötietojen suoja ole tällöinkään yhtä laaja, ja viranomaisille aiheutuisi kohtuuton hallinnollinen rasitus, jos kunkin oikeushenkilön osalta tulisi tutkia, yksilöidäkö sen nimessä luonnollisia henkilöitä (kohta 87).

²¹⁹ González Fuster 2014a, s. 214.

²²⁰ Tietosuojasetus, 1(2) artikla.

²²¹ De Andrade 2011, s. 97.

²²² Docksey 2016, s. 198.

Esimerkiksi kokemukset toisesta maailmansodasta ovat osoittaneet, että pelkästään luettelo ihmisten etu- ja sukunimistä voi edesauttaa kestäättömiä tarkoituksia.²²³

Matka kohti itsenäistä tietosuojaperusoikeutta ei kuitenkaan ole ollut mutkaton, eikä perusoikeuskirja heti yhtenäistänyt oikeustilaa EU:ssa. EUT:n tuomiot ovatkin herättäneet kritiikkiä sen osalta, että EUT:n suhtautuminen henkilötietojen ja yksityiselämän suojan väliseen suhteeseen ei ole juurikaan muuttunut Lissabonin sopimuksen myötä. Esimerkiksi Lynskey on varoittanut, että jos henkilötietojen ja yksityisyyden suoja mielletään toisiinsa sulautuneina, EUT altistaa uudenaikaisen henkilötietojen suojan niille rajoituksille, jotka on kohdistettu vanhempaan, ”klassiseen” yksityisyyden suojaan. Tällöin henkilötietojen suoja ei pääse kehittymään itsenäisenä perusoikeutena.²²⁴ Onhan yksityisyyden suojasta erillisen tietosuojaperusoikeuden sisällyttäminen perusoikeuskirjaan ylipäänsä mielekästä vain, jos sillä on vähintään jotain lisäarvoa yksityisyyden suojaan nähden.²²⁵ Osoituksena henkilötietojen suojan itsenäisyydestä voidaan pitää muun muassa sitä, että henkilötietojen suojaan sisältyy työkaluja, menettelyjä ja turvatoimia, jotka eivät sisälly yksityiselämän suojaan.²²⁶ Esimerkiksi henkilötietojen virheettömyys, eheys, käytettävyys, olennaisuus ja täydellisyys ovat arvoja, joilla on hyvin vähän tekemistä yksityiselämän suojan kanssa.²²⁷ Toisaalta on myös argumentoitu, ettei yksityisyyden käsitettä kannata hylätä kokonaan, koska se voi tuoda joustavuutta tietosuojalakien soveltamiseen, vaikkakin ennakoitavuus voi samalla vähentyä.²²⁸

Bavarian Lager on nähty tuomiona, jossa EUT on vahvimmin ottanut kantaa yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan keskinäiseen asemaan. Tuomio koski muutoksenhakua ensiasteen tuomioistuimen ratkaisuun asiassa, jonka aiheena oli The Bavarian Lager Co. Ltd:n komissiolle EY:n julkisuusasetuksen (1049/2001) nojalla tekemä hakemus tiedon saamiseksi kokouspöytäkirjasta. Ensiasteen tuomioistuin kumosi päätöksen, jolla komissio oli hylännyt pyynnön saada tutustua täydelliseen pöytäkirjaan, jossa mainittiin kaikkien osallistujien nimet. Ratkaisu perustui siihen, ettei osallistuminen kyseiseen kokoukseen kuulunut EIS 8 artiklassa tarkoitettuun yksityiselämän piiriin.²²⁹ EUT katsoi ensiasteen tuomioistuimen erehtyneen. Kun pyydetään julkisuusasetukseen perustuen tieto henkilötietoja sisältävästä asiakirjasta, tulevat kokonaisuudessaan sovellettaviksi myös asetuksen 45/2001 säännökset yksilöiden suojelusta yhteisöjen toimielinten piirissä tapah-

²²³ De Hert 2009, s. 25.

²²⁴ Lynskey 2013, s. 80–81.

²²⁵ Koillinen 2012, s. 180; ks. Tzanou 2016, s. 97.

²²⁶ Docksey 2016, s. 208.

²²⁷ Bygrave 2001, s. 247 ja 252.

²²⁸ Ibid, s. 278.

²²⁹ T-194/04 *Bavarian Lager* [2007] ECR II- 04523, kohdat 131–132, 154.

tuvassa henkilötietojen käsittelyssä.²³⁰ Tiedot koskivat henkilöitä heidän esiintyessään virallisissa yhteyksissä, mutta EU:n tietosuojasääntelyä on sovellettava silloinkin, kun tilanteessa ei puututa yksityiselämän suojaan.

Tuomiota on pidetty onnistuneena siksi, että EUT antoi painoa henkilötietojen suojalle, mutta samalla avoimuusperiaatetta painotettiin liian vähän.²³¹ EUT ei perustellut, miksi se sivuutti sen seikan, että tietopyynnön taustalla oli asiayhteydestä päätellen unionin perusvapauksien käyttöön liittyvä Bavarian Lagerin liiketaloudellinen oikeutettu etu.²³² Tuomiota on kritisoitu myös siitä, ettei EUT tehnyt selkoa tapauksessa suojellusta intressistä, joka tällä kertaa olisi väistämättä liittynyt johonkin muuhun kuin yksityiselämään. Näin ollen herää myös epäily, käsittikö EUT kaikesta huolimatta henkilötietojen suojan edelleen yksityiselämän suojan alakäsitteenä, vaikka EUT ei suoraan ottanutkaan asiaan kantaa.²³³

EIS 8 artikla	EU-oikeus
Kattaa yksityiselämän ja tietyillä edellytyksillä julkisen elämänpiiriin	Ei riippuvainen tietojen kuulumisesta yksityiselämän piiriin
Kontekstisidonnaisuus	Objektiivisuus
Kaikkia tietotyyppä ei lueta suojan piiriin	Tietotyyppillä ei merkitystä suojan olemassaolon kannalta
Henkilön tulee olla tunnistettu	Riittää että henkilö on tunnistettavissa
Uloottuu oikeushenkilöihin	Voidaan laajentaa oikeushenkilöihin kansallisella lainsäädännöllä

Taulukko 1: Henkilötietojen suojan ulottuvuuden eroja: EIS 8 artikla ja EU-oikeus

4 Henkilötietojen suojan rajoitusedellytykset

4.1 Rajoittamisen lähtökohdat

Henkilötietojen suojaa koskevat määräykset EIS:ssa ja EU:n perusoikeuskirjassa rakentuvat kahdesta osasta. Ensin kuvataan kunkin perus- ja ihmisoikeuden soveltamisala, jota täydentää toisena kyseisen oikeuden rajoitusedellytyksiä koskeva osa. Tällainen sääntelytekniikka kuvastaa perinteistä liberalismiin pohjautuvaa käsitystä perus- ja ihmis-oikeuksista, jossa oikeudet nähdään ennen kaikkea julkisen vallan käyttöä rajoittavina tekijöinä.²³⁴ Edellisessä luvussa käsiteltiin pääosin henkilötietojen suojan aineellista soveltamisalaa, ja nyt tarkoituksena on keskittyä määräysten jälkimmäiseen osaan eli rajoitusedellytyksiin.

²³⁰ C-28/08 P *Bavarian Lager* [2010] ECR I-06055, kohdat 58–61, 63.

²³¹ Docksey 2016, s. 204.

²³² C-28/08 P *Bavarian Lager* [2010] ECR I-06055, kohta 78. Vrt. C-615/13 P *ClientEarth* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 58–59.

²³³ Lynskey 2014b, s. 579–580.

²³⁴ Albers 2014, s. 215–216.

Henkilötietojen suojan rajoittamisessa on sekä EIT:n että EUT:n näkökulmasta kyse siitä, että yksilöä koskeva oikeushyvä kuten yksityisyys joutuu väistymään yleistä etua koskevan intressin tieltä tai muiden yksilöiden oikeuksien ja vapauksien tieltä.

Jos yleiset tutkittavaksi ottamisen edellytykset täyttyvät, EIT tutkii, merkitseekö henkilö-tietojen käsittely tapauksessa puuttumista yksityis- tai perhe-elämän, kodin tai kirjeenvaihi-don suojaan siten kuin EIT näitä käsitteitä tulkitsee. Tehokkaan suojan takaamiseksi ei oikeuksiin puuttumisen toteamiselle ole asetettu kovin korkeita vaatimuksia. Kuitenkaan EIS:n takaamat oikeudet eivät suojaa yksilöitä mitä tahansa epäedullista kohtelua vastaan vaan ainoastaan sellaista oikeuksiin puuttumista vastaan, jota ei voida pitää oikeutettuna.²³⁵ Kun puuttuminen valittajan oikeuteen on todettu, EIT tutkii, onko puuttuminen täyttänyt lailla säättämisen ja hyväksyttävän syyn vaatimuksen sekä välttämättömyyskriteerin. Kes-keinen lähtökohta on se, että EIS 8(2) artiklan rajoituskriteerejä on tulkittava suppeasti, koska ne merkitsevät poikkeamista 8(1) artiklassa taatuista oikeuksista.²³⁶ Laajemmassa tarkastelussa on selvää, ettei EIT tutki läheskään aina järjestelmällisesti kaikkia mainittuja kriteerejä vaan saattaa keskittyä enemmän siihen kriteeriin tai kriteerin osa-alueeseen, joka ei ole tapauksessa täytynyt.²³⁷

Julkisen vallankäytön osalta EIS 8 artiklan takaamaa suojaa voidaan rajoittaa, jos puuttu-minen on EIS 8(2) artiklassa ilmaistujen rajoitusedellytysten mukaista. Kun taas kyse on yksityisten välisistä suhteista, arvioitavaksi tulee valtion aktiivinen velvollisuus turvata yksilön EIS 8 artiklan takaamat oikeudet, ja näihin tilanteisiin EIS 8(2) artiklan rajoitus-edellytykset eivät sellaisenaan sovellu. EIT on todennut, että valtion positiivisten ja nega-tiivisten velvoitteiden välinen rajanveto ei ole täysin selvä, mutta molemmissa sovelletaan samoja periaatteita. Myös yksityisten välisiä asioita koskevissa tuomioissa on siten viime kädessä kyse sen arvioinnista, onko valtio löytänyt oikeudenmukaisen tasapainon yleisen edun ja valittajan oikeuksien välille.²³⁸

Henkilötietojen vahva suoja EU-oikeudessa merkitsee sitä, että henkilötietoja saadaan käsi-tellä vain, jos käsittely perustuu rekisteröidyn suostumukseen tai muuhun lailla säädettyyn perusteeseen, ja jos muut henkilötietojen suojan sisällölliset vaatimukset täytetään. Henki-lötietojen suojan tarkoitus ei ole siis kokonaan kieltää henkilötietojen käsittelyä vaan yhte-

²³⁵ Ehlers 2007, s. 49–51.

²³⁶ *Klass ja muut v. Saksa* (6.9.1978), kohta 42; *Société Colas Est ja muut v. Ranska* (16.4.2002), kohta 47.

²³⁷ Ks. esim. *Avilkina ja muut v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 37; *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohta 54.

²³⁸ *Mikulic v. Kroatia* (7.2.2002), kohdat 57–58; *Bărbulescu v. Romania* (12.1.2016), kohdat 53–54. EIT on arvioinut valtion aktiivista turvaamisvelvollisuutta myös tuomiossa *I v. Suomi* (17.7.2008), jossa se totesi julkisen sairaalan tietojärjestelmien olleen yksityiselämän suojan kannalta puutteellisia. Riittäväenä oikeussuojakeinona ei voitu pitää valittajan mahdollisuutta vaatia oikeusteitse vahingonkorvausta (kohdat 37, 44, 47–48).

näistää henkilötietojen käsittelyssä noudatettavat säännöt asettamalla käsittelylle ehtoja, joilla rekisteröidyn asema turvataan.²³⁹ Henkilötietojen suoja ei kuitenkaan ole EU-oikeudessaakaan absoluuttinen oikeus vaan se on tasapainotettava muiden legitiimien intressien kanssa, oli kyseessä sitten muiden henkilöiden etu eli yksityinen intressi tai yhteiskunnan etu eli julkinen intressi.²⁴⁰

EU:n oikeusjärjestyksessä henkilötietojen suojaa voidaan rajoittaa, jos perusoikeuskirjan 52(1) artiklassa asetetut vaatimukset lailla säätämisestä, perusoikeuksien ja -vapauksien keskeisen sisällön kunnioittamisesta sekä rajoittamisen välttämättömyydestä ja oikeasuhteisuudesta täyttyvät. Henkilötietojen suojan rajoittaminen aktualisoituu EU-oikeudessa käytännössä hyväksymällä poikkeaminen jostakin henkilötietojen suojaan sisältyvästä elementistä.²⁴¹ Tietosuoja-asetuksen 23 artiklan nojalla voidaan unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä poiketa asetuksen mukaisista henkilötietojen käsittelyä koskevista periaatteista, rekisteröidyn oikeuksista ja rekisterinpitäjän velvollisuudesta ilmoittaa rekisteröidylle henkilötietojen tietoturvaloukkauksesta. Esimerkiksi rikostutkinnassa voi olla tarpeellista antaa tiedonhankinnan yhteydessä vääriä tai harhauttavia tietoja, rajoittaa rekisteröidyn tiedonsaantioikeutta tai käsitellä tietoja, joita ei ole kerätty nimenomaan rikostutkintaa varten.²⁴²

EIT:n ja EUT:n soveltamat kriteerit yksityiselämän tai henkilötietojen suojan rajoittamiselle ovat keskeisiltä osin samat. Rajoitusedellytysten soveltamisessa on kuitenkin käytännössä esiintynyt tiettyjä eroja muun muassa siinä mielessä, että EIT on käsitellyt rajoitusedellytyksiä kaavamaisemmin. Perusoikeuskirjan 52(3) artiklan mukaan perusoikeuskirjan sisältämillä oikeuksilla on EIS:n kanssa sama merkitys ja ulottuvuus siltä osin kuin näissä kahdessa instrumentissa todetut oikeudet vastaavat toisiaan. Tämä vastaavuus koskee myös oikeuksien rajoitusedellytyksiä. Perusoikeuskirjan 52(1) artiklassa säädettyihin rajoitusedellytyksiin sisältyville käsitteille kuten välttämättömyydelle ja suhteellisuusperiaatteelle on siis annettava sama merkitys kuin minkä EIT on antanut näille käsitteille EIS:n tulkinnassa.²⁴³ Näin ollen EUT:n tulisi tulkita myös esimerkiksi lailla säätämisen vaatimusta samojen kriteerien valossa kuin EIT.²⁴⁴ On toisaalta huomattava, että koska EIS:n ja perusoikeuskirjan rajoitusedellytyksissä voi olla tiettyjä eroja, perusoikeuskirjan määräyksiä on

²³⁹ Docksey 2016, s. 199.

²⁴⁰ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohta 48; C-543/09 *Deutsche Telekom* [2011] ECR I-03441, kohta 51.

²⁴¹ Docksey 2016, s. 201.

²⁴² Kokott 2013, s. 226.

²⁴³ WP 29 2014a, s. 4.

²⁴⁴ Julkiasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Scarlet*, kohta 93.

tulkittava itsenäisesti siltä osin kuin vastaavuutta EIS:n rajoitusedellytysten kanssa ei ole.²⁴⁵ Perusoikeuskirjan tulkinnalla ei kuitenkaan 53 artiklan mukaan saa rajoittaa tai loukata EIS:ssa tunnustettuja oikeuksia. Toisaalta EIS 8(2) artiklassa tarkoitetut rajoitusedellytykset on perusoikeuskirjan 52(3) artiklan valossa nähtävä vain vähimmäisvaatimuksina, eli EU-oikeudessa voidaan säätää lisävaatimuksia henkilötietojen suojan rajoittamiselle.²⁴⁶

Tzanou esittää, että EUT on arvioinut henkilötietojen suojan rajoittamisen hyväksyttävyyttä tosiasiasa yksityiselämän suojan rajoitusedellytysten kautta. Selityksenä tälle voi olla, että henkilötietojen suoja on luonteeltaan negatiivisena vapausoikeutena yksityiselämän suojaa heikompi, eikä henkilötietojen suojaan puuttumisen oikeutusta siksi nykykäsityksen mukaan voitaisi arvioida ilman yksityiselämän suojasta lainattuja työkaluja. Tzanoun mielestä yksityiselämään turvautumisesta tulisi kuitenkin luopua ja arvioida sen sijaan henkilötietojen suojan rajoittamista punnitsemalla keskenään nimenomaan henkilötietojen suojan sisältöä ja sille vastakkaisia intressejä. On mahdollista, että yksi ja sama käsittelytilanne osoittautuu suhteellisuusperiaatteen vastaiseksi henkilötietojen suojan kannalta mutta ei yksityiselämän suojan kannalta.²⁴⁷

EIS:n ja perusoikeuskirjan välillä on tiettyjä sääntelytekniisiä ja sanamuotoon liittyviä eroja. Kun poiketaan perusoikeuskirjan turvaamista oikeuksista, kyseessä on ”oikeuksien ja vapauksien käyttämisen rajoittaminen”, kun taas EIS 8(2) artiklan mukaan kyse on ”puuttumisesta oikeuden käyttämiseen”. Sanamuotojen eroavaisuuksilla ei ole kuitenkaan merkitystä, kun on asiallisesti kyse samasta perusoikeuden rajoitusedellytyksestä. Mainittujen sääntelyinstrumenttien sekä EIT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöjen perusteella voidaan muotoilla yhteiset eurooppalaiset henkilötietojen suojan rajoitusedellytykset. Seuraavaksi käyn läpi henkilötietojen suojan rajoitusedellytysten sisältöä. Esittelen konkreettisia rajoitustilanteita laajemmin luvussa 5.

4.2 Rajoitusedellytysten tarkastelu

4.2.1 Lailla säätämisen vaatimus (laillisuusperiaate)

Vaatimus lailla säätämisestä liittyy oikeuden tehtävään yhteiskuntarauhan lähteenä.²⁴⁸ Perus- ja ihmisoikeudet nähdään julkisessa keskustelussa toisinaan esteinä muiden intressien tai jopa muiden perusoikeuksien toteutumiselle. Tällöin pyrkimys turvata tehokkaasti

²⁴⁵ Julkiasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Scarlet*, kohdat 33–34.

²⁴⁶ Handbook on European Data Protection Law 2014, s. 67.

²⁴⁷ Tzanou 2013, s. 97–99.

²⁴⁸ Julkiasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Scarlet*, kohta 113.

jonkin osapuolen oikeudet saattaa johtaa ratkaisuihin, joissa perusoikeuksien keskinäistä asemaa ei ole punnittu loppuun asti. Sekä EIS:ssa että perusoikeuskirjassa on kuitenkin asetettu henkilötietojen ja yksityiselämän suojan rajoittamisen edellytykseksi muun muassa lailla säätämisen vaatimus, joka edellyttää, että perusoikeuteen puuttumisesta säädetään lailla, joka täyttää määrättyt kriteerit. Laillisuusperiaate osana henkilötietojen suojan rajoitusedellytyksiä muodostaa siten suojamuurin sellaista perusoikeuksiin puuttumista vastaan, joka ei ole demokraattisesti oikeutettua. Toisaalta voidaan huomauttaa, että myös henkilötietojen suojan kannalta ongelmalliset ja puutteelliset lait on normaalioloissa säädetty demokraattisesti. Etenkin EIT on kuitenkin asettanut laillisuusperiaatteen täyttymiselle tarkat vaatimukset, jotka edellyttävät kansalliselta lainsäätäjältä käytännössä varsin suurta huolellisuutta ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseksi.

Jotta yksityiselämän suojaan voidaan puuttua EIS 8(2) nojalla tai henkilötietojen suojaa rajoittaa perusoikeuskirjan 52(1) artiklan nojalla, on puuttumisesta tai rajoittamisesta *säädetty lailla*. EIS 8(2) artiklan mukaan viranomaisten on mahdollista puuttua yksityiselämän suojaan, ”kun laki sen sallii”. Lailla säätämisen vaatimuksen täytyminen edellyttää ensinnäkin, että oikeuden rajoittaminen *perustuu valtiosisäisesti voimassa olevaan lakiin*. ”Laki” tulee EIT:n mukaan ymmärtää sen aineellisessa eikä ainoastaan muodollisessa merkityksessä.²⁴⁹ Laiksi voidaankin katsoa myös lakia alemmanasteinen sääntely, ja julkaistu, vakiintunut oikeuskäytäntö voi tietyissä tilanteissa täydentää ja selkeyttää lain säännöstä lisäten sen ennakoitavuutta.²⁵⁰ Vaikka EIS 8 artiklan englanninkielinen versio näyttäisi mahdollistavan yksityiselämän suojasta poikkeamisen myös kirjoittamattoman lainsäädännön perusteella, EIT on seurannut ranskankielistä versiota, joka edellyttää nimenomaista lailla säätämistä. EIS 8 artiklan rikkomisesta on toisin sanoen kyse aina, jos yksityiselämän suojaan puuttumisesta ei ole nimenomaisesti säädetty kansallisella lailla.²⁵¹

EIT on asettanut lailla säätämisen vaatimukselle vielä lisävaatimuksia, joista yhdenkin täyttymättä jääminen johtaa EIS 8 artiklan loukkauksen toteamiseen. Lainsäädännön tulee ensinnäkin olla riittävästi *saatavilla*. Vaatimus täyttyy esimerkiksi sillä, että henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö on julkaistu säädöskokoelmassa. Lisäksi kyseisen lainsäädännön tulee olla *ennakoitavaa*. Lainsäädännön katsotaan olevan ennakoitavaa, jos se on muotoiltu riittävän täsmällisesti niin, että henkilö voi kohtuudella ja tarvittaessa oikeudelliseen asiantuntija-apuun turvautuen arvioida, milloin ja missä laajuudessa hänen henki-

²⁴⁹ *Huvig v. Ranska* (24.4.1990), kohta 28.

²⁵⁰ Pellonpää 2012, s. 301; julkiasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Scarlet*, kohta 99.

²⁵¹ Uerpmann-Witzack 2011, s. 74–75. Englannin- ja ranskankieliset versiot EIS:sta ovat sitovia.

lötietojaan voidaan käsitellä.²⁵² Lainsäädännön ei tarvitse kuitenkaan taata tältä osin täysin yksiselitteistä varmuutta, sillä monet lait on muotoiltu enemmän tai vähemmän yleisiksi, jotta lakeja voidaan soveltaa muuttuvissa tilanteissa.²⁵³ EIT onkin myöntänyt, että laillisuusperiaatteen kontrolli on vääjäämättä jossain määrin abstraktia.²⁵⁴ Lainsäädännöltä vaadittava täsmällisyys riippuu merkittävässä määrin sen sisällöstä, soveltamisalasta sekä adressaattien lukumäärästä ja asemasta.²⁵⁵

Kun yksityiselämän suojaa rajoitetaan, on otettava huomioon ne riskit, joita henkilötietojen käsittelyyn kyseisessä tilanteessa voi liittyä.²⁵⁶ EIT onkin lainsäädännön ennakoitavuuteen liittyen edellyttänyt vielä, että kansallisen lainsäädännön tulee olla yhdenmukaista *rule of law* -periaatteen kanssa eli tarjota riittävää suojaa julkisen vallan taholta tulevaa mielivaltaista puuttumista vastaan.²⁵⁷ Jotta *rule of law* -periaatteen mukaiset vaatimukset täyttyisivät, *viranomaisille myönnetyn harkintavallan rajat* tulee määritellä olosuhteisiin nähden riittävällä täsmällisyydellä ja harkintavallan käyttämisestä on ohjattava.²⁵⁸ Kansallisessa lainsäädännössä tulee samaten määritellä *vähimmäisvaatimukset* koskien käsittelyn sallittua laajuutta ja kohdehenkilöitä sekä tietojen käyttöä, suojaamista, säilytysaikaa ja hävittämistä.²⁵⁹ Henkilötietojen käsittelyn eri vaiheissa sovellettavien suojatoimenpiteiden tulee olla sitä perusteellisempia mitä laajamittaisempaa henkilötietojen käsittely on ja mitä enemmän käsitellään arkaluonteisia tietoja.²⁶⁰ Sääntelyn on oltava selkeää, eikä esimerkiksi puhelimen salakuuntelun osalta voida pitää riittävänä sitä, että suojatoimenpiteet perustuvat kotietsinnän suojatoimien analogiseen soveltamiseen.²⁶¹ *Rule of law* -periaate edellyttää myös, että yksityiselämään puuttuminen tulisi ainakin viime kädessä voida alistaa *tuomioistuimen arvioitavaksi*, koska tuomioistuin voi tarjota parhaat riippumattomuuden, puolueettomuuden ja asianmukaisen menettelyn takeet.²⁶² Vaikka valvontaviranomaisen ei tarvitse

²⁵² *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000), kohdat 50, 56; *Leander v. Ruotsi* (26.3.1987), kohta 51; *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohta 55. Ks. Pellonpää 2012, s. 301.

²⁵³ *Michaud v. Ranska* (6.12.2012), kohta 96; *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohta 143; vrt. *Uzun v. Saksa* (2.9.2010), kohta 62.

²⁵⁴ *Huvig v. Ranska* (24.4.1990), kohta 31.

²⁵⁵ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 96; *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohta 144.

²⁵⁶ Kokott 2013, s. 226.

²⁵⁷ *Sallinen v. Suomi* (27.9.2005), kohta 82; *Malone v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2.8.1984), kohta 67.

²⁵⁸ *Roman Zakharov v. Venäjä* (4.12.2015), kohta 230; ks. myös Pellonpää 2012, s. 302; WP 29 2014a, s. 5–6.

²⁵⁹ *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohta 57; *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 99.

²⁶⁰ *M.M. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (13.11.2012), kohta 200.

²⁶¹ *Huvig v. Ranska* (24.4.1990), kohta 33; *Kruslin v. Ranska* (24.4.1990), kohta 34.

²⁶² *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohta 59.

ehdottomasti olla tuomioistuin,²⁶³ sen on kuitenkin oltava riittävän itsenäinen ja puolueeton, ja sillä on oltava riittävän laajat toimivaltuudet.²⁶⁴

EIT on muun muassa monissa salaisia valvontakeinoja käsittelevissä tuomioissa todennut EIS 8 artiklan loukkauksen jo pelkän laillisuusperiaatteen tutkinnan perusteella.²⁶⁵ Tämä selittyy käytännössä sillä, että EIT edellyttää salaista valvontaa koskevalta lainsäädännöltä varsin huomattavaa täsmällisyyttä, jotta suojatoimenpiteiltä edellytetyt vähimmäisvaatimukset täyttyisivät.²⁶⁶ Pitkän aikavälin tarkastelussa EIS 8 artiklaa koskevien tuomioiden joukossa on muutenkin suhteellisen vähän tapauksia, joissa arvioitaisiin laillisuusperiaatteen ohella myös puuttumisen välttämättömyyttä. Ongelmana tällaisessa lähestymistavassa on, ettei siinä oteta kantaa koko asian keskeisimpään ydinkysymykseen eli siihen, pitäisikö henkilötietojen käsittelyssä käytettyä valtaa rajoittaa, estää tai kieltää.²⁶⁷ Toinen ongelma on se, että välttämättömyyskriteerin soveltamisesta saadaan vain rajallisesti tietoa.

De Hert ja Gutwirth ovat todenneet, että lainsäädännön ennakoitavuuteen ja saatavuuteen liittyviä kysymyksiä voitaisiin käsitellä pikemminkin EIS 6 (oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin) ja EIS 13 (oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin) artiklojen kautta. Onkin siis kyseenalaista, tuottaako henkilötietojen suojan tapausten käsitteleminen 8 artiklan valossa lisäarvoa arvioinnin pysähtyessä usein lailla säätämisen vaatimukseen.²⁶⁸ EIT on kuitenkin uudemmassa oikeuskäytännössään yhä useammin alkanut käsitellä laillisuusperiaatteen ja välttämättömyyden vaatimuksia yhdessä, koska on katsonut näiden liittyvän läheisesti toisiinsa.²⁶⁹ Muun muassa salaisten valvontakeinojen kohdalla kansallisissa laissa säädetyillä turvatoimilla on EIT:n näkemyksen mukaan keskeinen rooli sen varmistamisessa, että yksityiselämän suojaan puututaan vain välttämättömässä määrin.²⁷⁰

Perusoikeuskirjan 52(1) artiklaan sisältyy EIS 8(2) artiklaa vastaava vaatimus siitä, että henkilötietojen suoja voidaan rajoittaa ”ainoastaan lailla”. Kyseistä artiklaa sovelletaan henkilötietojen suojan rajoittamiseen sekä EU-oikeuden että kansallisen lainsäädännön nojalla.²⁷¹ On selvää, että EU voi puuttua itse takaamaansa henkilötietojen suojaan vain, jos

²⁶³ *Klass ja muut v. Saksa* (6.9.1978), kohta 51.

²⁶⁴ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohta 167. EUT on käsitellyt esimerkiksi direktiivin 95/46 edellyttämän valvontaviranomaisen itsenäisyyttä tuomiossa C-614/10 *Komissio v. Itävalta* [2012], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

²⁶⁵ Esimerkiksi tuomiossa *Rotaru v. Romania* (4.5.2000) EIT totesi, ettei se voi tutkia tapausta enempää, koska laillisuusperiaatteen vaatimukset eivät täyttyneet (kohta 62). Tuomiossa *Amann v. Sveitsi* (16.2.2000) EIT tuli samaan tulokseen ja katsoi, ettei ollut ”tarpeellista” tutkia asiaa pidemmälle (kohta 81).

²⁶⁶ *Kruslin v. Ranska* (24.4.1990), kohta 33.

²⁶⁷ De Hert 2009, s. 20–21.

²⁶⁸ Ibid, s. 23; ks. myös Uerpmann-Witzack 2011, s. 77.

²⁶⁹ Ks. esim. *Avilkina ja muut. v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 37; *M.K. v. Ranska* (18.4.2013), kohta 28.

²⁷⁰ *Roman Zakharov v. Venäjä* (4.12.2015), kohdat 232, 236.

²⁷¹ Lenaerts 2012, s. 390–391.

siitä on nimenomaisesti säädetty asetuksella, direktiivillä tai viime kädessä perussopimuksen määräyksellä. Jäsenvaltioiden on myös säädettävä oikeudellisesta perustasta, kun ne haluavat rajoittaa henkilötietojen suojaa. Samoin kuin EIS 8 artiklan kohdalla, lopullinen päätöksenteko vaadittavan lainsäädännön luonteesta on ainakin osittain jätetty jäsenvaltioiden tehtäväksi. Henkilötietojen suojaa rajoittavalla sääntelyllä tulee kuitenkin olla lakiin verrattava sitovuus.²⁷² Myös henkilötietojen suojan rajoittamiseen liittyvien suojatoimenpiteiden on oltava viranomaisille pakottavia, eikä siksi ole riittävää, että niistä määrätään esimerkiksi käytännesäännöissä tai sisäisissä yleisohjeissa, jotka eivät ole pakollisia.²⁷³

EUT pidättäytyi pitkään määrittelemästä lailla säätämisen vaatimusta jopa niissä tapauksissa, joissa se totesi nimenomaisesti vaatimuksen täyttyneen tai jääneen täyttymättä.²⁷⁴ *WebMindLicenses*-tuomiossa EUT kuitenkin totesi EIT:n oikeuskäytäntöön viitaten, että perusoikeuksien rajoittamisen mahdollistavan lainsäädännön on oltava ”riittävän selkeää ja täsmällistä”. Lisäksi kun kyseisessä lainsäädännössä määritetään perusoikeuden käyttämiselle asetettavien rajoitusten laajuus, samalla on annettava tietty suoja viranomaisten mahdollisesti toteuttamia mielivaltaisia oikeudenloukkauksia vastaan.²⁷⁵

Vastuu perusoikeuksia rajoittavan lainsäädännön täsmällisyydestä riippuu siitä, perustuuko rajoittaminen suoraan EU:n lainsäädäntöön vai siihen, että EU-oikeudessa sallitaan poikkeaminen tietyistä siinä annetuista määräyksistä. Kun perusoikeuksia rajoitetaan kansallisen lainsäätäjän aloitteesta, on kansallisen lainsäätäjän itse valvottava, että rajoitusedellytyksiä on noudatettu. Sen sijaan kun perusoikeuksia rajoitetaan suoraan unionin lainsäädännön nojalla eli unionin määräyksestä, unionin lainsäätäjän tulisi ottaa johtava asema perusoikeuksien rajoittamisen edellyttämien takeiden määrittelyssä. Unionin lainsäätäjä ei voi siis jättää kokonaan jäsenvaltioiden vastuulle kyseisten takeiden määrittelyä, vaan sen tulisi määritellä ainakin takeiden määrittelyä, vahvistamista, soveltamista ja valvontaa ohjaavat periaatteet.²⁷⁶

Vaikka EIT on edellä kuvatulla tavalla eritellyt lailla säätämisen vaatimusta varsin seikkaperäisesti, EUT on henkilötietojen suojaa koskevissa tuomioissa mieltänyt laillisuusperiaatteen edellyttävän lähinnä, että rajoittamisesta on ylipäänsä säädetty lailla. Muut

²⁷² Ehlers 2007, s. 392–393. Tuomiossa *Bara* EUT katsoi, ettei rekisteröityjen informointivelvollisuudesta poikkeaminen ollut hyväksyttävää, koska viranomaiselta toiselle siirrettävien tietojen määritelmästä eikä siirtotavoista ollut säädetty lailla vaan pöytäkirjalla, jota ei ollut julkaistu virallisesti. (C–201/14 *Bara* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 40–41)

²⁷³ Julkisasiamies Henrik Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus asiaan *Tele2 Sverige*, kohta 150.

²⁷⁴ *Ibid*, kohta 136.

²⁷⁵ C–419/14 *WebMindLicenses* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 81.

²⁷⁶ Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Digital Rights Ireland*, kohdat 115–120.

EIT:n näkemyksen mukaiseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvistä kriteereistä EUT on jäsentänyt osaksi suhteellisuusperiaatteen käsittelyä.²⁷⁷

4.2.2 Henkilötietojen käsittelyn hyväksyttävä tarkoitus

EIS 8(2) artiklan mukaan puuttuminen yksityiselämän suojaan on hyväksyttävää, kun se suoritetaan jossakin artiklassa mainitussa tarkoituksessa. Artiklassa mainittujen hyväksyttävien tarkoitusten luettelo on tyhjentävä, ja tarkoitukset ovat 1) kansallinen ja yleinen turvallisuus, 2) maan taloudellinen hyvinvointi, 3) epäjärjestyksen ja rikollisuuden estäminen, 4) terveyden tai moraalin suojaaminen sekä 5) muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaaminen. Nämä tavoitteet ovat merkitykseltään hyvin laajoja, ja EIT on pidättäytynyt antamasta niille konkreettista sisältöä.²⁷⁸ Esimerkiksi henkilötietoja sisältävän aineiston luovuttaminen verotarkastusta varten voidaan sallia maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi²⁷⁹ ja salaisten valvontakeinojen käyttö kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi.²⁸⁰ Hyväksyttävän tarkoituksen osoittaminen ei ole EIT:n henkilötietojen suojaa koskeissa tuomioissa tuottanut valtioille vaikeuksia, eikä kriteerille ole annettu kovin suurta itsenäistä merkitystä. Rajoittamisen tarkoitus voi kuitenkin vaikuttaa rajoittamisen välttämättömyyden arviointiin siltä osin, kuinka laajan harkintamarginaalin EIT myöntää valtiolle.²⁸¹

Hyväksyttävän tarkoituksen osalta perusoikeuskirjan 52(1) artikla eroaa osittain varsin huomattavasti EIS:sta. Perusoikeuskirjassa perusoikeuksien rajoittamisen hyväksyttäväksi tarkoitukseksi katsotaan ”unionin tunnustama yleisen edun mukainen tavoite” ja ”tarve suojella muiden henkilöiden oikeuksia tai vapauksia”, joista vain jälkimmäinen esiintyy EIS 8(2) artiklassa. Kyseinen määräys merkitsee sitä, että perusoikeuskirjassa tunnustetuilla oikeuksilla voi olla sekä vertikaalisia että horisontaalisia vaikutuksia. Muiden henkilöiden oikeuksilla ja vapauksilla ei viitata ainoastaan perusoikeuksiin vaan myös kaikkiin muihin EU-oikeudessa heille myönnettyihin oikeuksiin, jotka johtuvat etenkin vapaasta liikkuvuudesta unionissa ja unionin kansalaisuudesta.²⁸² *Promusicae*-tuomiossa EUT katsoi, että jäsenvaltiot voivat asettaa internet-palveluntarjoajille velvollisuuden paljastaa henkilötietoja, koska mahdollisen tekijänoikeusloukkauksen selvittäminen on perusteltavissa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemisella.²⁸³

²⁷⁷ Ks. esim. C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 54–56, 62, 66–68.

²⁷⁸ Uerpmann-Witzack 2011, s. 75.

²⁷⁹ *Bernh Larson Holding ja muut v. Norja* (14.3.2013), kohta 135.

²⁸⁰ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohta 155.

²⁸¹ Pellonpää 2012, s. 305–306.

²⁸² Lenaerts 2012, s. 392.

²⁸³ C-275/06 *Promusicae* [2008] ECR I-00271, kohdat 50–54.

Toisin kuin EIS 8(2) artikla, perusoikeuskirjan 52(1) artikla mahdollistaa perusoikeuksien rajoittamisen minkä tahansa EU:n (tai sen jäsenvaltion) yleisen edun mukaisen tavoitteen perusteella, joka katsotaan välttämättömäksi. EU:n yleisen edun mukaisista tavoitteista säädetään muun muassa SEU 3 artiklassa ja useissa muissa perussopimusten kohdissa.²⁸⁴ EUT voi näin ollen perusoikeuskirjan 52(1) artiklan nojalla vedota EU:n oikeusjärjestyksen erityispiirteisiin asettaessaan jonkin oikeuden toisen edelle. Lopputulos voisi olla teoriassa ristiriidassa EIS:n kanssa, joskin perusoikeuskirjan 53 artiklan mukaan EUT ei voi poiketa EIS:n asettamasta perus- ja ihmisoikeuksien vähimmäistasosta.²⁸⁵

EUT on pitänyt esimerkiksi *Schecke*-tuomiossa unionin tunnustamana yleisen edun mukaisena tavoitteena maataloustukien saajia koskevien tietojen avoimuutta, koska se edesauttaa julkisten varojen käytön valvontaa ja keskustelua unionin maatalouspolitiikasta sekä edistää siten hallinnon toiminnan legitimitettä.²⁸⁶ *Digital Rights Ireland* -tuomiossa EUT katsoi unionin yleisen edun mukaiseksi tavoitteeksi direktiivillä 2006/46/EY säädetyн yleisen tietojensäilyttämisvelvollisuuden, joka myötävaikuttaa vakavan rikollisuuden torjuntaan ja näin ollen yleiseen turvallisuuteen.²⁸⁷

4.2.3 Henkilötietojen suojan keskeisen sisällön kunnioittaminen

Vaatus perusoikeuksien ja -vapauksien keskeisen sisällön noudattamisesta on henkilötietojen suojan rajoituskriteeri, joka mainitaan vain perusoikeuskirjassa. Kriteeri juontaa juurensa EU:n jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja EIT:n oikeuskäytäntöön.²⁸⁸ Epäselvyyttä on vallinnut siitä, onko perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen tarkoitus käsittää perusoikeuden yleisen ja universaalin sisällön kunnioittamisena vai perusoikeuden yksilöön liitetyn, tilannekohtaisesti vaihtelevan sisällön kunnioittamisena. Oikeuskäytäntö tukee lähinnä ensin mainittua vaihtoehtoa. Käytännössä perusoikeuden keskeisen sisällön kunnioittaminen ei EUT:n oikeuskäytännön perusteella edellytä muuta kuin että perusoikeuteen sisältyvistä keskeisistä takeista huolehditaan. Kriteerillä ei ole siten suurta itsenäistä merkitystä.²⁸⁹

EUT on viitannut perusoikeuksien keskeisen sisällön kunnioittamiseen todeten, että perusoikeuksien rajoittaminen voi olla oikeutettua vain, ”kunhan rajoitukset tosiasiaissa palvelevat unionin yleisen edun mukaisia tavoitteita eikä niillä puututa perusoikeuksiin tavoitellun

²⁸⁴ Lenaerts 2012, s. 391.

²⁸⁵ Di Federico 2011, s. 42.

²⁸⁶ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohdat 67–71.

²⁸⁷ C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 41–44.

²⁸⁸ Lenaerts 2012, s. 391.

²⁸⁹ Ehlers 2007, s. 391.

päämäärän kannalta suhteettomasti ja tavalla, jota ei voida hyväksyä ja jolla loukattaisiin näin suojattujen oikeuksien keskeistä sisältöä”.²⁹⁰ Henkilötietojen suojaan liittyen EUT käsitteli kriteeriä ensimmäistä kertaa *Digital Rights Ireland* -tuomiossa.²⁹¹ Tuomiossa *Schrems* EUT arvioi, että säännös, jonka nojalla viranomaiset pääsevät yleisesti käsiksi sähköisen viestinnän sisältöön, loukkaa perusoikeuskirjan 7 artiklan keskeistä sisältöä.²⁹² *Deutsche Telekom* -tuomiossa EUT katsoi, että koska tilaaja oli antanut suostumuksensa henkilötietojensa julkaisemiseen yrityksen julkisessa luettelossa, kyseisten tietojen luovuttaminen toiselle yritykselle ilman uutta suostumusta ei loukannut perusoikeuskirjan 8 artiklan keskeistä sisältöä.²⁹³

4.2.4 Rajoittamisen välttämättömyys

Kolmas EIS 8(2) artiklalle ja perusoikeuskirjan 52(1) artiklalle yhteinen rajoituskriteeri on, se että hyväksyttäviin syihin perustuvien henkilötietojen suojan rajoitusten tulee olla *välttämättömiä*. EIS 8(2) artiklassa käytetään ilmausta ”välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa”, kun taas perusoikeuskirjan 52(1) artiklassa todetaan, että rajoittamisen tulee olla ”välttämätöntä”. Demokratia-käsite viittaa EIS:n johdanto-osan mukaan siihen, että tehokas poliittinen demokratia on paras tapa ylläpitää ihmisoikeuksiin kohdistuvaa kunnioitusta. Demokratia voidaan siten nähdä keskeisenä EIT:n toimintaympäristöä määrittävänä taustaperiaatteena.²⁹⁴ On selvää, että demokratia on keskeinen arvo myös EU-oikeudessa, vaikka EUT ei viittaakaan siihen henkilötietojen suojaa koskevilla jutuilla yhtä järjestelmällisesti kuin EIT. Oikeuskirjallisuudessa yksityiselämän suojaa ja henkilötietojen suojaa on pidetty tärkeinä demokraattisen yhteiskunnan turvaamisen tekijöinä siksi, että kyseiset oikeudet edistävät eri tavoin yhteiskunnan moniarvoisuutta ja vakautta sekä yksilön mahdollisuuksia toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä.²⁹⁵

EIT:n oikeuskäytännössä välttämättömyyskriteeri on jaettu kolmeen osatekijään, joiden mukaan EIS 8 artiklan takaamien oikeuksien rajoittaminen edellyttää 1) pakottavaa yhteiskunnallista tarvetta, 2) suhteellisuusperiaatteen noudattamista ja 3) olennaisia ja riittäviä syitä. Ensinnäkin *pakottava yhteiskunnallinen tarve* ihmisoikeuksien rajoituskriteerinä merkitsee sitä, ettei välttämättömyyden käsitettä pidä yhtäältä tulkita niin, että ihmisoikeudet voitaisiin helpommin kiertää tai toisaalta että ihmisoikeudet muodostuisivat liian

²⁹⁰ C-379/08 ja C-380/08 *Raffinerie Mediterranée* [2010] ECR I-02007, kohta 80.

²⁹¹ C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 39–40, käsitelty tarkemmin jäljempänä.

²⁹² C-362/14 *Schrems* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 94. Vrt. C-203/15 ja C-698/15 *Tele2 Sverige* [2016], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 101.

²⁹³ C-543/09 *Deutsche Telekom* [2011] ECR I-03441, kohta 66.

²⁹⁴ Senden 2011, s. 80–81.

²⁹⁵ Bygrave 2001, s. 281–282. Ks. tarkemmin luku 5.1.

suureksi esteeksi laillisille aktiviteeteille. Pakottava yhteiskunnallinen tarve on kuitenkin epävarma ja muuttuva käsite, jota voidaan perustella esimerkiksi historiallisilla tai poliittisilla syillä tai sillä, että yhteiskunnalle tai jollekin sen osalle aiheutuisi haittaa, jos asiaan ei puututtaisi. Viime kädessä kriteerin täyttymistä joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti esitetyn näytön perusteella.²⁹⁶

Välttämättömyyden arviointiin liittyy keskeisesti oppi *valtion harkintamarginaalista*, jolla on alun perin tarkoitettu sitä, ettei EIT itse arvioi rajoitusten välttämättömyyttä vaan antaa valtion osoittaa, että sillä on ollut aihetta uskoa rajoitusten välttämättömyyteen. Tosiasiallisen välttämättömyyden osoittamista EIT ei ole tällöin edellyttänyt. EIT on kuitenkin myöhemmin alkanut tutkia aktiivisemmin rajoitusten välttämättömyyttä etenkin oikeuksien ydinalueelle sijoittuvissa kysymyksissä, joissa se on katsonut kansallisen harkintamarginaalin olevan kapeampi.²⁹⁷ Harkintamarginaalin laajuus riippuu muun muassa oikeuteen puuttumisen luonteesta, vakavuudesta ja tavoitteesta sekä siitä, mistä oikeudesta on kyse ja kuinka tärkeä se on yksilön kannalta.²⁹⁸ Näihin kriteereihin on myös EUT viitannut arvioidessaan unionin lainsäätäjän harkintavallan laajuutta perusoikeuksien rajoittamisessa.²⁹⁹ Tuomiossa *Schrems* EUT piti komission harkintavaltaa perusoikeuskirjan 8 artiklan rajoittamisessa suppeana, koska kyse oli erittäin laajaa ihmisjoukkoa koskevien henkilötietojen siirtämisestä kolmanteen maahan.³⁰⁰

EIT:n näkemyksen mukaan harkintamarginaali on ollut kapeampi asioissa, jotka koskevat erityisen tärkeää yksilön olemassaoloon tai identiteettiin liittyvää seikkaa.³⁰¹ Tällaisia voivat olla esimerkiksi arkaluonteiset tiedot, joita voidaan helposti käyttää syrjivässä tarkoituksessa. Myös lakimiehen ja asiakkaan välinen viestintä nauttii ”vahvennettua suojaa”.³⁰² Vastaavasti harkintamarginaali on laajempi kansalliseen turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä³⁰³ sekä sellaisten intressien kohdalla, joiden suhteellisesta tärkeydestä tai parhaasta suojelumetodista ei vallitse jäsenvaltioiden kesken yksimielisyyttä.³⁰⁴ Kansallinen harkintamarginaali mahdollistaa siis eurooppalaisen valtiosääntöpluralismin huomioimisen, vaikkakin harkintamarginaalin käsite on herättänyt kritiikkiä muun muassa siksi, että se voi vaarantaa ihmisoikeuksien universaalisuuden.³⁰⁵ Toisaalta riippumatta siitä, sijoittuuko

²⁹⁶ WP 29 2014a, s. 6–8.

²⁹⁷ Pellonpää 2012, s. 306–307.

²⁹⁸ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 102.

²⁹⁹ C–293/12 ja C–594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 47–48.

³⁰⁰ C–362/14 *Schrems* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 78.

³⁰¹ *Gardel v. Ranska* (17.12.2009), kohdat 60–61.

³⁰² *R.E. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (27.10.2015), kohta 131; *Michaud v. Ranska* (6.12.2012), kohdat 117–118.

³⁰³ *Leander v. Ruotsi* (26.3.1987), kohta 67.

³⁰⁴ *M.K. v. Ranska* (18.4.2013), kohta 31.

³⁰⁵ Marshall 2009, s. 42; De Hert 2009, s. 21–23.

tapaus oikeuden ydinalueelle vai ei, ylikansallisen tuomioistuimen on syytä puuttua tilanteisiin, joissa kansallinen tuomio on suosinut selvästi julkisen vallan etua.³⁰⁶

Välttämättömyyskriteerin toinen keskeinen osatekijä on *suhteellisuusperiaate*, jonka mukaan perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen tulee olla oikeassa suhteessa sen legitiimeihin tavoitteisiin. Näin ollen sinänsä lain sallima ja hyväksyttävän tavoitteen kannalta tarpeellinen ja tähän soveltuva rajoittaminen saattaa loukata perus- ja ihmisoikeuksia, jos sama lopputulos voitaisiin saavuttaa tavalla, jolla puututtaisiin yksilön oikeuksiin vähemmän.³⁰⁷ Suhteellisuusperiaatteen funktioksi jäsentyy näin ollen sen arvioiminen, onko kilpailevien yksityisen ja julkisen intressin välille löydetty asianmukainen tasapaino siten, että yksityiselämän suojaan on puututtu vain siinä määrin kuin on välttämätöntä. Suhteellisuusperiaatteen rikkominen voi johtua myös siitä, että lainsäädännön vaatimuksia ei ole käytännössä noudatettu.³⁰⁸

EIT:n suhteellisuusarviointi henkilötietojen suojaa koskevissa tuomioissa riippuu tapauskohtaisista olosuhteista. Arviointiin vaikuttavat yksityiselämän suojaan puuttumisen vakavuus, laajuus ja kesto, tietojen arkaluonteisuus, tietojen käyttötarkoitus, käsittelyn perusteet ja käsittelyyn sovelletut suojatoimenpiteet. Esimerkiksi tuomiossa *Gardel v. Ranska* EIT hyväksyi seksuaalirikollisten tietojen säilyttämisen poliisin rekisterissä jopa 20 tai 30 vuoden ajan, koska rekisteröidyillä oli tosiasiallinen mahdollisuus saada tietonsa poistettua, kun tiedot eivät olleet enää tarpeellisia siihen tarkoitukseen, johon ne oli kerätty.³⁰⁹ Tuomiossa *Uzun v. Saksa* valittajaan kohdistettu GPS-seuranta ei ollut rikkonut suhteellisuusperiaatetta vastaan, koska kyse oli erittäin vakavien rikosten tutkinnasta, muut menetelmät olivat osoittautuneet tehottomiksi ja valvonta oli kohdistunut valittajaan vain rajallisen ajan.³¹⁰ Tuomiossa *Michaud v. Ranska* EIT ei pitänyt suhteellisuusperiaatteen vastaisena lakimiesten velvollisuutta raportoida asiakkaitaan koskevista rahanpesuepäilyistä muun muassa siksi, että velvollisuus ei koskenut lakimiehiä heidän toimiessaan oikeudenkäyntiavustajina eli ammattinsa ydinalueella.³¹¹

Suhteellisuusperiaatetta ei tunneta EU-oikeudessa nimenomaisena tietosuojaperiaatteena, mutta se on ollut keskeinen tekijä myös arvioitaessa henkilötietojen suojan rajoittamista EU-oikeuden valossa.³¹² Tärkeä havainto on, että suhteellisuusarvioinnin tulisi aina heijastaa EU:n tietosuojalainsäädännön tavoitteita. EUT on oikeuskäytännössään katsonut, että

³⁰⁶ Bignami 2008, s. 243–244.

³⁰⁷ Pellonpää 2012, s. 310–311; Marshall 2009, s. 39.

³⁰⁸ *Kvasnica v. Slovakia* (9.6.2009), kohdat 86–89.

³⁰⁹ *Gardel v. Ranska* (17.12.2009), kohdat 68–69.

³¹⁰ *Uzun v. Saksa* (2.9.2010), kohdat 77–81.

³¹¹ *Michaud v. Ranska* (6.12.2012), kohdat 126–128.

perusoikeuksiin puuttuminen voi suhteellisuusperiaatteen valossa olla oikeutettua vain, jos toimenpide on ensinnäkin *sopiva* ja olennainen sekä *välttämätön* käsillä olevien tavoitteiden saavuttamiseksi. Kolmantena edellytyksenä on suhteellisuusperiaatteen täyttyminen *stricto sensu*: kun on mahdollista valita usean tarkoituksenmukaisen toimenpiteen välillä, on valittava vähiten pakottava, eivätkä toimenpiteistä aiheutuvat haitat saa olla liian suuria tavoiteltuihin päämääriin nähden.³¹³ Toisin sanoen on selvitettävä, olisiko olemassa jokin muu toimenpide, joka olisi yhtä tehokas hyväksyttävän tavoitteen saavuttamisen kannalta, mutta aiheuttaisi vähemmän haittoja perusoikeuksille demokraattisessa yhteiskunnassa.³¹⁴

Esimerkiksi tuomiossa *Schecke* EUT katsoi, että maataloustukien saajia koskevien tietojen julkaiseminen ylitti sen, mikä voitiin katsoa välttämättömäksi julkaisemisen tavoitteiden kannalta. Tiedot olisi nimittäin voitu julkaista myös sellaisella tavalla, joka olisi edistänyt EU:n toiminnan läpinäkyvyyttä ja julkisten varojen käytön valvontaa, mutta olisi samalla turvannut paremmin perusoikeuskirjan 7 ja 8 artikloissa turvatut oikeudet. Rajoitukset perusoikeuksiin on nimittäin toteutettava välttämättömän rajoissa.³¹⁵

Kolmas ja viimeinen EIT:n välttämättömyyskriteerin osatekijä on oikeuksien rajoittamiseen käytettyjen toimenpiteiden perustuminen *olennaisiin ja riittäviin syihin*.³¹⁶ EIT ei ole viitannut säännönmukaisesti kyseiseen kriteeriin, mutta esimerkiksi tuomiossa *Avilkina ja muut v. Venäjä* EIT totesi, etteivät viranomaiset olleet esittäneet olennaisia ja riittäviä syitä sille, miksi Jehovan todistajiin kuuluvien hakijoiden terveyttä koskevat tiedot tulisi luovuttaa syyttäjälle.³¹⁷ Tuomiossa *Mikolajová v. Slovakia* EIT katsoi valittajan yksityiselämän suojaa loukatun, koska vastaajavaltio ei pystynyt esittämään olennaisia ja riittäviä syitä sille, miksi poliisi oli luovuttanut vakuutusyhtiölle asiakirjan, jossa valittajan viitattiin syyllistyneen väkivaltarikokseen, vaikka häntä ei tosiasiallisesti ollut syytetty mistään rikoksesta.³¹⁸ Tuomiossa *M.S. v. Ruotsi* puolestaan oli selvää, että terveyttä koskevien tietojen luovuttaminen oli ollut tarpeen vakuutuskorvauksen saamisen kannalta.³¹⁹ Tuomiossa *S. ja Harper v. Yhdistynyt kuningaskunta* EIT tarkasteli empiiristä todistusaineistoa selvittääk-

³¹² Suhteellisuusperiaate ilmenee EU:n tietosuojajuridiikassa useilla eri tasoilla. Se vaikuttaa tietosuojaperiaatteiden taustalla ja ilmenee monissa yksittäisissä tietosuojalainsäädännön kohdissa, kuten vaatimuksessa siitä, että käsiteltyjen henkilötietojen tulee olla olennaisia ja rajoitettuja suhteessa käyttötarkoituksiinsa (tietosuoja-asetus, 5(1)(c) artikla). EUT viittaa suhteellisuusperiaatteeseen useissa henkilötietojen suojan rajoittamista koskevissa tuomioissaan myös EU-oikeuden yleisenä oikeusperiaatteena. Ks. Bagger Tranberg 2011, s. 239 ja Bygrave 2014, s. 148.

³¹³ Bygrave 2014, s. 148; C-310/04 *Espanja v. Neuvosto* [2006], ECR I-07285, kohta 97.

³¹⁴ Julkisasiamies Henrik Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus asiaan *Tele2 Sverige*, kohdat 187, 248.

³¹⁵ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohta 80.

³¹⁶ Taylor 2003, s. 88.

³¹⁷ *Avilkina ja muut v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 51. Ks. myös *Z. v. Suomi* (25.2.1997), kohdat 105, 110

³¹⁸ *Mikolajová v. Slovakia* (18.4.2011), kohdat 59–63.

³¹⁹ *M.S. v. Ruotsi* (27.7.1997), kohdat 43–44.

seen, edellyttikö tehokas rikostutkinta ja rikollisuuden torjunta myös syyttömien henkilöiden sormenjälkien ja DNA-näytteiden pysyvää säilyttämistä poliisin tietokannassa. Vaikka aineisto ei puoltanut tällaista tarvetta, EIT hyväksyi kuitenkin kyseisten henkilötietojen säilyttämisen edistäneen rikostutkintaa ja rikollisuuden torjuntaa.³²⁰

5 Henkilötietojen suojan rajoittaminen ja oikeushyvät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöjen valossa

5.1 Oikeushyvien tunnistaminen ja ryhmitteleminen

Tietosuojalainsäädäntö pyrkii turvaamaan oikeudenmukaisen henkilötietojen käsittelyn.³²¹ Henkilötietojen suojan ensisijaisena tavoitteena pidetään tyypillisesti rekisteröityjen henkilöllisen loukkaamattomuuden ja yksityisyyden suojaamista, mutta henkilötietojen suojan sääntelyllä on muitakin tavoitteita kuten julkishallinnon toimintojen ja yhteiskunnan digitalisoitumisen sekä digitaalisen kaupankäynnin edistäminen.³²² Samalla kun digitalisaatiokehitys läpäisee yhä useampia yhteiskuntaelämän osa-alueita, myös henkilötietojen suojan tarve laajenee. Uusia teknologioita ja data-aineistoja voidaan valjastaa viranomaisten ja kaupallisten palveluntuottajien käyttöön menestyksekkäästi vain, jos sekä yksilöiden että koko yhteiskunnan tasolla on saavutettu yhteinen *luottamus* koskien asianmukaista henkilötietojen suojan tasoa. Luottamuksen saavuttaminen edellyttää, että teknologia on tietoturvallista ja että muista henkilötietojen suojan takeista huolehditaan.³²³

EIS 8 artiklan ja perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan oikeudellisesti suojaamat intressit tai *oikeushyvät* ovat yleisesti ottaen varsin abstrakteja, eikä niiden täysimääräistä toteutumista voida käytännössä turvata. Esimerkiksi EIT 8 artiklan takaaman yksityiselämän suojan konkreettiset suojeluintressit avautuvat käytännössä kasuistisesti tapaus tapaukselta.³²⁴ Henkilötietojen suojan taustalle on oikeuskirjallisuudessa konstruoitu useita erilaisia tavoitteita, joista monet ovat yhteisiä yksityiselämän suojan kanssa, mutta henkilötietojen suojalla on kiistatta myös yksityiselämän suojasta erillisiä tavoitteita. Tässä luvussa syvennyn tarkastelemaan oikeustapausanalyysin keinoin henkilötietojen suojan perus- ja ihmis-

³²⁰ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 114–117.

³²¹ Bygrave 2001, s. 168.

³²² Blume 2015, s. 258; Bygrave 2001, s. 281.

³²³ Ferretti 2014, s. 850–851; Tzanou 2013, s. 92.

³²⁴ Albers 2014, s. 224; ks. Rouvroy 2009, s. 58.

oikeudellisia oikeushyviä ja sitä, miten edellisessä luvussa käsiteltyjä henkilötietojen suojan rajoitusedellytyksiä on käytännössä sovellettu.

Henkilötietojen ja yksityiselämän suojaa koskevasta oikeuskäytännöstä ei välttämättä suoraan ilmene, mikä on konkreettinen tavoite perusoikeuden suojan taustalla. Varsinkin EUT:n oikeuskäytännössä saatetaan viitata vain henkilötietojen tai yksityiselämän suojan tarpeeseen avaamatta juurikaan niitä nimenomaisia tarkoituksia ja syitä, joiden takia yksilöt ovat kyseisen perusoikeussuojan tarpeessa. Henkilötietojen ja yksityiselämän suojan funktioon päästään kuitenkin käsiksi esimerkiksi tutkimalla perusoikeuteen puuttumiseen käytettyjä keinoja.³²⁵ Suojan tarpeen ja suojeltavan intressin tunnistamisessa lähtökohdaksi on hyvä ottaa yksilötasoa laajempi näkökulma, jossa tarkastellaan niitä kielteisiä vaikutuksia, joita henkilötietojen käsittelystä voi yksilölle eri tilanteissa aiheutua.³²⁶

Tietosuoja-asetuksen keskeisimpiin uudistuksiin lukeutuu entistä korostuneempi riskiperusteinen näkökulma henkilötietojen käsittelyyn. Asetuksen johdannossa onkin todettu, että henkilötietojen tietoturvaloukkauksen³²⁷ seurauksena luonnolliselle henkilölle voi aiheutua ”fyysisiä, aineellisia tai aineettomia vahinkoja kuten omien henkilötietojen valvomiskyvyn menettäminen tai oikeuksien rajoittaminen, syrjintää, identiteettivarkaus tai petos, taloudellisia menetyksiä, pseudonymisoitumisen luvaton kumoutuminen, maineen vahingoittuminen, salassapitovelvollisuuden alaisten henkilötietojen luottamuksellisuuden menetys tai muuta merkittävää taloudellista tai sosiaalista vahinkoa”.³²⁸ Yksityiselämän lukuisista suojelukohteista puolestaan voidaan esimerkkeinä mainita kotirauha, vapaus ja kunnia. Esimerkiksi Moreham on jaotellut EIS 8 artiklaan perustuvat oikeudet seuraavalla tavalla:³²⁹

- 1) Oikeus olla vapaa fyysiseen ja psykologiseen integriteettiin kohdistuvasta puuttumisesta.
- 2) Oikeus olla vapaa ei-toivotusta [henkilö]tietoihin pääsystä ja tietojen keräämisestä
- 3) Oikeus olla vapaa vakavasta ympäristön saastumisesta. [ei tässä tutkimuksessa relevantti]
- 4) Oikeus vapaasti kehittää identiteettiään.
- 5) Oikeus elää elämäänsä vapaasti itse valitsemallaan tavalla.

Tällainen jaottelu sisältää useita keskeisiä EIT:n EIS 8 artiklasta johtamia oikeushyviä, joista saattaa toki useampikin kuin yksi olla konkreettisissa tilanteissa samaan aikaan läsnä.

³²⁵ Roberts 2015, s. 542.

³²⁶ Albers 2014, s. 225.

³²⁷ Henkilötietojen tietoturvaloukkauksella tarkoitetaan tietoturvaloukkausta, jonka seurauksena on siirrettyjen, tallennettujen tai muuten käsiteltyjen henkilötietojen vahingossa tapahtuva tai lainvastainen tuhoaminen, häviäminen, muuttaminen, luvaton luovuttaminen taikka pääsy tietoihin. Tietosuoja-asetus, 4(1) artiklan 12 luetelmakohta.

³²⁸ Tietosuoja-asetus, 85 resitaali.

³²⁹ Moreham 2008, s. 45.

Henkilötietojen suojan toteutuminen edellyttää joka tapauksessa, että yksilöillä on oikeus sekä puolustautua epäasiallista henkilötietojen käsittelyä vastaan että saada käsittelystä tietoa, osallistua käsittelyprosessiin ja käyttää siinä päätösvaltaa. Siksi henkilötietojen suojan oikeushyvien tunnistaminen edellyttää monimutkaisempaa jaottelua kuin monien muiden perusoikeuksien kohdalla.³³⁰

Vaikka tietosuojalainsäädäntö painottuu moniin muihin oikeuksiin verrattuna enemmän menettelyllisiin kuin aineellisoikeudellisiin oikeusnormeihin, henkilötietojen sääntelyn normisto on läheisessä yhteydessä sen taustalla olevien aineellisoikeudellisten arvojen kanssa.³³¹ Henkilötietojen suoja perustuu moniulotteiseen käsitykseen perusoikeuksista ja niiden suojaamista intresseistä. Henkilötietojen suojaa ei tule tarkastella myöskään puhtaasti yksilökeskeisestä näkökulmasta, vaan yksilön suojatarve on syytä asettaa laajempaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Henkilötietojen suojalla ei ole vain yhtä suojeltavaa intressiä vaan sen oikeushyvät ovat edellä mainittujen esimerkkien tavoin moninaisia ja kompleksisia.³³²

Eurooppalaisessa katsannossa henkilötietojen suojan *yleisiin tavoitteisiin* tai tausta-arvoihin on oikeuskirjallisuudessa luettu *ihmisarvon kunnioitus*, *itsemääräämisoikeus* ja *vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan säilyttäminen*. Ihmisarvon kunnioitus merkitsee sitä, että oikeusjärjestys, yhteiskunta ja teknologian kehitys palvelevat ihmisen tarpeita. Ihmisarvo on erottamaton osa jokaista ihmistä, ja henkilötietojen suoja turvaa osaltaan yksilön oikeuden vapauteen sekä henkiseen ja fyysiseen loukkaamattomuuteen.³³³ Ihmisarvo kytkeytyy tarpeeseen suojella yksilöä nimenomaan osana yhteiskuntaa.³³⁴ Vapaan ja demokraattisen yhteiskunnan säilyttämistä henkilötietojen suoja puolestaan edesauttaa tuottamalla yksilölle oikeuden olla rauhassa julkisen vallan tai yksityisten taholta tulevalta lainvastaiselta henkilötietojen käsittelyltä. Yleisellä tasolla henkilötietojen suoja edistää näin ollen yhteiskunnan moniarvoisuutta ja vakautta sekä yksilön mahdollisuuksia toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä.³³⁵ Henkilötietojen suojan on myös todettu voivan edistää tuomioistuinten ja lainsäätäjän riippumattomuutta.³³⁶ Esimerkiksi salaisia valvontakeinoja ja massavalvontaa koskevissa tuomioissa on tullut esiin uhka vapaan ja demokraattiseen yhteiskunnan menettämisestä.

³³⁰ Albers 2014, s. 226–227.

³³¹ De Hert 2009, s. 44; vrt. Christoffersen 2009, s. 49–50.

³³² Albers 2014, s. 227, 229.

³³³ Rouvroy 2009, s. 58.

³³⁴ Levin 2005, s. 388–389.

³³⁵ Bygrave 2001, s. 281–282.

³³⁶ Docksey 2016, s. 208.

Tässä luvussa olen jäsentänyt käsiteltävät oikeustapaukset keskeisten oikeushyviensä eli suojeluintressiensä mukaisesti. Työkaluna olen käyttänyt Saarenpään esittämää erästä mahdollista jaottelua yksilön itsemääräämisoikeuteen sisältyvistä elementeistä, joista henkilötietojen perus- ja ihmisoikeussuojaan liittyvät intressit sisältyvät mielestäni seuraaviin kategorioihin: 1) *oikeus sisäiseen vapauteen*, 2) *oikeus ulkoiseen vapauteen*, 3) *oikeus valtaan* ja 4) *oikeus tietoon*.³³⁷ Tämän jaottelun kautta saadaan monipuolisesti esiin henkilötietojen suojalle ominaisia intressejä. On myös selvää, että kyseisiin kategorioihin sisältyy henkilötietojen suojan kontekstissa päällekkäisiä aineksia, ja useat oikeustapaukset sopivat nimenomaisesti useampien otsikoiden alle.

5.2 Oikeus sisäiseen vapauteen

5.2.1 Henkisen loukkaamattomuuden ulottuvuudet

Oikeus sisäiseen vapauteen merkitsee oikeutta henkiseen loukkaamattomuuteen tai koskemattomuuteen eli henkiseen *integriteettiin*. Henkisellä loukkaamattomuudella on useita ilmenemismuotoja. EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännöistä ilmenee esimerkiksi, että henkilötietojen suoja on asettanut rajoituksia laajojen ihmisjoukkojen yksityiselämää koskevien tietojen julkaisemiselle.³³⁸ Tuomiot ilmentävät siitä, että jokainen saa päättää, mitä tietoja tai ajatuksia ilmaisee toisille ihmisille ja mitä ei, eikä julkisen vallan edustajilla tai muilla ulkopuolisilla ole tähän liittyen oikeutta horjuttaa yksilön tasa-arvoista asemaa muihin nähden.³³⁹ Lisäksi EIT:n mukaan jokaisella on EIS 8 artiklan nojalla oikeus aktiivisesti muodostaa ja kehittää ihmissuhteita toisiin ihmisiin.³⁴⁰ Tuomiossa *Niemietz v. Saksa* EIT perusteli yksityiselämän suojan laajentamista ammattitoiminnan piiriin sillä, että yksilöllä tulee olla myös ammattitoiminnassa vapaus rakentaa persoonallisuuttaan ja yksilöllisyyttään kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Siten yksilö saatetaan tasa-arvoiseen asemaan niiden muiden henkilöiden kanssa, jotka nauttivat yksityiselämän suojaa rakentaessaan yksilöllisyyttään muilla elämän osa-alueilla.³⁴¹

Henkilötietojen suoja edistää muillakin tavoin yksilön mahdollisuuksia rakentaa vapaasti omaa identiteettiään ja osallistua yhteiskunnan toimintaan ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Henkilötietojen käsittelyyn liittyy nimittäin monia erilaisia riskejä, jotka voivat merkitä esimerkiksi joutumista arvostelun kohteeksi tai taloudellisesti huonompaan asemaan. Keskeiseksi suojeluintressiksi voidaan tässä suhteessa tunnistaa suoja sosiaalisia vahinkoja

³³⁷ Saarenpää 2005, s. 319–321.

³³⁸ *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohdat 177–178; C-465/00, C-138/01 ja C-139/01 *Österreichischer Rundfunk* [2003] ECR I-04989, kohdat 88–89.

³³⁹ Saarenpää 2005, s. 319.

³⁴⁰ Ks. esim. *Bărbulescu v. Romania* (12.1.2016), kohta 35.

³⁴¹ *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992), kohta 29.

kuten *maineen menetystä*³⁴² ja *leimatuksi tulemista*³⁴³ vastaan. Laajemmin nämä voidaan jäsentää osaksi tietosuojasääntelyn *syrjinnän vastaista* agenda, jonka ytimessä on ajatus siitä, että etenkin arkaluonteisten henkilötietojen käsittely voi johtaa laittomaan syrjintään esimerkiksi profiloinnin tai työhönoton yhteydessä.³⁴⁴ Henkilötietojen paljastuminen asiattomille tahoille voi syrjinnän tai esimerkiksi identiteettivarkauden seurauksena johtaa yksilön näkökulmasta myös merkittäviin *taloudellisiin vahinkoihin*. EIT on katsonut, että terveydentilaa koskevien tietojen luovuttaminen voi vaikuttaa huomattavasti yksilön yksityis- ja perhe-elämään, taloudelliseen tilanteeseen ja työnsaantiin altistamalla yksilön paheksunnalle ja hyljeksynnälle.³⁴⁵ Julkisella vallalla voi siten olla aktiivinen velvollisuus huolehtia siitä, että henkilötietojen joutuminen väriin käsiin estetään.

5.2.2 Biometristen tunnistamisen uhka yksityisyydelle

Biometrisillä tiedoilla tarkoitetaan tietosuoja-asetuksessa henkilötietoja, jotka on tuotettu fyysisiin ja fysiologisiin ominaisuuksiin tai käyttäytymiseen liittyvällä teknisellä käsittelyllä, ja joiden perusteella luonnollinen henkilö voidaan tunnistaa tai kyseisen henkilön tunnistaminen varmistaa. Biometriset henkilötiedot on lisäksi tietosuoja-asetuksessa luokiteltu kuuluviksi erityisiin henkilötietoryhmiin.³⁴⁶ Biometrisiä tunnistamistoimenpiteitä hyödynnetään yhä useammin erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä sovelluksissa kuten tunnistautumisessa ja kuluttajille suunnatuissa palveluissa. Yksilön tunnistaminen voi perustua fyysisiin tai fysiologisiin piirteisiin kuten sormenjälkeen, ääneen tai DNA:han taikka käyttäytymistä kuvaaviin tekijöihin kuten nimikirjoitukseen. Biometrisistä tunnistamistoimenpiteistä voi olla paljon käytännön hyötyä, mutta niiden käyttö voi myös altistaa yksilön identiteettivarkauksille tai muulle oikeudettomalle henkilötietojen käsittelylle.³⁴⁷

Euroopan tietosuojavaltuutettu on todennut, ettei biometristen tietojen käyttö tietojärjestelmissä ole koskaan merkityksetön valinta: ”Biometriset tiedot [...] muuttavat peruuttamattomasti ruumiin ja henkilöllisyyden suhdetta, sillä biometristen tietojen avulla ihmisruumiin piirteistä tulee 'koneellisesti luettavia' mahdollista myöhempää käyttöä varten [...] [N]iitä voidaan lukea ja käyttää soveltuvilla välineillä milloin tahansa ja minne tahansa henkilö meneekin.”³⁴⁸ Biometristen tietojen erityispiirteisiin lukeutuu muun muassa lähes täydellinen erottelevuus sekä pysyvyys ja universaalisuus, minkä takia niiden väärinkäyttö

³⁴² *Sidabras ja Džiautas v. Liettua* (24.7.2004), kohta 43.

³⁴³ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 124.

³⁴⁴ Tzanou 2013, s. 91–92; Bignami 2008, s. 222; Rouvroy 2009, s. 70.

³⁴⁵ *Avilkina ja muut v. Venäjä* (6.6.2013), kohta 45.

³⁴⁶ Tietosuoja-asetus, 4(1) artiklan 14 luetelmakohta ja 9 artikla.

³⁴⁷ Štítilis 2017, s. 619–621.

³⁴⁸ Euroopan tietosuojavaltuutettu 2005, s. 19.

voi aiheuttaa suuria ja pysyviä ongelmia.³⁴⁹ Toisaalta biometrisiä tietoja voidaan hyödyntää myös tallentamalla niistä tunnistamistarkoituksiin vain teknistä dataa, josta alkuperäistä biometristä tunnistetta ei ole mahdollista palauttaa. Tällöin uhka yksityisyyden suojan vaarantumisesta on minimaalinen. Biometristen henkilötietojen käsittely voi kuitenkin merkitä vakavaa uhkaa yksityisyydelle tilanteissa, joissa biometristä tietoa kuten sormenjälkiä käsitellään sellaisenaan.³⁵⁰

EIT:n suuren jaoston ratkaisemassa asiassa *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* kahden rikosepäilyn vuoksi pidätetyn henkilön sormenjäljet ja DNA-näyte oli talletettu poliisin tietokantaan. Henkilöistä ensin mainittu S. oli tällöin alaikäinen. Molemmat valittajat vapautettiin syytteistä, jolloin he pyysivät tietojensa poistamista rekisteristä. Poliisi ja kansalliset tuomioistuimet eivät kuitenkaan suostuneet pyyntöön, sillä kansallisen lainsäädännön mukaan kyseiset tiedot saatiin säilyttää poliisin tietokannassa pysyvästi. EIT:n mukaan DNA- ja solunäytteiden pysyvä säilyttäminen merkitsi puuttumista yksityiselämän suojaan, koska molemmat sisälsivät arkaluonteista tietoa. Sormenjälkien säilyttäminen merkitsi myös puuttumista yksityiselämän suojaan, joskin puuttuminen oli vähäisempää.³⁵¹

EIT päätti arvioida tapausta välttämättömyyskriteerin kautta ottamatta lopullista kantaa lailla säätämisen vaatimukseen.³⁵² EIT havaitsi, että muissa jäsenvaltioissa vallitsi konsensus siitä, että henkilötietoja voidaan kerätä rikostutkinnan yhteydessä, mutta ne tulee hävittää, kun henkilö on vapautettu epäilyistä. Tämän vuoksi Yhdistyneellä kuningaskunnalla oli asiassa kapea kansallinen harkintamarginaali. EIT katsoi, että EIS 8 artiklan takaama suoja heikkenisi merkittävästi, jos uusia rikostutkinnan teknologioita otettaisiin käyttöön hinnalla millä hyvänsä punnitsematta huolella niiden vaikutuksia yksityiselämän suojaan. DNA-tietokantojen pioneerina Yhdistyneellä kuningaskunnalla oli tässä suhteessa erityinen vastuu.³⁵³

Vaikka sormenjälki- ja DNA-tietokannat olivat edistäneet rikollisuuden torjuntaa, sormenjälkien ja näytteiden säilyttäminen oli sallittua riippumatta henkilön iästä ja teon vakavuudesta, ja mahdollisuudet saada tiedot poistettua olivat rajalliset. Lainsäädäntö ei sisältänyt mitään kriteerejä, joilla tietojen säilyttämisen oikeutusta olisi tullut arvioida rikoksen vakavuuden, aiempien pidätysten, epäilyn asteen tai muiden olosuhteiden osalta. Tämä johti siihen, että tietokannassa olivat ylliedustettuina alaikäiset ja etnisiin vähemmistöihin

³⁴⁹ Euroopan tietosuojavaltuutettu 2005, s. 20.

³⁵⁰ Štítilis 2017, s. 626–627.

³⁵¹ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 71–77.

³⁵² Ibid, kohta 99.

³⁵³ Ibid, kohta 112.

kuuluvat henkilöt, joita ei ollut tuomittu mistään rikoksesta. Sitä paitsi jos syyttömiä kohdellaan samalla tavalla kuin tuomittuja rikollisia, on käsillä leimatuksi tulemisen riski, joka on erityisen suuri alaikäisten kohdalla. Näin ollen EIS 8 artiklan takaaman suojan rajoittaminen ei ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.³⁵⁴

Tuomiossa tuli esiin useita tärkeitä henkilötietojen suojan intressejä, ja EIT arvioi ansiokkaasti henkilötietojen käsittelyyn sisältyvän julkisen vallan käyttöä suhteessa yksilön asemaan. Hakijoiden tietoja käsiteltiin samalla tavalla kuin tuomittujen rikollisten, minkä johdosta he olivat vaarassa joutua leimatuksi. EIT totesi ensi kertaa tuomiossa *Chauvy ja muut v. Ranska* EIS 8 artiklan suojaavan henkilön mainetta osana yksityiselämän suojaa³⁵⁵ ja viittasi myöhemmin siihen, että jos rikosprosessiin liittyvät epätasälliset tai harhaanjohtavat tiedot välitetään eteenpäin, yksilön maine voi vaarantua.³⁵⁶ EIT on lisäksi korostanut rikosoikeudellisen syyttömyysolettaman merkitystä todeten, ettei rikostutkintaan liittyvien henkilötietojen säilyttämisen olosuhteista saa syntyä vaikutelma siitä, ettei kohdehenkilöitä kohdeta syyttöminä.³⁵⁷ EIT käsitteli *S. ja Harper* -tuomiossa biometrisiä tunnisteita arkaluonteisina tietoina ja totesi, että solunäytteiden säilyttämisellä voi teknologian kehityksen myötä olla myöhemmin arvaamattomia seurauksia, ja DNA-näyte mahdollistaa esimerkiksi etnisen taustan tai sukulaisuussuhteen toteamisen.³⁵⁸ Keskeisenä havaintona tuomiosta voidaan todeta myös, että vaikka tietojen kerääminen olisi saattanut itsessään olla oikeutettua, käytännössä tietojen liian pitkä säilytysaika johti EIS 8 artiklan rikkomuksen toteamiseen.³⁵⁹

EIT linjasi tuomiossa, että sormenjälkien säilyttäminen merkitsee puuttumista yksityiselämän suojaan ja että sormenjälkiin tulee suhtautua samalla tavalla kuin valokuvien ja ääninäytteiden säilyttämiseen. Tämä näkemys poikkeaa merkittävästi *Kinnunen v. Suomi* -asiassa³⁶⁰ annetusta arviosta, jonka mukaan pidätyksen yhteydessä valittajasta otetut valokuvat ja sormenjäljet eivät merkinneet puuttumista yksityiselämään, koska ne eivät sisältäneet ”subjektiivisia arvostelmia” hänestä. Yhdistynyt kuningaskunta vetosikin *S. ja Harper* -asian käsittelyssä siihen, että sormenjäljet ovat neutraalia ja objektiivista aineistoa, jonka tulkinta edellyttää vertailua toisiin sormenjälkiin. EIT oli kuitenkin eri mieltä ja

³⁵⁴ *S. ja Harper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 112, 117–119, 122, 124–126.

³⁵⁵ *Chauvy ja muut. v. Ranska* (29.6.2004), kohta 70. Samoin tuomiossa *Sidabras ja Džiautas v. Liettu*a (24.7.2004) EIT totesi, että hakijoiden KGB-menneisyyttä koskevien tietojen julkistaminen ei vaikuttanut ainoastaan heidän maineeseensa vaan he olivat sekä ”merkittyjä” yhteiskunnan silmissä että estyneitä luomasta kontakteja ympäröivän maailman kanssa siksi, että heidän pääsyänsä moniin työpaikkoihin estettiin (kohdat 48–50).

³⁵⁶ *Mikolajová v. Slovakia* (18.4.2011), kohta 61.

³⁵⁷ Ks. myös *M.K. v. Ranska* (18.4.2013), kohta 33.

³⁵⁸ *S. ja Harper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohdat 71–72, 76.

³⁵⁹ Loideain 2014, s. 193.

³⁶⁰ *Kinnunen v. Suomi* (15.5.1996).

katsoi, että sormenjäljet mahdollistavat yksilön identifioimisen lukuisissa eri olosuhteissa.³⁶¹ Ongelmallisena voidaan kuitenkin pitää sitä, että EIT vetosi tuomiossa sekä sormenjälkien että DNA-näytteiden osalta jäsenvaltioissa vallitsevaan konsensukseen, vaikka konsensus on olemassa vain DNA-näytteiden säilyttämisen osalta.³⁶²

Myös EUT on käsitellyt oikeuskäytännössään biometrisiä tunnisteita. Tuomion *Schwarz* taustalla oli tapaus, jossa Bochumin kaupunki oli evännyt Michael Schwarzilta passin sillä perusteella, että hän kieltäytyi antamasta sormenjälkiään tallennettavaksi passiin. Schwarz nosti kaupunkia vastaan kanteen vedoten muun muassa siihen, että passinhakijoiden sormenjälkien ottamiseen velvoittava EU:n asetus 2252/2004 rikkoi EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklaa vastaan. EUT päätti perusteluissaan ”lukea yhdessä” perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklaa ja totesi, että ”oikeus yksityiselämän kunnioittamiseen henkilötietojen käsittelyssä” kattoi myös sormenjäljet. Sormenjälkien ottaminen ja tallettaminen passiin asetuksen perusteella merkitsi näin ollen loukkausta (puuttumista) yksityiselämän kunnioittamiseen ja henkilötietojen suojaan.³⁶³

EUT totesi kuitenkin, että sormenjälkien käsittelystä oli perusoikeuskirjan 52(1) artiklassa edellytetyllä tavalla säädetty lailla ja että käsittelyllä pyrittiin unionin hyväksymään yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen eli estämään etenkin henkilöiden laitton saapuminen unionin alueelle. Sormenjälkien ottaminen ja tallentaminen soveltuivat tähän tarkoitukseen. EUT katsoi, ettei tapauksesta ilmennyt tai ollut väitetty, ettei rajoituksilla kunnioitettaisi perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa tunnustettujen oikeuksien keskeistä sisältöä. Suhteellisuusperiaatteen täyttymistä EUT perusteli lopuksi sillä, ettei sen tietoon ollut saatettu mitään keinoja, joka estäisi passien väärinkäyttöä tehokkaammin ja merkitsisi vähäisempää loukkausta perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa tunnustettuihin oikeuksiin. Lisäksi asetuksen 2252/2004 4(3) kohdassa täsmennetään, ettei tallennettuja sormenjälkiä saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin passin aitouden toteamiseen ja haltijan henkilöllisyyden varmistamiseen. Näin ollen kyseinen asetus ei yksin voi muodostaa oikeusperustetta sille, että asetuksen perusteella kerättyjä tietoja käytettäisiin muihin tarkoituksiin.³⁶⁴

Julkisasiamies Mengozzi katsoi EUT:n tavoin, että sormenjälkien tallentaminen passiin oli sopiva EU:n ulkorajojen turvaamiseen tähtäävä keino, koska se lisäsi passin ja sen haltijan välisen yhteyden luotettavuutta sekä vaikeutti passien väärentämistä ja väärinkäyttöä ja siten laitonta maahanmuuttoa. Mengozzi myönsi, ettei sormenjälkien vertaaminen ole

³⁶¹ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 84.

³⁶² Peterson 2010, s. 571.

³⁶³ C-291/12 *Schwarz* [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 24–30.

³⁶⁴ *Ibid*, kohdat 34–64.

sataprosenttisen luotettava tunnistusmenetelmä, mutta mitään täysin varmaa menetelmää ei ole luotu. Vastaukseksi Schwartzin väitteisiin unionin lainsäätäjän ilmeisestä virheestä Mengozzi vetosi siihen, ettei biometristen tietojen arkaluonteisuuteen liittyviä riskejä ole suinkaan sivuutettu aiheesta käydyssä keskustelussa. Lisäksi sormenjälkitietojen käsittelyssä sovelletaan useita turvatoimia, joilla riskejä pyritään minimoimaan.³⁶⁵

Arvioiden mukaan kuitenkin peräti noin viisi prosenttia ihmisistä on sellaisia, ettei heidän sormenjälkiään voida rekisteröidä, mikä herättää kysymyksen passinhakijoiden yhdenvertaisesta kohtelusta, johon liittyvät pohdinnat on tapauksen yhteydessä sivuutettu. Samalla voidaan kysyä, millainen vaikutus sormenjälkien tallentamisen hyötyihin on sillä, että sormenjälkien vastaavuutta kontrolloidaan vain satunnaisesti, ja tällöinkään vastaamattomuus ei vaikuta passin kelpoisuuteen ulkorajojen ylittämistä varten. Sormenjälkien tai muiden biometristen tunnisteiden käyttö tärkeiden unionin tavoitteiden toteuttamiseksi herättää kysymyksiä vielä senkin takia, etteivät biometriset tiedot ole salaisia, vaan ihmiset tosiasiassa jättävät sormenjälkiä ja DNA:ta jälkeensä, joten niitä on mahdollista kerätä jopa ilman, että henkilö on asiasta tietoinen.³⁶⁶ *Schwarz*-tuomion valossa näyttää joka tapauksessa siltä, että velvollisuutta luovuttaa sormenjäljet passiin voidaan perustella vain niin kauan kunnes kehitetään luotettavuudeltaan samantasoinen tunnistusmenetelmä, jossa biometrisen tiedon käyttöön liittyvät riskit onnistutaan välttämään.

5.2.3 Henkilötietojen suojan suhde sananvapauteen

Sananvapauteen sisältyy oikeus välittää ja vastaanottaa informaatiota, mielipiteitä ja muuta viestintää kenenkään ennalta estämättä. Sananvapauden luonteesta seuraa, ettei henkilötietojen käsittely journalistisia tarkoituksia varten voi olla riippuvainen henkilön etukäteisestä suostumuksesta, mutta suostumuksen puuttuminen voi toisaalta merkitä yksityiselämän tai henkilötietojen suojan loukkausta.³⁶⁷ Vaikka henkilötietojen suojan voidaan tietyissä tilanteissa katsoa olevan kollisiossa sananvapauden kanssa, oikeuskirjallisuudessa on painotettu, että perusoikeudet tulisi nähdä keskenään samanarvoisina, ja ne tulisi konfliktien välttämiseksi tasapainottaa niin lainsäätäjän kuin tuomioistuinten toimesta.³⁶⁸ Direktiivissä 95/46 ja tietosuojasetuksessa onkin säädetty niin sanotusta journalistisesta poikkeuksesta, jonka nojalla on mahdollista poiketa useista henkilötietojen suojan keskeisistä säännöistä henkilötietojen suojan ja ilmaisuvapauden yhteensovittamiseksi. Journalistista tarkoitusta ei kuitenkaan ole määritelty direktiivissä 95/46 eikä tietosuojasetuksessa.

³⁶⁵ Julkisasiamies Mengozzin ratkaisuehdotus asiaan *Schwartz*, kohdat 44–45, 56–57.

³⁶⁶ Euroopan tietosuojavaltuutettu 2005, s. 20.

³⁶⁷ Ks. Ollila 2004, s. 68, 222–225.

³⁶⁸ Docksey 2016, s. 202–203.

Selvää on, että koska sananvapauden laajuus vaihtelee Euroopassa, myös sen vastinparina oleva henkilötietojen suoja voi toteutua eri valtioissa eri tavoin.

EYT:n tuomiossa *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy* oli kyse tilanteesta, jossa Satakunnan Markkinapörssi oli jo useita vuosia kerännyt tiedot noin 1,2 miljoonan suomalaisen ansio- ja pääomatuloista sekä varallisuusveroista ja julkaissut ne Veropörssi-lehdessä. Lisäksi Markkinapörssi oli luovuttanut kyseiset tiedot CD-ROM-levykkeellä Satamedia-nimiselle yritykselle, jonka tarkoituksena oli tekstiviestipalvelun kautta välittää asiakkaille tiedot haluamansa henkilön tuloista. Keskeisin kysymys koski sitä, oliko vero-tietojen keräämistä, julkaisemista, edelleen luovuttamista kaupallisiin tarkoituksiin ja käsittelemistä tekstiviestipalvelussa pidettävä direktiivin 95/46 9 artiklan mukaisena ”ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten” harjoitettuna henkilötietojen käsittelynä eli kuului-ko käsittely journalistisen poikkeuksen ja siihen liittyvien vapautusten piiriin.

EYT totesi, että henkilötietojen suojan ja sananvapauden yhteensovittaminen on jäsenvaltioiden tehtävä. EYT:n mukaan sananvapautta ja journalismin käsitettä on sananvapauden merkitys huomioon ottaen tulkittava laajasti, mutta toisaalta yksityisyyttä koskevan perusoikeuden suoja edellyttää, että tietojen suojaamisen osalta säädetyt poikkeukset ja rajoitukset toteutetaan täysin välttämättömän³⁶⁹ rajoissa. Kyseisiä rajoituksia ja poikkeuksia sovelletaan sekä joukkotiedotusyrityksiin että kaikkiin journalismia harjoittaviin henkilöihin, ja henkilötietojen käsittely journalistisessa tarkoituksessa voi myös liittyä voiton tavoitteluun. Tapauksessa kyseessä olevia henkilötietojen käsittelytoimia voitiin EYT:n mukaan pitää ”ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten” harjoitettuina, jos niiden ainoana tarkoituksena on tietojen, mielipiteiden tai ajatusten ilmaiseminen yleisölle millä tahansa tiedonsiirron välineellä. Kyseisen ehdon täyttymisen EYT jätti kansallisen tuomioistuimen arvioitavaksi.³⁷⁰

Julkisasiamies Kokott katsoi, että henkilötietojen luovuttaminen ulkopuolisille merkitsee puuttumista EIS 8 artiklassa tarkoitettuun oikeuteen, mutta suositteli pidättäytyvää lähestymistapaa perusoikeuksien konkretisointiin, koska tapauksessa ei ollut kyse rajat ylittävästä toiminnasta.³⁷¹ Journalistisen poikkeuksen alaa tuli Kokottin mielestä tulkita suppeasti niin, että se kattaisi vain *yleiseen etuun* liittyvien aiheet eli kysymykset, jotka ovat yhteydessä julkiseen keskusteluun tai ovat kansallisen oikeuden ja yhteiskunnallisten arvojen perus-

³⁶⁹ Näin siitä huolimatta, että direktiivissä edellytettiin vain ”välttämättömyyttä”. EUT näyttää näin ollen antavan tuomiossa enemmän painoarvoa henkilötietojen suojalle kuin sananvapaudelle (Bagger Tranberg 2011, s. 247).

³⁷⁰ C-73/07 *Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy* [2008] ECR I-07075, kohdat 52–54, 56, 58–62.

³⁷¹ Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy*, kohdat 40, 50.

teella luonteeltaan julkisia. Kokott myönsi, että verotiedot sisältävän luettelon julkaisemisella pyritään kyllä muodollisesti välittämään yleistä etua koskevia tietoja. Etenkin tekstiviestipalvelun osalta oli kuitenkin epävarmaa, onko kyseinen tiedonvälityksen muoto myös sisällöllisesti yleisen edun mukainen vai onko sillä olennaisesti ennemmin tietyn lukijakunnan uteliaisuutta palveleva tavoite. Kokott katsoi, että asian arvioiminen kuului kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi. Jäsenvaltioiden tuli punnita yksityisyyden suojan ja sananvapauden välistä suhdetta huolella ja kansallisia arvoja ja perinteitä heijastaen.³⁷²

Useat kirjoittajat ovat kritisoineet tuomiota siitä, että EYT näyttäisi antavan siinä kansallisille tuomioistuimille mahdollisuuden lukea journalistisen poikkeuksen piiriin käytännössä minkä tahansa ilmaisumuodon, johon sisältyy henkilötietoja.³⁷³ Oliver kysyykin, mikä merkitys enää jää journalistisessa poikkeuksessa erikseen mainitulle taiteelliselle tai kirjalliselle ilmaisulle, jos kaikki ilmaisu voidaan tulkita journalismiksi. Tuomio jättää kansallisten tuomioistuinten harkinnan varaan sekä journalismin käsitteen että julkaisijan ”ainoan tarkoituksen” määrittelemisen, vaikkakin EIT:n linjaukset väistämättä rajoittavat jäsenvaltioiden mahdollisia tulkintoja.³⁷⁴ Erdos on puolestaan kiinnittänyt huomiota siihen, että EUT näyttäisi *Google Spain*-³⁷⁵ ja *Lindqvist*-tuomioiden³⁷⁶ valossa tarkoittaneen rajata journalistisen poikkeuksen soveltamisalan tilanteisiin, joissa henkilötietoja ilmaistaan kollektiiviselle yleisölle eikä vain vastauksena yksittäisten henkilöiden yksityisiin tiedusteluihin. Tämä näyttäisi vastaavan myös yleiseurooppalaista näkemystä asiasta.³⁷⁷

Ollilan näkemyksen mukaan EYT:n tulkinta journalistisesta tarkoituksesta on *Satamedia*-tuomion valossa yhdensuuntainen EIT:n oikeuskäytännön kanssa.³⁷⁸ EYT:n ratkaisun voidaan katsoa täysin aiheellisesti myötäilevän sitä seikkaa, että sananvapauden ja henkilötietojen suojan välisestä suhteesta, samoin kuin verotustietojen julkisuudesta vallitsee jäsenvaltioissa erilaisia näkemyksiä. Pidättäytymällä antamasta autoritaarista kannanottoa vaikeaan perusoikeuskysymykseen EUT antoi jäsenvaltioille mahdollisuuden punnita asiaa kansallisten valtiosääntökulttuuriensa puitteissa.³⁷⁹ Ongelmana tässä voidaan toisaalta nähdä se, ettei henkilötietojen suojaa voida harmonisoida antamalla jäsenvaltioiden päättää suojan tasosta itse. EUT olisi sitä paitsi voinut kunnioittaa eurooppalaista valtiosääntöplu-

³⁷² Julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus asiaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy*, kohdat 58–59, 68, 73–74, 77, 86, 92–93, 98.

³⁷³ Lynskey 2013, s. 71.

³⁷⁴ Oliver 2009, s. 1461–1463.

³⁷⁵ C–131/12 *Google v. Spain* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa.

³⁷⁶ C–101/01 *Lindqvist* [2003], ECR I-12971.

³⁷⁷ Erdos 2015, s. 130 ss.

³⁷⁸ Ollila 2009, s. 9.

³⁷⁹ Tzanou 2010, s. 68; Bignami 2008, s. 217, 237.

ralismia myös antamalla jäsenvaltioille yleisiä ohjenuoria perusoikeuspunninnan toteuttamiseksi, mitä tilaisuutta EUT ei hyödyntänyt.

Suomen korkein hallinto-oikeus (KHO 2009:82) katsoi, ettei toimituksellista tarkoitusta varten muodostetun henkilökäsitteen julkaiseminen lähes kokonaisuudessaan ja sellaiseen ollut henkilötietojen käsittelyä journalistista tarkoitusta varten eikä siten kuulunut journalistisen poikkeuksen piiriin. Tuomiota on kritisoitu siitä, että KHO asetti Satamedia Oy:lle direktiivin tulkintaan perustuvan velvoitteen, vaikka direktiiviin ei sellaisenaan voida vedota yksityistä henkilöä vastaan.³⁸⁰ Yhtiöt veiväät asian EIT:n arvioitavaksi.

EIT katsoi, ettei EIS 10 artiklaa ollut loukattu. Sananvapauden rajoittaminen oli perustunut lakiin ennakoitavalla tavalla ja vastasi legitiimiä tavoitetta eli muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamista.³⁸¹ EIT hyväksyi myös KHO:n kannan, jonka mukaan 1,2 miljoonan henkilön verotustietojen julkaiseminen sellaisenaan ei vastannut yleisen edun mukaista tiedonvälityksen intressiä, koska lukijat eivät voineet tosiasiallisesti saada kyseisestä aineistosta tietoa ansiotasojen alueellisista, ammattikohtaisista tai sukupuolten välisistä eroista ja kehityssuunnista. Verotustietojen julkaiseminen palveli siten myös EIT:n mielestä lähinnä tietyn lukijakunnan uteliaisuutta. EIT ei hyväksynyt yhtiöiden väitettä siitä, että laajan tietoa-aineiston julkaiseminen takaisi siinä mainituille henkilöille suhteellisen anonyymiteetin, koska yksittäisiin henkilöihin kiinnitettäisiin tietojen paljouden vuoksi vain vähän huomiota. Todellisuudessa julkaisuuteen oli saatettu koko Suomen aikuisväestöä koskevia henkilötietoja, koska kaikkien tulotaso oli vähintään epäsuorasti pääteltävissä aineistosta.³⁸²

Enemmistön päätöstä vastustaneet tuomarit Sajó ja Karakaş huomauttivat verotustietojen julkaisuuden nimenomaisesti indikoivan, että aihe tulisi Suomen kontekstissa lukea kuuluvaksi yleisen edun kannalta tärkeän keskustelun piiriin. Verotustietoja ei pitäisi sulkea pois journalistisen poikkeuksen piiristä vain siksi, että julkaistu tietomäärä on suuri tai että tiedot voivat tyydyttää tietyn lukijakunnan uteliaisuutta samalla, kun julkaiseminen tosiasiallisesti edistää verotuksen läpinäkyvyyttä.³⁸³ Sajón ja Karakaşin näkymystä vastaan puhuu kuitenkin se seikka, ettei EIT perustanut ratkaisuaan tietoa-aineiston suuruuteen sinänsä, vaan EIT otti aineiston suuruuden huomioon arvioidessaan sen relevanssia yleiseen etuun liittyvän keskustelun kannalta.³⁸⁴

³⁸⁰ Ollila 2009, s. 11–12.

³⁸¹ *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohdat 149–154, 159.

³⁸² *Ibid*, kohdat 175–178, 181, 199.

³⁸³ Tuomareiden Sajó ja Karakaş eriävä mielipide asiaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi*, kohdat, kohdat 10–12.

³⁸⁴ Mihail 2016, s. 133–134.

Sajó ja Karakaş katsoivat myös, ettei verotustietojen julkaisemisesta ollut aiheutunut haittaa ja ettei suomalaisilla veronmaksajilla ollut tietojen julkisuuden vuoksi juurikaan aihetta odottaa tietojensa pysyvän salassa.³⁸⁵ Laaja julkisuusperiaate ei kuitenkaan poista tietojen julkaisemiseen liittyviä mahdollisia yksityisyyden suojan ongelmia, vaikka kyse olisi sinänsä julkisista tiedoista.³⁸⁶ Käsillä oleva oikeusprosessi saikin tosiasiaassa alkunsa yksityishenkilöiden tehtyä tietosuojavaltuutetulle ilmoituksen yksityisyytensä loukkaamisesta. Yksityiselämän loukkauksesta aiheutuvat vahingot ilmenevät usein henkisenä kärsimykse-
nä, jonka tarkkaa kvantifioimista ei käytännössä voida vaatia.³⁸⁷ Sitä paitsi vaikka verotus-
tietojen ja muiden viranomaisten asiakirjojen julkisuus voi palvella myös tiedonvälityksen
intressiä, asiakirjajulkisuuden ensisijainen tarkoitus on julkishallinnon avoimuuden edistä-
minen eikä tietyn lukijakunnan uteliaisuuden palveleminen. Perusoikeussuojan kannalta
olisikin hyvin ongelmallista, jos tietojen julkaiseminen johtaisi suoraan siihen, ettei tietos-
sojalainsäädännön vaatimuksia tarvitse enää noudattaa.³⁸⁸ Toisaalta Sajó ja Karakaş huo-
mauttavat aiheellisesti, ettei kansallisten tuomioistuimien voida antaa ”yleisen edun nimes-
sä” mielivaltaisesti sensuroida julkaisuja, jotka sen mielestä eivät edistä keskustelua ylei-
sen edun mukaisista aiheista.³⁸⁹ Toinen kysymys on, olivatko KHO:n ja EIT:n käyttämät
perusteet kuitenkin täysin mielivaltaisia ja oliko niiden taustalla nähtävissä pyrkimys
tukahduttaa keskustelua yhteiskunnallisesti tärkeästä aiheesta, josta ei ollut muualta saata-
vissa riittävästi tietoa.

Epäselväksi ja liian kapea-alaiseksi moitittua henkilötietojen käsittelyn erityistilanteiden
sääntelyä on tietosuoja-asetuksessa päivitetty tietyiltä osin. Vanha direktiivi 95/46 velvoit-
taa säättämään poikkeuksia ja vapautuksia journalistisia tarkoituksia varten toteutettavasta
henkilötietojen käsittelystä ainoastaan, jos ne osoittautuvat *välttämättömiksi* yksityisyyden
ja ilmaisuvapauden yhteensovittamiseksi. Jatkossa vapautuksia tai poikkeuksia on tietosuo-
ja-asetuksen 85(2) artiklan nojalla säädettävä (aina), jos ne ovat tarpeen *henkilötietojen
suojaa koskevan oikeuden, sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden* yhteensovittami-
seksi. Jäsenvaltioilla on siis asetuksen myötä yleinen velvollisuus sovittaa yhteen yllä
mainitut oikeudet ja vapaudet sekä tietojenkäsittely journalistisessa, akateemisessa, taiteel-
lisessa tai kirjallisessa tarkoituksessa.³⁹⁰

³⁸⁵ Tuomareiden Sajó ja Karakaş eriävä mielipide asiaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi*, kohdat 22, 29. Ks. asiakirjajulkisuudesta yleisemmin Jaatinen 2016, s. 33.

³⁸⁶ Ollila 2009, s. 17.

³⁸⁷ Ks. Tiilikka 2008, s. 132–133, 306–307.

³⁸⁸ HE 184/1999 vp, s. 15, 32; C-73/07 *Satakunnan markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy* [2008] ECR I-07075, kohta 48.

³⁸⁹ Tuomareiden Sajó ja Karakaş eriävä mielipide asiaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi*, kohta 32.

³⁹⁰ Erdos 2015, s. 120–121.

Journalistisen poikkeuksen ja muiden henkilötietojen käsittelyn erityistilanteiden soveltamisalaa kaventanut vaatimus siitä, että ilmaisun on tapahduttava ainoastaan journalistisia, kirjallisen tai taiteellisen ilmaisun tarkoituksia varten, on tietosuoja-asetuksesta poistettu. Vaikuttaa siis siltä, että useat aiemmin mahdollisesti henkilötietojen käsittelyn erityistilanteiden ulkopuolelle jätetyt ilmiöt kuten tieteellinen tutkimus, arvostelusivustot, katunäkömäpalvelut ja hakukoneet voidaan jatkossa lukea kuuluvaksi mainitun sääntelyn piiriin.³⁹¹ Journalismin käsitteen tulkinnan osalta asetus kuitenkin myötäilee eurooppalaista valtiosääntöpluralismia. Asetuksen johdanto-osassa todetaan, että ”sananvapauteen liittyviä käsitteitä kuten journalismia on tulkittava väljästi.”³⁹² Näyttää siis siltä, että asetus ei rajoita journalistisen poikkeuksen soveltamista ammattimaiseen journalismiin, kuten aiemmin on saatettu tulkita.

5.2.4 Henkilötietojen suoja ja viranomaisten julkaisemat henkilötiedot

Edellä on käsitelty sananvapauden ja henkilötietojen suojan välistä jännitettä tilanteissa, joissa yksityisen julkaisijan ja rekisteröityjen intressejä punnitaan toisiinsa. Rekisteröidyn näkökulmasta varsin samantyyppisestä yksityisyyden vähenemisestä voi olla kyse myös silloin, kun viranomaiset saattavat julkisuusperiaatteen nojalla yleisön saataville suuria määriä henkilötietoja. Viranomaistoiminnan julkisuus on keskeinen demokraattisen yhteiskunnan toimintaperiaate, joka palvelee muun muassa oikeusvarmuutta ja oikeusturvaa, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia, avoimen ja hyvän hallinnon edistämistä. Se myös tukee sananvapautta mahdollistamalla viranomaistoimintaa koskevan tiedonsaannin ja välittämisen yleisölle.³⁹³

Ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa annetussa *Österreichischer Rundfunk* -tuomiossa EYT:n ratkaistavana oli kysymys siitä, voitiinko EU-oikeuden mukaisena pitää kansallista lainsäädäntöä, joka velvoitti ilmoittamaan tiettyjen julkisyhteisöjen ja julkisten yritysten maksamat, tietyn rajan ylittävät palkat ja eläkkeet sekä niiden saajien nimet julkaisemista varten.³⁹⁴ EYT lähestyi tapausta EIS 8 artiklan näkökulmasta ja katsoi, ettei palkkatietojen tallentaminen merkinnyt puuttumista yksityiselämän suojaan, mutta kyseisten tietojen luovuttaminen ulkopuoliselle, tässä tapauksessa viranomaiselle, sen sijaan merkitsi.³⁹⁵

³⁹¹ Erdos 2015, s. 152.

³⁹² Tietosuoja-asetus, 153 resitaali.

³⁹³ Mäenpää 2013, IV Julkisuus ja tietosuoja >1. Julkisuusperiaate > Julkisuuden tehtävät. EU:n avoimuusperiaatteesta säädetään SEU 1, 10 ja 15 artiklassa ja tarkemmin avoimuudesta EU:n toimielinten toiminnassa asetuksessa N:o 1049/2001.

³⁹⁴ C-465/00, C-138/01 ja C-139/01 *Österreichischer Rundfunk* [2003] ECR I-04989, kohta 48.

³⁹⁵ Ibid, kohdat 73–74.

Kansallisen sääntelyn tavoitteena oli julkisten varojen asianmukainen ja säästäväinen käyttö, joka vastasi EIS 8 artiklan mukaista ”maan taloudellisen hyvinvoinnin” tavoitetta.³⁹⁶

EYT jätti kansallisen tuomioistuimen tutkittavaksi, oliko palkansaajien nimien laaja julkistaminen palkkatietojen yhteydessä välttämätöntä ja tarkoituksenmukaista sekä ennakoitavaa. EYT ohjeisti kansallista tuomioistuinta tutkimaan, olisiko ollut riittävää toimittaa kyseiset henkilötiedot vain valvontaelimille, tai että suurelle yleisölle ilmoitettaisiin vain työntekijöiden peruspalkka eikä kyseisenä vuonna todellisuudessa saatuja summia, joiden suuruus voi vaihdella heidän perhetilanteensa ja henkilökohtaisesta tilanteensa mukaan. EYT:n mielestä ”ei ole mahdotonta”, että kyseisten henkilötietojen laaja julkistaminen saattaa vahingoittaa työntekijöitä heidän hakeutuessaan muualle töihin.³⁹⁷

Julkisasiamies katsoi, ettei tapauksessa tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuulunut lainkaan direktiivin 95/46 soveltamisalaan.³⁹⁸ EYT oli eri mieltä, mutta se perusti tuomionsa EIS 8 artiklaan, joka yleisenä EU-oikeuden periaatteena on sisällöltään sekundaarioikeutta epäselvempi ja epätasällisempi. Ratkaisua on kritisoitu myös siitä, ettei kannanotto mahdolliseen yksityiselämän loukkaukseen ollut ylipäänsä tarpeellinen, vaan tapaus olisi voitu ratkaista tutkimalla asiaa käsittelyn tarkoitussidonnaisuuden kannalta.³⁹⁹ Vaikka direktiivin soveltaminen olisi johtanut tässä tapauksessa samaan lopputulokseen, näin ei välttämättä olisi kaikissa tilanteissa: henkilötietojen suojan loukkausten alistaminen yksityiselämän suojan kontrollille kaventaa siis tosiasiallista henkilötietojen suojan alaa.⁴⁰⁰ Julkisen sektorin työntekijöiden palkkatiedot olivat kiistatta henkilötietoja, mutta ne eivät olleet yksityiselämää koskevaa informaatiota.

Tuomiossa *Schecke* oli kyse tilanteesta, jossa EU-lainsäädäntö velvoitti jäsenvaltiot julkaisemaan tiedot maataloustuista ja niiden saajista jäsenvaltiokohtaisella internet-sivulla, joka on varustettu hakutoiminnolla. Kantajat vaativat Land Hesseniä pidättäytymään tietojensa julkaisusta, koska heidän mielestään tietojen julkaiseminen ei ollut perusteltavissa pakottavalla yleisellä edulla. EUT totesi, että tuensaajien nimien ja heidän saamiensa määrien julkaiseminen internetissä merkitsi puuttumista perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin, koska tiedot saatettiin näin ulkopuolisten saataville.⁴⁰¹ EUT piti selvänä, että julkaisemisesta oli säädetty lailla, minkä lisäksi julkaisemisella oli yleisen edun

³⁹⁶ C-465/00, C-138/01 ja C-139/01 *Österreichischer Rundfunk* [2003] ECR I-04989, kohta 81.

³⁹⁷ Ibid, kohdat 88–90. Julkisasiamies Tizzano kuitenkin katsoi, ettei kyse ollut vapaan liikkuvuuden esteestä, koska julkaisemisella ei ollut *välttämättä* vaikutusta työntekijöiden pääsyyn muiden jäsenvaltioiden työmarkkinoille (Julkisasiamies Tizzanon ratkaisuehdotus asiaan *Österreichischer Rundfunk*, kohta 47).

³⁹⁸ Julkisasiamies Tizzanon ratkaisuehdotus asiaan *Österreichischer Rundfunk*, kohta 56.

³⁹⁹ Docksey 2016, s. 201–202.

⁴⁰⁰ Lynskey 2013, s. 75; ks. Tzanou 2013, s. 95.

⁴⁰¹ C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohta 58.

mukainen tavoite, koska tietojen julkaiseminen edesauttaa EU:n avoimuusperiaatteen toteutumista, jonka myötä voidaan tehokkaammin valvoa julkisten varojen asianmukaista käyttöä ja kansalaisilla on mahdollisuus osallistua aiheita koskevaan keskusteluun.⁴⁰²

Ratkaisevaksi argumentiksi muodostui se, ettei julkaisuvelvollisuuden asettavassa EU-lain-säädännössä otettu lainkaan huomioon sitä, että tuet saattoivat yksittäisen tuensaajan kohdalla vaihdella keston, toistuvuuden tai lajin ja suuruuden mukaan. Neuvosto ja komissio eivät olleet EUT:n arvion mukaan pohtineet lainkaan yksityiskohtaisia sääntöjä, joilla saavutettaisiin avoimuusperiaatteen tavoitteet mutta loukattaisiin vähemmän tuensaajien yksityiselämään kohdistuvaa kunnioitusta ja erityisesti henkilötietojen suojaa. Avoimuusperiaatteelle ei voitu myöntää automaattista etusijaa suhteessa henkilötietojen suojaan siinä huolimatta, että kyse oli tärkeistä taloudellisista intresseistä. Koska henkilötietojen suojaa koskevia poikkeuksia ja rajoituksia ei ollut toteutettu täysin välttämättömän rajoissa, suhteellisuusperiaatteen rajat oli ylitetty.⁴⁰³

EUT seurasi keskeisiltä osin julkisasiamies Sharpestonin ratkaisuehdotusta, vaikka suhtautuikin selvästi kriittikömmämin tapauksessa esitettyihin näkemyksiin EU:n avoimuusperiaatteen tavoitteista. Maataloustuen saajia koskevien tietojen julkaisemisen oikeasuhteisuutta olisi Sharpestonin mukaan tullut arvioida suhteessa julkaisemisen päämääriin, mutta Land Hessen ei ollut esittänyt selvitystä siitä, miksi juuri valittu julkaisemisen muoto oli nähty tarpeelliseksi. Yleisölle annettiin raakatietoa, jota ei ollut ryhmitelty tai yhdistelty millään tavalla, joka olisi auttanut yleisöä ymmärtämään maataloustukien jakautumista. Jopa anonymi tiedottaminen olisi voinut olla riittävää.⁴⁰⁴ Lisäksi henkilötietojen julkaisemista tulisi perustella tarkemmin kuin vain viittauksella unionin yleisiin periaatteisiin.⁴⁰⁵

Schecke-tuomion voidaan sanoa vakiinnuttaneen perusoikeuskirjan 8 artiklan merkityksen EUT:n oikeuskäytännössä.⁴⁰⁶ EUT:ta on tosin myös kritisoitu tavasta, jolla se liitti yhteen yksityiselämän ja henkilötietojen suojan puhumalla ”perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa tunnustetusta oikeudesta yksityiselämän kunnioittamiseen henkilötietojen käsittelyssä”.⁴⁰⁷ Tuomiossa on huomattavaa se, että EUT otti kantaa henkilötietojen suojan ja muiden intressien väliseen konfliktiin ja punnitsi asiaa huolella suhteellisuusperiaatteen kautta. EUT nosti perusoikeuskirjan näkyvästi esiin ja peräti katsoi johdetun EU-oikeuden olevan pätemätöntä siltä osin kuin se on ristiriidassa perusoikeuskirjan kanssa. EUT osoitti haluk-

⁴⁰² C-92/09 ja C-93/09 *Schecke* [2010] ECR I-11063, kohdat 63–71.

⁴⁰³ Ibid, kohdat 79–86; ks. Docksey 2016, s. 204.

⁴⁰⁴ Julkisasiainmies Sharpestonin ratkaisuehdotus asiaan *Schecke*, kohdat 116–119.

⁴⁰⁵ Ibid, kohta 123.

⁴⁰⁶ Koillinen 2012, s. 180.

⁴⁰⁷ Tzanou 2013, s. 96.

kuutta soveltaa perusoikeuskirjaa ennemmin kuin EIS:ta, vaikka perusoikeuskirja ei tuomion hetkellä ollutkaan saavuttanut nykyistä sitovuuden astettaan.⁴⁰⁸ EUT ei kuitenkaan käsitellyt vaatimusta perusoikeuksien keskeisen sisällön kunnioittamisesta eikä perustellut, mitä konkreettista haittaa voi aiheutua erittelemättömästä tietojen julkistamisesta.

5.3 Oikeus ulkoiseen vapauteen

5.3.1 Salaisen valvonnan ja massavalvonnan vaarat demokraattisessa yhteiskunnassa

On sanottu, että kaikenlainen valvonta on omiaan aiheuttamaan vahinkoa ihmisarvon kunnioitukselle.⁴⁰⁹ Teknologian kehitys on lisännyt huomattavasti erilaisia mahdollisuuksia yksilöiden viestinnän ja tietoverkossa tapahtuvien aktiviteettien tarkkailuun.⁴¹⁰ EIT:n ja EUT:n oikeuskäytännöistä voidaankin tunnistaa yhtenä keskeisenä henkilötietojen ja yksityiselämän suojan tavoitteena yksilön vapaus erilaisesta teknisestä valvonnasta. Laajemmin tällainen pyrkimys jäsentyy yksilön *oikeudeksi ulkoiseen vapauteen* tai yksilön fyysisen integriteetin suojaksi, johon sisältyy oikeus olla fyysisesti yksin ja liikkua vapaasti.⁴¹¹ Fyysisen integriteetin suojasta puhutaan usein juuri salakatselun ja -kuuntelun yhteydessä, mutta myös tietoverkkojen kautta voidaan valvoa henkilön liikkeitä ja saada hyvinkin kattava kuva tämän elämästä. Tietosuojalainsäädännössä tähän tarpeeseen on vastattu asettamalla erilaisia rekisteröidyn asemaa parantavia turvatoimia kuten rajoittamalla kerättävien henkilötietojen määrää ja toissijaisia käyttötarkoituksia sekä henkilötietojen käsittelyyn oikeutettua henkilöpiiriä.

EUT on *Digital Rights Ireland* -tuomiossaan todennut, että massavalvonta on omiaan synnyttämään yksilölle tunteen jatkuvan tarkkailun kohteena olemisesta. Tuomion valossa voidaan esittää, että jokaisella tulisi lähtökohtaisesti olla mahdollisuus ”valikoivaan esiintymiseen”, jolla tarkoitetaan oikeutta päättää itse, millaisena näyttäytyy missäkin yhteydessä. Tietoisuus jatkuvan tarkkailun kohteena olemisesta kuitenkin rajoittaa tätä mahdollisuutta, minkä vuoksi yksilö saattaa tietoisesti muuttaa normaalia viestintäänsä ja käyttäytymistään.⁴¹² Yksilö saattaa tällöin käytännössä menettää vapauden toimia haluamallaan tavalla, koska hän pelkää toimintansa rekisteröityvän poikkeavana ja kiinnittävän siksi tarkkailijoiden huomion. Ulkoisella vapaudella on tältä osin kytkeä myös henkiseen loukkaamattomuuteen, sillä tietoisuus jatkuvan tarkkailun kohteena olemisesta voi vaikuttaa hyvinkin kielteisesti yksilöiden välisiin sosiaalisiin suhteisiin.⁴¹³

⁴⁰⁸ Lynskey 2013, s. 78.

⁴⁰⁹ Marshall 2009, s. 76.

⁴¹⁰ *Szabó ja Vissy v. Unkari* (12.1.2016), kohta 53.

⁴¹¹ Ks. Saarenpää 2005, s. 319, 378. Voidaan puhua myös *alueellisesta yksityisyydestä*.

⁴¹² Lynskey 2014b, 587; Fabbrini 2015, s. 85; Boehm 2016, s. 96.

⁴¹³ Mäkinen 2015, s. 205–206.

Sisäisen ja ulkoisen vapauden välimaastoon voidaan jäsentää myös ajatus yksilön *moraalisesta integriteetistä*, jonka mukaan yksilöllä tulee olla vapaus tehdä elää omien eettisten standardiensa mukaisesti ilman, että julkinen valta puuttuu tähän valinnanvapauteen rajoittamalla yksilön toimintamahdollisuuksia tai asettamalla hänet valvonnan kohteeksi.⁴¹⁴ Salaisen valvonnan ja massavalvonnan yhteydessä voi esiintyä implikaatioita myös sananvapauden ja vapaan tiedonvälityksen vaarantumisesta. Suurta helpotusta tilanteeseen tuskin tuo se, ettei viranomaisilla ole välttämättä resursseja toteuttaa valvontaa aivan koko ajan.⁴¹⁵

Salaisten valvontakeinojen käyttöä on pidetty hyvinkin perusteltuna yksittäisten rikosten tutkinnassa. Kuitenkin jos viranomaisille annetaan mahdollisuus pitää hallussaan suuria henkilötietomassoja, jotka voivat paljastaa koko väestön yksityiselämää koskevia seikkoja, on väistämättä käsillä riski mielivaltaisesta julkisen vallan käytöstä.⁴¹⁶ Onkin tärkeää huomata, että tällainen valta-asetelma voi olla olemassa riippumatta siitä, ovatko yksilöt tietoisia henkilötietojensa säilyttämisestä vai eivät ja onko tietoisuus valvonnasta vaikuttanut valvottavien käyttäytymiseen.⁴¹⁷ Jos yksilöt eivät tiedä menettäneensä osan yksityisyydestään, he eivät lähde vaatimaan oikeussuojaa, ja heitä on myös helpompi manipuloida. Mitä enemmän tietoa yksilöistä säilytetään ja mitä väljemmin tietojen käyttöoikeudet määritellään, sitä enemmän avautuu mahdollisuuksia vaikuttaa heikommassa valta-asemassa olevien päätöksentekoon. Lisäksi vaikka valta-asemassa oleva taho ei käyttäisikään valtaansa heikompien vahingoksi, jo pelkkä valta-aseman olemassaolo saattaa heikomman osapuolen riippuvaiseksi valta-asemassa olevan hyvästä tahdosta.⁴¹⁸ Henkilötietojen perus- ja ihmisioikeussuoja estää siis yksilön oikeuksia uhkaavien valta-asetelmien muodostumista.⁴¹⁹

Massavalvonnassa voi olla kyse hyvin perustavanlaatuisesta yksityisyyden ja henkilötietojen suojan tyhjiöstä. Jos yksilöllä ei ole tosiasiallisesti mitään mahdollisuuksia saada tietää, missä yhteydessä hänestä generoidaan tietoa, mitä tiedolla aiotaan tehdä tai millaisia kielteisiä vaikutuksia tietojen käsittelyllä voi hänen kannaltaan olla, ongelmaa ei voida ratkaista säätämällä yksilölle oikeus määrätä itseään koskevien tietojen käsittelystä. Henkilötietojen käsittelystä tulee siksi säätää tavalla, joka lähtökohtaisesti estää massavalvonnan kaltaisen rajoittamattoman ja lapinäkymättömän käsittelyn ja takaa rekisteröidylle riittävät tiedot käsittelystä.⁴²⁰

⁴¹⁴ Feldman 1997, s. 270; ks. myös Rouvroy 2009, s. 64–65.

⁴¹⁵ Docksey 2016, s. 208.

⁴¹⁶ Toisaalta liian tiukat käytön edellytykset saattavat vähentää tuntuvasti sitä hyötyä, joka teknologisista innovaatioista voi olla vakavien rikosten torjunnassa (Julkisasiamies Henrik Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus asiaan *Tele2 Sverige*, kohta 213).

⁴¹⁷ Roberts 2015, s. 543–544.

⁴¹⁸ Ibid, s. 544–546.

⁴¹⁹ Ks. Tzanou 2013, s. 97.

⁴²⁰ Albers 2014, s. 228.

5.3.2 Salaiset valvontakeinot EIT:n oikeuskäytännössä

Salainen valvonta ja rekisterien muodostaminen salaisen valvonnan tuloksena saaduista henkilötiedoista merkitsevät poikkeamista henkilötietojen käsittelyn avoimuudesta. Demokraattisessa yhteiskunnassa ei ole lähtökohtaisesti sijaa *salaiselle vallankäytölle*,⁴²¹ johon turvautuminen voi olla erityisen houkuttelevaa esimerkiksi rikollisuuden ja terrorismin torjunnan nimessä. EIT on linjannut, että julkista valtaa saadaan käyttää kansalaisten salaiseen valvontaan vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä demokratian instituutioiden turvaamiseksi.⁴²² EIT:n salaisia valvontakeinoja koskeva oikeuskäytäntö on laajaa, ja sen aiheena on usein ollut puheluiden salakuuntelu. Välitys- eli metatietojen käsittelyä koskevia tapauksia on sen sijaan ollut selvästi vähemmän, mutta EIT on myöntänyt välitystiedoille saman suojan kuin viestinnän sisällölle.⁴²³

EIT on perustellut salaisten valvontakeinojen eurooppalaista kontrollia sillä, että demokratian turvaamiseksi sinänsä hyväksyttävässä tarkoituksessa toteutettu salainen valvonta voi myös horjuttaa samaista demokraattista järjestelmää tai jopa tuhota sen.⁴²⁴ Viranomaisten vallankäytön läpinäkyvyys on turvattava sekä lainsäädännön että täytäntöönpanon tasolla.⁴²⁵ Huomiota tulisi kiinnittää toimenpiteiden laajuuteen ja soveltamiseen samoin kuin oikeusturvan takeisiin koskien toimenpiteiden kestoa, tietojen tallentamista, käyttöä, luovuttamista, hävittämistä sekä tietojen eheyden ja luottamuksellisuuden varmistamista.⁴²⁶ Lisäksi jotta EIS 8 artiklan takaaman suoja olisi tehokasta ja käytännöllistä eikä teoreettista ja illusorista, EIT on salaisen valvonnan kohdalla poikennut periaatteesta, jonka mukaan se ei arvioi kansallista lainsäädäntöä *in abstracto*. Tuomiossa *Klass ja muut v. Saksa* EIT linjasi, että pelkkä salaisen valvonnan oikeuttavan lainsäädännön olemassaolo voi merkitä EIS 8 artiklan loukkausta, jos lainsäädäntö ei sisällä välttämättömiä oikeussuojan takeita. EIT torjui siten ajatuksen siitä, että oikeus vedota EIS 8 artiklaan voitaisiin poistaa yksinkertaisesti salaamalla asianosaiselta tämän oikeuksiin puuttuminen.⁴²⁷ Salaista valvontaa

⁴²¹ Saarenpää 2005, s. 394.

⁴²² *Klass ja muut v. Saksa*, kohta 42; *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohta 153.

⁴²³ Loideain 2014, s. 185. Tuomiossa *Malone v. Yhdistynyt kuningaskunta* (2.8.1984) EIT katsoi, että puhelintoista kerätyt viestintätiedot nauttivat samaa suojaa kuin itse puhelut, koska viestintätiedot olivat ”olennainen osa” puhelimitse käytyä viestintää (kohta 84). Sitten EIT on myöntänyt EIS 8 artiklan nojalla yksityiselämän ja kirjeenvaihdon suojaa tapauksissa, joissa poliisi on tutustunut viestintätietoihin ilman asianomaisen henkilön lupaa. Ks. *Valenzuela Contreras v. Espanja* (30.7.1998).

⁴²⁴ Ks. esim. *Roman Zakharov v. Venäjä* (4.12.2015), kohta 232; *Szabó ja Vissy v. Unkari* (12.1.2016), kohta 68.

⁴²⁵ *Segerstedt-Wiberg ja muut v. Ruotsi* (6.6.2006), kohta 88; Loideain 2014, s. 189.

⁴²⁶ *S. ja Marper v. Yhdistynyt kuningaskunta* (4.12.2008), kohta 99.

⁴²⁷ Tapauksessa kansallinen lainsäädäntö salli poikkeamisen viestintäsalaisuudesta niin, ettei valvonnan kohteille välttämättä koskaan kerrottu heihin kohdistuneesta toimenpiteestä. Tästä huolimatta EIT ei todennut EIS 8 artiklan loukkausta, koska se piti sovellettuja turvatoimia riittävinä, ja koska valvonnan kohteelle ilmoittaminen voisi vaarantaa valvonnan alkuperäisen tarkoituksen (*Klass ja muut v. Saksa*, kohdat 33–34, 36–37, 58, 60). Ks. myös Cole 2016, s. 129.

koskevan lainsäädännön ennakoitavuus ei kuitenkaan edellytä, että yksilöiden tulisi voida sen perusteella päätellä, koska heihin kohdistetaan salaisia valvontakeinoja.⁴²⁸

Jos valittaja on vedonnut EIS 8 artiklan loukkaukseen pelkän lainsäädännön olemassaolon perusteella, EIT on tutkinut asian, jos on ollut edes periaatteellinen mahdollisuus, että valittaja on joutunut salakuuntelun kohteeksi. Lisäksi on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka tehokkaat kansalliset oikeussuojakeinot yksilöillä on käytössään salakuuntelun osalta. Jos käytössä on ollut tehokkaat oikeussuojakeinot, yksilön on tullut osoittaa olleensa henkilökohtaisen tilanteensa johdosta vaarassa joutua toimenpiteiden kohteeksi.⁴²⁹ Jos taas valittaja on väittänyt joutuneensa salakuuntelun kohteeksi, EIT on edellyttänyt salakuuntelun voineen tapahtua ”kohtuullisen todennäköisesti”, jotta asiaa on voitu tutkia tosiasiallisesti tapahtuneena salakuunteluna.⁴³⁰

Tuomiossa *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* EIT:n arvioitavana oli tapaus, jossa aiemmin taposta vankeuteen tuomittu, sittemmin vapautettu valittaja väitti joutuneensa toistuvasti puhelimeensa sekä kirje- ja sähköpostiinsa kohdistuneen salaisen valvonnan kohteeksi. EIT hyväksyi valittajan vaatimuksen vain siltä osin kuin se koski yleisesti kansallisen pakkokeinolain yhdenmukaisuutta EIS 8 artiklan kanssa. EIT päätti tarkastella laillisuusperiaatetta ja välttämättömyyttä yhdessä, koska niillä oli tapauksessa läheinen yhteys.⁴³¹ EIT:n mielestä kansallinen pakkokeinolaki oli riittävän täsmällinen mahdollistaessaan salaisen valvonnan ”kansallisen turvallisuuden intressissä” ja ”vakavan rikollisuuden torjumiseksi”, minkä lisäksi keskeistä käsitteistöä täsmennettiin lain selityksissä. Valvonta voitiin kohdistaa vain yksilöityihin henkilöihin nimenomaisten päätösten perusteella. Koska rikostutkinnan edellyttämien pakkokeinojen kesto saattaa vaihdella tutkinnan laajuuden mukaan, EIT:n mielestä ei ollut kohtuutonta jättää asiaa kansallisten viranomaisten harkintaan. Valvonnan kesto, luvan uusimista ja peruuttamista koskevat säännökset olivat riittävän selkeitä.⁴³² Lisäksi valvonnan tuloksena saatujen tietojen käsittelyyn sovellettiin riittäviä turvatoimia: esimerkiksi käsittelyyn osallistuvien henkilöiden lukumäärää ja tietojen luovutusta oli rajoitettu, ja tietojen turvallisesta säilyttämisestä ja hävittämisestä oli nimenomaisesti säädetty.⁴³³

⁴²⁸ *Szabó ja Vissy v. Unkari* (12.1.2016), kohta 64.

⁴²⁹ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohdat 123 ja 155; *Roman Zakharov v. Venäjä* (4.12.2015), kohta 171.

⁴³⁰ *Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.6.1997), kohdat 56–57.

⁴³¹ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohta 155.

⁴³² *Ibid*, kohdat 159–161.

⁴³³ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohdat 162–164.

EIT kiinnitti tapauksessa huomiota myös siihen, että salaisten valvontakeinojen käyttöä valvoivat sekä viranomaiset itse että valtiosihteeri ja itsenäinen pakkokeinovaltuutettu, joka tekee puolivuositain pistokokeita. EIT piti riittävänä muutoksenhakukeinona mahdollisuutta valittaa erityistuomioistuimeen (Investigatory Powers Tribunal), joka on itsenäinen ja puolueeton lainkäyttöelin.⁴³⁴ Saatavilla ei ollut myöskään todistusaineistoa merkittävistä järjestelmän puutteista. EIT katsoi, että tapauksessa oli esitetty sekä riittävät menettelylliset turvatoimet että asianmukainen valvonta rekisteröityjen suojaamiseksi väärinkäytöksiltä eikä EIS 8 artiklaa ollut loukattu.⁴³⁵

Kennedy-tuomiota voidaan kiittää perusteellisesta valvontakeinoihin liittyvien turvatoimien ja viranomaistoiminnan valvonnan käsittelystä.⁴³⁶ Tuomio herättää kuitenkin kysymyksen, sivuuttiko EIT liiankin helposti valittajan esittämän näytön siitä, että hänen puhelujaan oli tosiasiallisesti saatettu kuunnella. EIT ei perustellut lainkaan sitä, miksi se ei katsonut valittajan esittämän näytön osoittavan ”kohtuullista todennäköisyyttä” samalla, kun se kuitenkin totesi valittajan saattaneen joutua toimenpiteen kohteeksi.⁴³⁷ EIT päätyi siten arvioimaan kansallisen pakkokeinolain yhdenmukaisuutta EIS 8 artiklan kanssa vain yleisellä tasolla eikä kiinnittänyt huomiota siihen, olisiko valittajaan mahdollisesti kohdistettu salainen valvonta tässä tapauksessa ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista. Voidaankin kysyä, tarjoaako järjestelmä käytännöllistä ja tehokasta suojaa yksilölle tilanteessa, jossa kansallinen lainsäädäntö ja viranomaisten toiminta on todettu yleisellä tasolla ”moitteettomaksi” mutta jossa yksilö ei syystä tai toisesta pysty hankkimaan riittävää todistusaineistoa itseensä kohdistuneista valvontatoimista. Valittajalla ei ollut lopultakaan mahdollisuutta saada selville, oliko häntä salakuunneltu vai ei.

Toisaalta voidaan myös huomauttaa, että ”yleisen järjestyksen turvaamisen” ja ”maan taloudellisen hyvinvoinnin” kaltaiset syyt valvontakeinojen käytölle ovat varsin laajoja ja tulkinnanvaraisia, mutta EIT ei ole kyseenalaistanut niiden käyttöä. EIT onkin myöntänyt kansallista turvallisuutta koskevissa tapauksissa⁴³⁸ laajemman harkintamarginaalin kuin tapauksissa, joissa normaaleista salaisen valvonnan edellytyksistä on poikettu kansallista turvallisuutta uhkaavan poikeustilanteen perusteella.⁴³⁹

⁴³⁴ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohdat 166–167.

⁴³⁵ *Ibid*, kohdat 168–170.

⁴³⁶ Ks. myös WP 29:n yleiset linjaukset liittyen salaisiin valvontakeinoihin (WP 29/2016).

⁴³⁷ *Kennedy v. Yhdistynyt kuningaskunta* (18.5.2010), kohdat 126, 128.

⁴³⁸ *Klass ja muut v. Saksa* (6.9.1978), kohdat 48–49; *Leander v. Ruotsi* (26.3.1987), kohta 59, *Segerstedt-Wiberg ja muut v. Ruotsi* (6.6.2006), kohta 104.

⁴³⁹ *Szabó ja Vissy v. Unkari* (12.1.2016), kohdat 80–81.

Kennedy-tuomion ja sitä seuranneen *Roman Zakharov v. Venäjä* -tuomion myötä EIT muodosti kokonaisvaltaiset arviointikriteerit salaisille valvontakeinoille. *Szabó ja Vissy v. Unkari* -tuomiossa EIT totesi EIS 8 artiklan vastaiseksi terrorismin torjuntaan tähtäävän kansallisen lainsäädännön, jota saatettaisiin käyttää massavalvonnan toteuttamisen perustana. EIT katsoi, että rajoittamaton kansalaisten yksityiselämään kohdistettu valvonta olisi omiaan romuttamaan kansalaisten luottamuksen viranomaisten kykyyn ylläpitää yleistä turvallisuutta.⁴⁴⁰ EIT piti tärkeänä, että valvontatoimenpiteeltä edellytettäisiin välttämättömyyttä sekä yleisemmin demokraattisten instituutioiden turvaamisen kannalta että yksittäisen terrorismin torjuntaoperaation kannalta. Muun muassa tehokkaiden oikeussuojakeinojen ja valvonnan puuttumisen ohella tapauksessa oli huolestuttavaa, ettei valvonnan kohteiden ja terroriuhan välille tarvinnut osoittaa minkäänlaista yhteyttä.⁴⁴¹

5.3.3 Massavalvonta EUT:n oikeuskäytännössä

Digital Rights Ireland -tuomiossa EUT totesi ensi kertaa kokonaisen EU-säädöksen pätevämmäksi *ab initio* perusoikeuskirjan tulkintaan perustuen. Ennakkoratkaisupyyntöä kysyttiin, oliko yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen ja yleisten viestintäverkkojen yhteydessä tuotettavien tai käsiteltävien tietojen säilyttämistä koskeva direktiivi 2006/24 sopusoinnussa unionin perusoikeuksien kanssa. Kyseinen direktiivi velvoitti palveluntarjoajat säilyttämään välitys- ja paikkatietoja sekä muita käyttäjän identifioimiseksi tarpeellisia tietoja vakavan rikollisuuden ehkäisemistä, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten. Säilytettäviin tietoihin lukeutui viestinnän lähteen, kohteen, ajankohdan ja tyyppin sekä käytetyn viestintälaitteen jäljittämiseksi ja tunnistamiseksi tarpeellisia tietoja kuten nimi, osoite, puhelinnumero sekä IP-osoite.⁴⁴²

EUT totesi, että vaikka direktiivi 2006/24 vastasi yleisen edun mukaista tavoitetta, se merkitsi erityisen vakavaa puuttumista yksityiselämän kunnioittamiseen ja henkilötietojen suojaan, joten unionin lainsäätäjän harkintavalta asiassa oli suppea.⁴⁴³ Koska internetin käyttäjiä ei informoitu lainkaan tietojensa käsittelystä, tilanne saattoi synnyttää yksilöissä tunteen siitä, että heidän yksityiselämänsä tarkkaillaan jatkuvasti.⁴⁴⁴ Direktiivi ei sisältänyt henkilötietojen saannin ja käytön rajaamiseksi tarvittavia takeita⁴⁴⁵ vaikka sitä sovellettiin yleisesti kaikkiin henkilöihin ja viestintävälineisiin tekemättä säilytettävien tietojen osalta

⁴⁴⁰ *Szabó ja Vissy v. Unkari* (12.1.2016), kohdat 68–69.

⁴⁴¹ Ibid, kohdat 67, 73, 89.

⁴⁴² C–293/12 ja C–594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 17–18, 26.

⁴⁴³ Ibid, kohdat 39, 47–48.

⁴⁴⁴ Ibid, kohta 37.

⁴⁴⁵ Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Digital Rights Ireland*, kohta 131.

mitään ajallista, henkilöllistä⁴⁴⁶ tai maantieteellistä rajausta.⁴⁴⁷ Direktiivissä ei määritelty vakavan rikollisuuden käsitettä eikä eroteltu vakavan rikollisuuden kannalta olennaisia ja epäolennaisia tietoja.⁴⁴⁸ Oli myös selvää, ettei tietoturvan vaatimuksista voida varmistua, jos henkilötietoja on mahdollista säilyttää EU:n ulkopuolella.⁴⁴⁹

EUT katsoi unionin lainsäätäjän ylittäneen suhteellisuusperiaatteen rajat, koska perusoikeuksiin puuttumista ei ollut rajoitettu täysin välttämättömään.⁴⁵⁰ Jokseenkin ristiriitaisesti EUT katsoi kuitenkin, että yksityisyyden suojan keskeistä sisältöä oli kunnioitettu, koska direktiivissä ei sallittu tiedon saamista sähköisen viestinnän sisällöstä.⁴⁵¹ Vakuuttavaa ei ollut myöskään se, että EUT kuittasi vaatimuksen 8 artiklan keskeisen sisällön kunnioittamisesta toteamalla, että rekisterinpitäjille oli asetettu velvollisuus noudattaa tiettyjä tietosuoja- ja tietoturvaa koskevia periaatteita, jotka suojaavat tietoja muun muassa tahattomalta tuhoamiselta, kadottamiselta tai muuttamiselta.⁴⁵² Näistä lähtökohdista EUT päätyi siihen, että perusoikeuteen puuttuminen voi osoittautua suhteellisuusperiaatteen vastaiseksi, vaikka perusoikeuden keskeistä sisältöä noudatetaan.⁴⁵³ EUT lähestyi tapausta siis keskeisesti suhteellisuusperiaatteen kautta. Julkisasiamies puolestaan painotti ratkaisuehdotuksessaan EIT:n tavoin myös lainsäädännön laadullisia vaatimuksia, mutta päätyi samaan lopputulokseen EUT:n kanssa.⁴⁵⁴ EUT:n voidaan kuitenkin tulkita menevän hieman pidemmälle siinä suhteessa, että EUT näyttäisi tuomiossaan sulkevan kokonaan pois mahdollisuuden toteuttaa massavalvontaa.⁴⁵⁵

Massavalvonnan ongelmallisuutta perusoikeuksien kannalta on toki lähtökohtaisesti vaikeaa pitää yllättävänä tai uutena havaintona. *Digital Rights Ireland* -tuomiota on pidetty Euroopan parlamentin lainsäädäntötyön pahana epäonnistumisena, mutta tuomiossa on myös paljon myönteisiä elementtejä. Tuomio korostaa yksityiselämän ja henkilötietojen suojan tärkeyttä ja antaa viitteitä jopa EU:n integraation painopisteen siirtymisestä kohti perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista.⁴⁵⁶ Tuomiossa tunnustetaan nimenomaisesti vaarat, jotka liittyvät laajamittaiseen henkilötietojen säilyttämiseen ylipäänsä.⁴⁵⁷ Julkisasiamies Cruz Villalón totesikin, että välitystietojen säilyttämisellä voi olla haitallisia kerrannais-

⁴⁴⁶ Vrt. *Dragojević v. Kroatia* (15.1.2015), kohta 94.

⁴⁴⁷ C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohta 59; Fabbrini 2015, s. 86.

⁴⁴⁸ C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohta 60.

⁴⁴⁹ Ibid, kohta 68; vrt. C-362/14 *Schrems* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 93.

⁴⁵⁰ C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 65 ja 69.

⁴⁵¹ Ibid, kohta 39; Tracol 2014, s. 741.

⁴⁵² C-293/12 ja C-594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohdat 39–40; Granger 2014, s. 847.

⁴⁵³ Peers 2014.

⁴⁵⁴ Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Digital Rights Ireland*, kohdat 109–111, 117–120.

⁴⁵⁵ Peers 2014: Comments.

⁴⁵⁶ Granger 2014, s. 849–850; Fabbrini 2015, s. 81.

⁴⁵⁷ Lynskey 2014a, s. 1806.

vaikutuksia, koska sähköistä viestintää harjoitetaan nykyään laajamittaisesti ja intensiivisesti sekä yksityisen että ammatillisen toiminnan aloilla. Välitystiedoista voidaan siksi muodostaa tarkka kuva henkilön identiteetistä, ihmissuhteista, mielipiteistä ja muista yksityiselämän seikoista, ja kyseisten tietojen kerääminen ja säilyttäminen lisää riskiä tietojen käyttämisestä lainvastaisiin, vilpillisiin tai ilkivaltaisiin tarkoituksiin.⁴⁵⁸

Digital Rights Ireland -tuomiota voidaan kuitenkin arvostella myös siitä, ettei EUT selvennä henkilötietojen suojan asemaa suhteessa yksityiselämän suojaan. Lisäksi EUT ei onnistunut vakuuttavasti perustelemaan, miksi laajamittaista henkilötietoja säilyttämistä voidaan pitää tehokkaana vakavan rikollisuuden torjunnan keinona. Riittävänä perusteluna ei voida pitää sitä, että koska sähköisen viestinnän merkitys on kasvanut, tätä viestintää koskevien henkilötietojen säilyttäminen olisi tehokas keino torjua vakavaa rikollisuutta. Jäsenvaltioilla on ollut velvollisuus raportoida komissiolle direktiivin 2006/24 soveltamisesta, mutta tätä kautta ei ole saatu järkevää luotettavaa tietoa direktiivin tavoitteiden toteutumisesta.⁴⁵⁹ Näyttää joka tapauksessa selvältä, että kaikkien viestintätietojen tallentamista ja säilyttämistä voidaan perustella vain poikkeuksellisissa olosuhteissa.⁴⁶⁰

5.4 Oikeus valtaan

5.4.1 Henkilötietojen käsittelyyn liittyvät valta-asetelmat

Oikeus valtaan merkitsee tietosuojalainsäädännön takaamaa tiedollista itsemääräämisoikeutta eli oikeutta määrätä itseään koskevasta informaatiosta. Jokaisella on oikeus antaa tai olla antamatta suostumustaan henkilötietojen käsittelyyn, mutta julkisella sektorilla on tyypillistä, että viranomaisen suorittamasta henkilötietojen käsittelystä säädetään nimenomaisesti lailla, eikä rekisteröity voi tällöin vaikuttaa siihen, käsittelekö viranomainen hänen henkilötietojaan vai ei.⁴⁶¹ Tietosuojalainsäädäntö turvaakin monin tavoin rekisteröidyn oikeuksia niissä tilanteissa, joissa rekisteröidyn tiedollista itsemääräämisoikeutta on rajoitettu eli kun tämän henkilötietojen käsittely ei perustu suostumukseen. Koska henkilötietojen käsittely perustuu varsin usein muuhun kuin rekisteröidyn suostumukseen, voitai-

⁴⁵⁸ Julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus asiaan *Digital Rights Ireland*, kohdat 72–75; Loideain 2014, s. 200; C–293/12 ja C–594/12 *Digital Rights Ireland* [2014], kohta 27. Viestintätietojen paljastumista voidaan pitää jopa itse viestinnän sisältöön puuttumista vakavampana uhkana. Ks. julkisasiamies Henrik Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus asiaan *Tele2 Sverige*, kohdat 255–260 ja Roberts 2015, s. 544.

⁴⁵⁹ Lynskey 2014a, s. 1807–1810; ks. myös Roberts 2015, s. 547.

⁴⁶⁰ WP 29 2004, s. 4.

⁴⁶¹ EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö, s. 26. Esimerkiksi tietosuoja-asetuksen 7 resitaalin toteamus ”[I]uonnollisten henkilöiden olisi voitava valvoa omia henkilötietojaan” näyttää korostavan sitä seikkaa, että usein rekisteröidyn osaksi jää usein vain henkilötietojensa käsittelyn sivusta seuraaminen.

siinkin tiedollisen itsemääräämisoikeuden sijasta puhua vaikkapa tiedollisesta yhteismäärämisestä (*co-determination*).⁴⁶²

Oikeuskirjallisuudessa on etenkin kansainvälisissä yhteyksissä keskusteltu siitä, voidaanko henkilötiedot mieltää omistusoikeuden kohteeksi. Selvää on, että jokaisella on oikeus omaan nimeensä ja hahmoonsa, ja jokaisella on myös valta halutessaan hyödyntää henkilötietojensa kaupallista potentiaalia.⁴⁶³ Toisaalta voidaan havaita, että henkilötietojen kaupallinen hyödyntäminen voi tuottaa osalle rekisteröidyistä houkuttelevia etuja, mutta muut voivat vastaavasti joutua epäedullisempaan asemaan, jos eivät halua samalla tavalla hyödyntää tietojaan. Henkilötietojen suojan tarkoituksena ei olekaan redusoida henkilötietoja jokaisen omaksi kauppatavaraksi vaan turvata ihmisarvon kunnioitus ja henkilökohtainen vapaus. Juuri tästä syystä henkilötietojen suojaa ei ole syytä nähdä kokonaan yksityiselämän suojasta irrallisena ja itsenäisenä kysymyksenä.⁴⁶⁴

Tiedollisesta itsemääräämisoikeudesta ei suoraan puhuta perusoikeuskirjan 8 artiklassa eikä muualla EU-oikeudessa. EIT on kuitenkin todennut EIS 8 artiklan sisältävän yksilön oikeuden tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen siinä mielessä, että yksilö voi luottaa henkilötietojensa käsittelyn tapahtuvan EIS 8 artiklan vaatimusten mukaisesti, ja että väärinkäytösten estämiseksi on säädetty asianmukaisista suojatoimenpiteistä.⁴⁶⁵ EIT onkin muun muassa kiinnittänyt huomiota siihen, onko rekisteröidylle myönnetty mahdollisuus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä tilanteissa, joissa tietojen oikeellisuus on kiistetty.⁴⁶⁶ Henkilötietojen suojan sääntelyssä on joka tapauksessa keskeisesti kyse henkilötietojen käsittelyyn liittyvän *vallan* jakautumisesta yhteiskunnan eri toimijoiden välillä ja pyrkimyksestä vähentää käsittelyyn liittyviä konflikteja.⁴⁶⁷ Tässä suhteessa henkilötietojen suoja vaikuttaa perinteisen negatiivisen perusoikeuden tavoin. Keskeisiä vallan kanavoinnin keinoja ovat rekisteröidyn oikeudet, joita myös tietosuojaperiaatteet ja valvontaviranomaisen toiminta osaltaan turvaavat.⁴⁶⁸ Tietosuojasetuksen myötä voidaan vastuuttomasta henkilötietojen käsittelystä viime kädessä langettaa tuntuvia hallinnollisia sakkoja, joiden soveltaminen voidaan laajentaa koskemaan myös julkista sektoria.⁴⁶⁹

Tietosuojasetuksessa rekisteröidyn oikeuksia on pyritty tehostamaan asettamalla rekisterinpitäjille asetuksen noudattamista koskeva osoitusvelvollisuus, johon sisältyy olennaises-

⁴⁶² Bygrave 2001, s. 279.

⁴⁶³ Saarenpää 2005, s. 313–314, 377.

⁴⁶⁴ Rouvroy 2009, s. 49, 52, 72–73.

⁴⁶⁵ *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017), kohta 137.

⁴⁶⁶ *Rotaru v. Romania* (4.5.2000), kohta 46; *Leander v. Ruotsi* (26.3.1987), kohta 48.

⁴⁶⁷ Bygrave 2001, s. 282.

⁴⁶⁸ Tzanou 2013, s. 91.

⁴⁶⁹ Tietosuojasetus, 83 artikla.

ti myös velvollisuus aktiivisesti osoittaa, että rekisteröityjen oikeudet toteutetaan asianmukaisesti. Vaikka vahvemmat ja yksityiskohtaisemmin säännelty rekisteröidyn oikeudet pyrkivät lisäämään rekisteröidyn vaikutusmahdollisuuksia henkilötietojen käsittelyssä ja ovat juuri sen takia sinällään kannatettava uudistus, herää kuitenkin epäily, tulevatko uudistuksen tavoitteet toteutumaan käytännössä halutulla tavalla. Ei voida nimittäin pitää selvänä, että osoitusvelvollisuuden vahvistamat rekisteröidyn oikeudet tekisivät rekisteröidyistä automaattisesti tietoisempia vaikutusmahdollisuuksistaan ja henkilötietojensa käsittelyyn liittyvistä riskeistä, koska monet rekisteröidyt saattavat todellisuudessa jättää edelleenkin huomioimatta suuren osan rekisterinpitäjien toimittamasta informaatiosta.

Samoin on selvää, ettei yksilöllä ole muutenkaan kaikissa tilanteissa riittäviä voimavaroja aktiivisesti puuttua henkilötietojensa oikeudenvastaiseen käsittelyyn. Esimerkiksi iäkkäillä tai henkisesti kyvyiltään tai lukutaidoltaan rajoittuneilla henkilöillä on usein tavallista huonompi kyky ymmärtää henkilötietojen käsittelyn tilanteita tai vaatia oikeussuojaa. Heidän haavoittuvaista asemaansa suojataan tietosuoja-asetuksessa lähinnä edellyttämällä, että rekisterinpitäjä pyrkii identifioimaan rekisteröidyt voidakseen informoida heitä tavalla, jonka he voivat helposti ymmärtää.⁴⁷⁰ On kuitenkin varsin epäselvää, missä määrin rekisterinpitäjältä voidaan edellyttää haavoittuvassa asemassa olevien rekisteröityjen erityistä huomioimista, jos kyse ei ole henkilötietojen käsittelystä esimerkiksi juuri heille suunnatun palvelun yhteydessä. Onkin esitetty, että rekisteröityjen erilaisiin tarpeisiin vastattaisiin joko vahvistamalla rekisteröidyn päätösvaltaa entisestään tai muuttamalla rekisteröidyn roolia aiempaa passiivisempaan suuntaan.⁴⁷¹ Jälkimmäinen vaihtoehto turvaisi todennäköisesti paremmin rekisteröityjen oikeuksia, sillä se poistaisi rekisteröidyiltä osan omien oikeuksien aktiiviseen puolustamiseen liittyvästä taakasta ja ottaisi paremmin huomioon myös edellä mainitut toimintakyvyltään alentuneet henkilöt.

Suostumus esiintyy tietosuoja-asetuksessa edelleen yhtenä henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena, johon voidaan perustaa jopa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely.⁴⁷² Suostumuksen käyttö henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena ja tiedollisen itsemääräämisoikeuden korostaminen ylipäänsä ovat kuitenkin herättäneet perustavanlaatuisia kritiikkiä.⁴⁷³ Suostumuksen soveltuvuus esimerkiksi internet-ympäristöön on erittäin helppoa kyseenalaistaa muun muassa siksi, että internetpalvelujen liiketoimintamallit pyörivät keskeisesti juuri henkilötietojen hyödyntämisen ympärillä, eikä käyt-

⁴⁷⁰ Tietosuoja-asetus, 12(1) artikla; WP 29 2017, s. 7–8, 10.

⁴⁷¹ Blume 2015, s. 259, 262–264.

⁴⁷² Tietosuoja-asetus, 6(1)(a) ja 9 artikla.

⁴⁷³ Ks. esim. Blume 2015, s. 260–261; Koops 2014, s. 251–253.

täjällä ole usein todellista mahdollisuutta kieltäytyä henkilötietojensa käsittelystä. Lisäksi on vaikeaa varmistua siitä, että rekisteröity on aidosti ymmärtänyt suostumuksensa merkityksen. Suostumukseen ja tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuva kritiikki ei kuitenkaan tee tyhjäksi sitä seikkaa, että on sinänsä yksilön perus- ja ihmisoikeussuojan kannalta tärkeää, että jokainen voi käyttää valtaansa esimerkiksi vaatimalla virheellisten tai vanhentuneiden tietojensa korjaamista tai henkilötietojen käsittelyn lopettamista.

Tietosuoja-asetuksen voimaantulon jälkeenkin on siis varsin aiheellista suhtautua jatkuvan kriittisesti tietosuojalainsäädännön voimaan rekisteröityjen aseman turvaamisen osalta. Henkilötietojen suojan problematiikan ratkaiseminen tyydyttävällä tavalla voi nimittäin edellyttää kokonaisvaltaisempaa lainsäädännön toimivuuden tarkastelua, jossa selvitetään, toteutuvatko demokraattiset arvot lainsäätäjän, tuomioistuinten, viranomaisten ja erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien oikeudellisessa toimintaympäristössä.⁴⁷⁴

Rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välillä vallitsee joka tapauksessa vastakkainasettelu, jossa rekisterinpitäjän saavuttamaa etua vastaa tyypillisesti jonkinasteinen rekisteröidyille koituva yksityisyyden väheneminen. Tässä asetelmassa vahvoilla on se, jolla on enemmän valtaa ja paremmat mahdollisuudet ajaa tehokkaasti omia etujaan erilaisissa henkilötietojen suojan konflikteissa. Lainsäätäjällä on käsissään valta tehdä perustavanlaatuisia rajoituksia henkilötietojen suojaan, ja voidaankin miettiä, kuinka moninaisia tarkoituksiperiä olisi mahdollista ajaa esimerkiksi vetoamalla ”välttämättömiin yleisen edun mukaisiin tavoitteisiin”. Liian tiukat henkilötietojen käsittelylle asetetut vaatimukset voivat kuitenkin myös vaikeuttaa tarpeettomasti rekisterinpitäjien toimintaa, mikä voi heijastua haitallisella tavalla myös rekisteröityihin.

5.4.2 Rekisteröidyn valta EUT:n oikeuskäytännössä: oikeus tulla unohdetuksi

Google Spain -tuomion taustalla oli Mario Costeja Gonzálezin vaatimus poistaa Googlen hakutuloksista tiedot häneen vuonna 1998 kohdistetusta takavarikosta ja huutokaupasta, jotka oli suoritettu sosiaaliturvasaatavien perimiseksi. EUT katsoi, että hakukoneen ylläpitäjän toimintaa on pidettävä henkilötietojen käsittelynä, minkä lisäksi EUT piti Googlea rekisterinpitäjänä, koska Google määrittelee edellä kuvatun henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Merkitystä ei ollut sillä, ettei Googlella ole määräysvaltaa sivullisten internetsivuilla julkaistuihin henkilötietoihin.⁴⁷⁵

⁴⁷⁴ Burkert 2009, s. 339–342.

⁴⁷⁵ C-131/12 *Google v. Spain* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 28, 33–34.

Hakukoneen toiminnalla oli EUT:n mukaan keskeinen vaikutus yksityiselämän kunnioitusta ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien kannalta, koska juuri hakukoneiden kautta käyttäjillä on mahdollisuus saada jäsenelty katsaus tiettyä henkilöä koskevista tiedoista, jotka on julkaistu internetissä. Tietoja on lisäksi mahdollista katsella kaikkialla.⁴⁷⁶ EUT totesi, että hakukoneen ylläpitäjä on velvollinen poistamaan hakutulostensa joukosta henkilöä koskevat linkit, jos direktiivin 95/46 mukaiset kriteerit henkilötietojen käsittelyn vastustamiselle täyttyvät.⁴⁷⁷ Jopa paikkansapitävien tietojen alun perin laillinen käsittely voi ajan myötä muuttua direktiivin vastaiseksi, jos tiedot eivät esimerkiksi ole enää olennaisia.⁴⁷⁸ EUT katsoi myös perusoikeuskirjan 7 ja 8 mukaisten intressien syrjäyttävän tapauksessa lähtökohtaisesti Googlen taloudellisen intressin ja yleisön tiedonsaanti-intressin, vaikkakin yksittäistapauksessa tilannetta voitaisiin arvioida toisin yleisön tiedonsaanti-intressin osalta.⁴⁷⁹ Ottaen huomioon, ettei rekisteröity ollut julkisuuden henkilö, häntä koskevat ilmoitukset olivat arkaluonteisia yksityiselämän kannalta, ja että ilmoitukset oli julkaistu 16 vuotta sitten, EUT katsoi, että rekisteröidyllä oli perustellusti oikeus saada kyseiset tiedot poistetuksi internetin hakutuloksista.⁴⁸⁰

Google Spain -tuomion on nähty vahvistavan rekisteröidyn oikeutta tulla unohdetuksi. Kyse ei siis ollut uudesta oikeudesta, sillä riittävää tukea saatiin jo direktiivistä 95/46.⁴⁸¹ Oikeuskirjallisuudessa on myös aiheellisesti painotettu, ettei tuomio merkitse yleistä oikeutta tulla unohdetuksi, vaan kyseinen oikeus riippuu tietosuojalainsäädännön tarkemmista edellytyksistä – *Google Spain* -tuomion kohdalla siis siitä, että henkilötietojen käsittely on yhteensopimatonta direktiivin 95/46 kanssa.⁴⁸² Sekä EUT että julkisasiamies olivat yhtä mieltä siitä, ettei oikeus vaatia tietojen poistamista voi perustua pelkkään subjektiiviseen mieltymykseen tietojen poistamisesta.⁴⁸³ Myös tietosuoja-asetuksessa oikeus tulla unohdetuksi on sidottu tilanteisiin, joissa käsittely rikkoo asetusta tai muuta rekisterinpitäjään sovellettavaa unionin tai kansallisen tason lainsäädäntöä. Asetuksen mukaan rekisterinpitäjä on kuitenkin verkkoympäristössä velvollinen toteuttamaan ”kohtuulliset toimenpiteet”, ilmoittaakseen myös muille rekisteröidyn tietoja käsitteleville rekisterinpitäjille, että rekisteröity on pyytänyt tietoihinsa liittyvien linkkien tai tietojensa jäljennösten tai kopioiden poistamista.⁴⁸⁴

⁴⁷⁶ C-131/12 *Google v. Spain* [2014], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 35–38 ja 80.

⁴⁷⁷ Ibid, kohdat 76–77, 88.

⁴⁷⁸ Ibid, kohta 93.

⁴⁷⁹ Ibid, kohta 81.

⁴⁸⁰ Ibid, kohdat 98–99. Ks. myös WP 29 2014b.

⁴⁸¹ Alén-Savikko 2015, s. 415.

⁴⁸² Lynskey 2015, s. 528.

⁴⁸³ Julkisasiamies Jääskisen ratkaisuehdotus asiaan *Google Spain*, kohta 108.

⁴⁸⁴ Tietosuoja-asetus, 65 ja 66 resitaalit ja 17 artikla.

Google Spain -tuomiosta saadaan tukea sille, että yksilöllä on valtaa omiin henkilötietoihinsa riippumatta siitä, ovatko tiedot luonteeltaan yksityiselämää koskevia vai eivät. Lisäksi tuomion taustalla voidaan nähdä pyrkimys vahvistaa tätä valtaa, koska EUT pitäytyi rekisterinpitäjän käsitteen kirjaimellisessa (laajassa) tulkinnassa ja kieltäytyi ottamasta subjektiivista ”tietoisuuden” elementtiä osaksi rekisterinpitäjän määritelmää. Tuomiota on kiitetty rekisteröidyn vallan avoimesta edistämisestä, vaikka internetin ja big datan aikakaudella rekisteröidyn oikeuksien todellista tehokkuutta voidaankin hyvin epäillä.⁴⁸⁵ Rekisteröidyn oikeutta tulla unohdetuksi voidaan kuitenkin pitää tärkeänä suojakilpenä digitaalisen median pysyvyyttä ja armottomuutta vastaan, sillä myöskään ihmiselle ominainen tarve toteuttaa oikeutta unohdukseen ja muutokseen ei katoa minnekään.⁴⁸⁶

EUT:ta on toisaalta kritisoitu sananvapauden puutteellisesta huomioimisesta tuomiossa. EUT ei esimerkiksi viitannut tuomiossa lainkaan internetin käyttäjien sananvapautta koskeviin perusoikeuskirjan ja EIS:n artikloihin.⁴⁸⁷ EUT jätti muutenkin vähälle huomiolle kysymyksen sananvapauden merkityksestä, koska se kiinnitti huomiota lähinnä vain yleisesti kiinnostavien tietojen asemaan eikä niinkään siihen, että kun tietoja poistetaan hakutuloksista, laajalta ihmisjoukolta poistuu mahdollisuus saada helposti kyseiset tiedot. Toisaalta tuomiossa on erikoista se, että päätösvalta henkilötietojen poistamisesta kuuluu julkisen viranomaisen sijasta osittain yksityisille yrityksille kuten Googlelle, jonka tehtäväksi jää arvioida, milloin henkilötiedoilla on yleistä mielenkiintoa.⁴⁸⁸

5.5 Oikeus tietoon

5.5.1 Tiedonsaantioikeuden erilaiset intressit

Oikeus tietoon juontuu yleisellä tasolla siitä, että tarvitsemme digitaalisella aikakaudella yhä enemmän tietoa itsestämme, yhteiskunnan toiminnasta ja muista ihmisistä. Oikeus tietoon toimii keskeisesti myös henkilötietojen suojan toteutumisen takeena, sillä olisihan yksilön esimerkiksi hyvin vaikeaa käyttää tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen sisältyvää valtaa ilman riittäviä ja asianmukaisia tietoja.⁴⁸⁹ Henkilötietojen suojaan kytkeytyvä tiedonsaantioikeus tulee erottaa sananvapauteen ja julkisuusperiaatteeseen liittyvästä yleisestä oikeudesta saada ja vastaanottaa tietoja. Henkilötietojen suojaan liittyvä tiedonsaantioikeus kytkeytyy siis lähtökohtaisesti tietoihin, jotka koskevat suoraan henkilöä itseään. Vaikeampia rajanvetokysymyksiä voi toki liittyä siihen, kuinka laajasti yksilöllä oikeus saada myös

⁴⁸⁵ Lynskey 2015, s. 529–530.

⁴⁸⁶ Alén-Savikko 2015, s. 421, 428, 432.

⁴⁸⁷ Ibid, s. 416; ks. myös Ollila 2014, s. 821.

⁴⁸⁸ Lynskey 2015, s. 530–532; Alén-Savikko 2015, s. 433.

⁴⁸⁹ Saarenpää 2005, s. 314.

toisia ihmisiä kuten omia lapsiaan koskevia tietoja. Tiedonsaantioikeuden merkitys tulee esiin etenkin siinä, että henkilötietovirtojen läpinäkyvyys ja tiedonsaantioikeus lieventävät tiedollista asymmetriaa ja voimattomuuden tunnetta sekä tasoittavat osapuolten voimasuhteita.⁴⁹⁰ Yksilöt voivat tarvita tietoja yhtäältä varmistuakseen henkilötietojensa käsittelyn asianmukaisuudesta ja puuttuakseen mahdollisiin käsittelyn epäkohtiin sekä toisaalta elämänsä koskevan päätöksenteon tueksi ja ymmärtääkseen itseään paremmin.

EU-oikeuden mukaan rekisteröidylle on lähtökohtaisesti annettava tiedot tätä koskevien henkilötietojen käsittelystä sekä tietoja kerättyäessä että rekisteröidyn pyytäessä kyseisiä tietoja. Oikeus tutustua omiin tietoihin turvataan nimenomaisesti perusoikeuskirjan 8(2) artiklassa. Tuomiossa *Rijkeboer* EUT totesi, ettei rekisteröidyn tiedonsaantioikeutta ollut toteutettu asianmukaisesti, kun tietoja kunnalliseen rekisteriin sisältyvien henkilötietojen luovutuksensaajista säilytettiin vain yhden vuoden ajan. Säilytysajan määrittämisessä tuli EUT:n mukaan punnita keskenään rekisteröidyn tiedonsaanti-intressiä kyseisten tietojen osalta ja säilytysvelvollisuudesta rekisterinpitäjälle aiheutuvaa taakkaa.⁴⁹¹

On esitetty, että rekisterinpitäjältä voitaisiin edellyttää aiempaa parempaa rekisteröidyn iän, sosiaalisen statuksen sekä henkisten ja kielellisten kykyjen huomioon ottamista, kun rekisteröidylle annetaan tietoja hänen henkilötietojensa käsittelystä.⁴⁹² Oikeus tietoon onkin huomioitu aiempaa paremmin tietosuoja-asetuksen 12(1) artiklassa, jossa edellytetään, että rekisterinpitäjä toimittaa rekisteröidylle käsittelyä koskevat tiedot ”tiiviisti esitetyssä, läpinäkyvässä, helposti ymmärrettävässä ja saatavilla olevassa muodossa selkeällä ja yksinkertaisella kielellä varsinkin silloin, kun tiedot on tarkoitettu erityisesti lapselle”.

Eräissä EIT:n tuomioissa on käynyt ilmi, että yksilöllä voi olla voimakas tarve saada tietoa lapsuudestaan tai biologisesta alkuperästään. Jos henkilöä koskevat tiedot halutaan pitää salassa tältä itseltään esimerkiksi sosiaalipalvelujen tiedonsaannin ja toiminnan turvaamiseksi, tulee vastakkaisia intressejä punnita asianmukaisesti. EIT:n tiedonsaantioikeutta koskevat tuomiot ilmentävät käsitystä ihmisestä jatkuvasti muuttuvana ja identiteettiään uusintavana olentona. Ilman kattavaa tietämystä omasta itsestään, mukaan lukien biologisesta alkuperästään, yksilö ei pysty kaikilta osin täysin hahmottamaan identiteettiään, mikä voi peittää alleen myös yksilöön kohdistetun julkisen vallan käytön. Herääkin kysymys, voisiko esimerkiksi lapsena saatu kohtelu vaikuttaa yksilön kykyyn tehdä itsenäisesti itseään koskevia päätöksiä.⁴⁹³ EIS 8 artiklaan sisältyvän oikeuden voidaan siis nähdä turvaavan

⁴⁹⁰ Lynskey 2014b, s. 592 ss.

⁴⁹¹ C-553/07 *Rijkeboer* [2009] ECR I-03889, kohdat 49–54, 63–66.

⁴⁹² Blume 2015, s. 260.

⁴⁹³ Marshall 2009, s. 124.

myös yksilöllä olevaa *potentiaalia* olemassa olemiseen ja itsensä toteuttamiseen siinä mielessä, että yksilölle annetaan mahdollisuus saada selville asioita itsestään ja siten muodostaa todenmukainen käsitys persoonallisuutensa muotoutumiseen vaikuttaneista seikoista. Jos yksilöllä ei ole tällaista mahdollisuutta, voidaan EIT:n oikeuskäytäntöön tukeutuen katsoa, että yksilön itsemääräämisoikeus ei pääse toteutumaan.⁴⁹⁴

EIT kieltäytyi alun perin tunnustamasta yleistä tiedonsaantioikeutta EIS 8 artiklan perusteella,⁴⁹⁵ mutta sittemmin EIT on katsonut valtion positiivisen toimintavelvoitteen voivan aktualisoitua tiedonsaantia koskevien tapausten yhteydessä.⁴⁹⁶ Sikäli kuin EIT ei edelleenkään myönnä rekisteröidyille yleistä oikeutta saada pääsy itseään koskeviin tietoihin, EIT:n näkökulmaa voidaan pitää vastakkaisena EU-oikeuteen nähden.⁴⁹⁷ Yleisen tiedonsaantioikeuden puuttuessa EIS 8 artikla takaa yksilöille suppeamman suojan kuin vastaava EU:n perusoikeusjärjestelmän takaama oikeus.⁴⁹⁸

5.5.2 Oikeus saada itseään koskevat tiedot EIT:n oikeuskäytännössä

Tuomiossa *Gaskin v. Yhdistynyt kuningaskunta* vastakkaisina intresseinä olivat viranomaisrekistereissä säilytettävien tietojen luottamuksellisuus ja yksilön oikeus saada tietoa lapsuudestaan, jotta hän voi muodostaa käsityksen siitä, miten elämä sijaisperheissä on vaikuttanut häneen. EIT hyväksyi, että salassapidettävien tietojen saaminen voidaan sosiaaliviranomaisten toimintaedellytysten turvaamiseksi saattaa riippuvaiseksi tiedot antaneiden henkilöiden suostumuksesta. EIT perusteli ratkaisuaan lopulta lähinnä menettelyllisillä seikoilla katsoessaan suhteellisuusperiaatetta loukatun, koska lopullista päätöstä tietojen saamisesta ei tehnyt itsenäinen viranomainen.⁴⁹⁹

Tuomiossa *Odièvre v. Ranska* oli puolestaan kyse tilanteesta, jossa syntymän jälkeen hylätty ja adoptoitavaksi annettu valittaja oli pyytänyt saada sosiaaliviranomaisten rekisteristä tiedon biologisten perheenjäsentensä, etenkin äitinsä henkilöllisyydestä. Pitkään kansalliseen perinteeseen perustuen Ranskan lainsäädäntö mahdollisti anonyymien synnyttämisen, minkä seurauksena valittajan pyyntöön ei ollut suostuttu. Valittaja katsoi päätöksen loukkaavan oikeuttaan saada tietoa, joka oli tarpeellista hänen identiteettinsä kannalta sekä

⁴⁹⁴ Marshall 2009, s. 133.

⁴⁹⁵ *Gaskin v. Yhdistynyt kuningaskunta* (7.7.1989), kohta 37.

⁴⁹⁶ Ks. esim. *K.H. ja muut v. Slovakia* (28.4.2009), kohdat 46–50; ks. myös Lynskey 2014b, s. 586; Byström 2015, s. 239–241.

⁴⁹⁷ Yleisestä tiedonsaantioikeudesta voidaan kuitenkin säätää poikkeuksia, jos ne ovat välttämättömiä esimerkiksi rikosten selvittämiseksi tai ammattieettisten sääntöjen rikkomisten tutkimiseksi. Ks. C-473/12 *IPi* [2013], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohta 51; vrt. C-201/14 *Bara* [2015], julkaistu sähköisessä oikeustapauskokoelmassa, kohdat 37–41.

⁴⁹⁸ De Hert 2009, s. 24.

⁴⁹⁹ *Gaskin v. Yhdistynyt kuningaskunta* (7.7.1989), kohta 49. Ks. myös *M.G. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (24.9.2002).

hänen psykologisen ja emotionaalisen vakautensa turvaamiseksi. Ranskan hallitus huomautti, ettei valittajan ja tämän äidin välillä ollut tosiasiallista perhesuhdetta. EIT totesi, että mahdollisuus saada tietoa lapsuudestaan ja oman identiteetin keskeisistä tekijöistä kuten vanhempien henkilöllisyydestä on ratkaisevan tärkeä intressi yksilön henkilökohtaisen kehityksen kannalta.⁵⁰⁰

EIT katsoi kuitenkin, että Ranskassa oikeus anonyymiin synnyttämiseen oli tosiasia, ja kyseinen käytäntö tähtäsi äitien ja lasten terveyden turvaamiseen. Toisaalta myös kolmansilla osapuolilla kuten valittajan biologisilla vanhemmilla ja sisaruksilla sekä adoptiovanhemmilla oli oikeus yksityiselämän suojaan. EIT mainitsi, että uusi Ranskassa voimaan tullut lainsäädäntö helpotti tiedonhakua omasta biologisesta alkuperästä, ja puolueeton toimielin vastasi tapauskohtaisesti äidin anonymiteettisuojaan ja valittajan intressin keskinäisestä punninnasta. Äidillä oli myös mahdollisuus jälkikäteen muuttaa mielensä ja paljastaa identiteettinsä lapselle. Ranska ei ollut ylittänyt kansallista harkintamarginaalia.⁵⁰¹

EIT ei ollut tuomiossaan yksimielinen. Seitsemän yhteisen eriävän mielipiteen jättänyttä tuomaria perusteli kantaansa sillä, että tietojen saaminen omasta alkuperästä kytkeytyy henkilön identiteetin perusolemukseen, joka juontaa juurensa ihmisarvon kunnioitukseen. Kysymys sijoittuu yksityiselämän suojan ydinalueelle, joten valtion harkintamarginaalin tulisi olla olennaisesti suppeampi.⁵⁰² Tuomio herättää kysymyksen, miksi EIT perusteli anonyymiä synnyttämistä koskevan konsensuksen puutetta sillä, että kyseessä on suhteellisen harvinainen käytäntö, kun samaan aikaan anonyymi tai ainakin diskreetti synnyttäminen on EIT:n mukaan paraikaa yleistymässä? Toisekseen EIT ei perustellut Ranskalle myönnettävää harkintamarginaalia vertailemalla eri valtioiden anonyymiä synnyttämistä koskevia tosiasiallisia käytäntöjä vaan pikemminkin aiheesta käytävää *keskustelua*.⁵⁰³

Tuomiota voidaan kritisoida myös siitä, että enemmistö jäseni tapausta valittajan, tämän biologisen äidin ja mahdollisten sisarusten intressien välisenä punnintana. Tuomari Rozakis totesikin, että tapauksen vastapuolina olivat ennemmin valittajan ja demokraattisen yhteiskunnan intressit. Koska Ranskan lainsäädännön mukaan äidillä oli tosiasiallinen valta estää jälkikasvuun saamasta tietoa alkuperästään ja sisaruksistaan, eikä sisarusten perhe-elämän suoja aktualisoitunut tapauksessa, voidaan kysyä, miksi EIT tästä huolimatta punnitsi tapausta valittajan biologisten sukulaisten etujen kannalta.⁵⁰⁴ EIT:n *Odièvre*-tuomi-

⁵⁰⁰ *Odièvre v. Ranska* (13.2.2003), kohdat 10, 12–13, 29, 42.

⁵⁰¹ *Ibid*, kohdat 44–49.

⁵⁰² Tuomareiden Wildhaber, Sir Nicolas Bratza, Bonello, Loucaides, Cabral Barreto, Tulkens ja Pellonpää yhteinen eriävä mielipide asiaan *Odièvre v. Ranska*, kohdat 3 ja 11.

⁵⁰³ Callus 2004, s. 664.

⁵⁰⁴ *Ibid*, s. 665.

ossa esittämä argumentaatio ei puutteidensa vuoksi välttämättä anna riittävästi eväitä muihin geneettisen alkuperän selvittämistä koskeviin tapauksiin.⁵⁰⁵

Tuomio *Godelli v. Italia* ei tuonut merkittävää muutosta oikeustilaan. EIT totesi 8 artiklan loukkauksen, koska Italian lainsäädäntö ei mahdollistanut edes anonyymien tiedon saamista omasta alkuperästään.⁵⁰⁶ Vaikka EIT viittasi lapsen tarpeeseen tuntea biologinen alkuperänsä, EIT antoi *Odièvre*-tuomion tavoin varsin paljon painoarvoa äidin oikeuksille, mutta ei viitannut lainkaan esimerkiksi YK:n yleissopimukseen lasten oikeuksista. Vaikka lapsen oikeuksien asettaminen keskiöön onkin sinällään toivottavaa, Simmonds huomauttaa, että keskustelu uhkaa joutua sivuraiteelle, jos vastakkaisiksi intresseiksi asetetaan lapsen oikeus identiteettiin ja lapsen oikeus elämään. Tällöin jätetään nimittäin huomioimatta asian todellinen ydin eli ne yhteiskunnalliset, taloudelliset ja kulttuurilliset olosuhteet, jotka saavat naiset tuntemaan, ettei heillä ole muuta vaihtoehtoa kuin anonyymi synnytys. Tasapainoisempi ratkaisu ongelmaan voitaisiin Simmondsin mukaan löytää esimerkiksi myöntämällä lapselle oikeus saada tiedot biologisesta äidistään, kun lapsi saavuttaa tietyn iän.⁵⁰⁷

Oikeus sisäiseen vapauteen <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus identiteettiin ja ihmissuhteisiin • Vapaus sosiaalisista ja taloudellisista haitoista ja vahingoista • Vapaus syrjinnästä 	Oikeus ulkoiseen vapauteen <ul style="list-style-type: none"> • Vapaus jatkuvasta tarkkailusta • Oikeus valikoivaan esiintymiseen
Oikeus valtaan <ul style="list-style-type: none"> • Henkilötietojen käsittelyyn liittyvän vallan tasaaminen osapuolten välillä • Oikeus päättää tietojensa käsittelystä • Oikeus valvoa tietojensa käsittelyä 	Oikeus tietoon <ul style="list-style-type: none"> • Tiedollisen asymmetrian lievittäminen • Tuki rekisteröidyn oikeuksien käytölle • Tuki identiteetin rakentamiselle

Taulukko 2: Yhteenveto: havainnot henkilötietojen suojan oikeushyvistä itsemääräämisoikeuden osa-alueisiin perustuvan jaottelun mukaisesti (EIT ja EUT)

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu henkilötietojen suojan soveltamisalaa, rajoituskriteerejä ja oikeushyviä Eurooppa-tuomioistuinten oikeuskäytännön valossa. EIT:ta voidaan luonnehtia EIS:n noudattamista valvovaksi itsenäiseksi ihmisoikeuksien suojajärjestelmäksi, kun taas EUT:n toiminnan ydinaluetta ovat EU-oikeudelliset kysymykset, joiden perusoikeuskontrollille EIS asettaa vähimmäisvaatimukset. Koska henkilötietojen suoja ja yksityiselämän suoja ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa, henkilötietojen suoja on jäsentynyt tässä tutkielmassa monilta osin enemmän tutkimukselliseksi rajaukseksi kuin yksityis-

⁵⁰⁵ Callus 2004, s. 668–669.

⁵⁰⁶ *Godelli v. Italia* (25.9.2012), kohta 58.

⁵⁰⁷ Simmonds 2013, s. 264–266.

elämän suojasta selvästi erillisenä pidettäväksi käsitteeksi. Mainitut oikeudet ovat myös oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen valossa hyvä esimerkki eri perusoikeuksien yhteisvaikutuksesta: yksittäisten perusoikeuksien muodolliset rajat hämärtyvät samalla, kun oikeudellisen argumentaation keskiöön nousee pyrkimys turvata tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ihmisarvon kunnioitus, yksilön itsemääräämisoikeus ja demokraattisen yhteiskunnan jatkuvuus.

Henkilötietojen suoja jäsentyy EIT:n oikeuskäytännössä laajaksi joukoksi yksityiselämän suojaa koskevan EIS 8 artiklan soveltamisalaan kuuluvia tuomiota. Henkilötietojen suoja näyttäytyi pitkään myös EU-oikeudessa yksityiselämän suojan alakategoriana, mutta Lissabonin sopimuksen myötä henkilötietojen suoja on saanut tuekseen itsenäisen ja velvoittavan perusoikeusartiklan, jolle ei ole vastinetta EIS:ssä. Myös tietosuojasetuksen tavoitteena mainitaan henkilötietojen suoja eikä yksityisyyden suojaaminen henkilötietojen käsittelyssä. EIT:n ja EUT:n käsityksissä henkilötietojen suojasta on lähtökohtaisesti se keskeinen ero, että EUT:n soveltama EU-tietosuojasääntely on suunniteltu sisällöltään nimenomaisesti yksilöiden suojaksi automaattiseen tietojenkäsittelyyn liittyviä teknologisia uhkia vastaan. EIS 8 artiklaan sisältyvä henkilötietojen suoja näyttäytyy sen sijaan jälkikäteen tehtynä laajennuksena artiklan alkuperäiseen soveltamisalaan ja on siten tulosta EIT:n harjoittamasta EIS:n evolutiivisesta tulkinnasta. EIT on luonut EIS 8 artiklaan sisältyvälle henkilötietojen suojalle omaileimaisen kriteeristönsä, jossa se tarkastelee sekä tietojen luonnetta että asiayhteyteen liittyviä seikkoja kuten tietojen keräämis- ja käsittelytapaa ja käsittelyn mahdollisia seurauksia yksilön kannalta. EIT on laajentanut EIS 8 artiklan mukaista yksityiselämän suojaa merkittävästi myös julkiseen elämänpiiriin, mutta sen henkilötietojen suojalle asettamat kriteerit jättävät yleisesti oikeuskirjallisuudessa hyväksytyn näkemyksen mukaisesti tiettyjä katvealueita. EIS 8 artikla ei näyttäisi ulottuvan esimerkiksi työsuhteen kannalta välttämättömiin työntekijän henkilötietoihin, julkisessa kokouksessa esiintymistä koskeviin tietoihin tai auton rekisterinumeroon.

EU-oikeudessa henkilötietojen suojan soveltamisala ilmenee suoraan johdetun oikeuden säännöksistä, ja se on sidottu selvästi yksityiselämää objektiivisemmin määriteltävissä oleviin ja teknisluonteisempiin käsitteisiin kuten henkilötietoon ja henkilötietojen automaattiseen tai osittain automaattiseen käsittelyyn. Tutkielman rajausten puitteissa EUT:n näkökulmasta keskeiseksi kysymykseksi henkilötietojen suojan soveltamisalan määrittämisessä muodostui juuri *henkilötiedon* käsite eli se, millä edellytyksillä tietty tieto kuten IP-osoite katsotaan henkilötiedoksi. EIS 8 artiklasta poiketen EU-oikeudessa henkilötietojen suoja on riippumaton tietojen sisällöstä. Vaikka henkilötietojen suojan lukeminen yksityiselämän suojan alaisuuteen johtaa useimmissa tapauksissa varsin toimivaan ratkaisuun, EU-

oikeuden näkökulmasta EIT:n yksityiselämän käsitteeseen sidottu näkemys henkilötietojen suojan alasta on auttamatta vanhentunut ja puutteellinen. EIS 8 artiklasta poiketen henkilötietojen suojan soveltumista ei EU-oikeuden mukaan voi estää esimerkiksi se, että tiedot eivät ole luonteeltaan yksityisiä, tai että tietoja ei säilytetä henkilön tunnistetietojen mukaan järjestettyinä, tai että henkilöllä on ollut syytä olettaa, että häntä koskevia tietoja käsitellään.

Henkilötietojen suojan alistaminen yksityiselämän käsitteelle on omiaan heikentämään suojan ennakoitavuutta, koska yksityiselämä on varsin kontekstisidonnainen käsite, joka on sidottu arvostuksiin ja käsityksiin yksityiselämän suojan tarpeesta. Myöskään EU-oikeudellinen henkilötietojen suoja ei ole toisaalta vailla ongelmia. Tietosuoja-asetus näyttää esimerkiksi vähintään tietyiltä osin rakentuvan oletukselle rekisteröityjen suhteellisen korkea-asteisesta valvutuneisuudesta ja siitä, että rekisteröityjä voidaan tehokkaasti informoida henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä ja muista olennaisista seikoista lyhytsäntaisesti ja käyttäen helposti ymmärrettävää ja yksinkertaista kieltä. Epävarmuustekijäksi voidaan tunnistaa myös se, ettei teknologian ja data-analytiikan kehittyessä ole aina selvää, milloin tiedon katsotaan olevan anonymia ja milloin yhdistettävissä tiettyyn henkilöön.

EIS 8 artiklaan sisältyvän henkilötietojen suojan tosiasiallista ulottuvuutta rajoittaa se, että EIS tarjoaa yksilölle vain minimitaso suojaa. EIT arvioi mahdollista yksityiselämän loukkausta omien kriteeriensä valossa, jotka painottavat *rule of law* -periaatteen mukaisia suojaustoimenpiteitä viranomaisten taholta tulevaa mielivaltaista puuttumista vastaan. EU-oikeuden mukainen henkilötietojen suoja menee pidemmälle, koska se sisältää yksityiselämän suojalle vieraita suojamekanismeja kuten tietosuojaperiaatteet, suostumuksen käytön edellytykset ja suojan automaattisen päätöksenteon kohteeksi joutumista vastaan. Tietosuoja-asetus edellyttää vieläpä, että rekisterinpitäjän on pystyttävä aktiivisesti osoittamaan, että se noudattaa toiminnassaan henkilötietojen suojan määräyksiä, eikä pelkkä pidättäytymisen lainvastaisesta toiminnasta ole riittävää. Vaikka EIS 8 artikla mahdollistaa esimerkiksi hyvityksen saamisen tilanteessa, jossa on käsitelty virheellisiä henkilötietoja, EIS 8 artikla ei takaa kaikissa tilanteissa oikeutta virheellisten tietojen oikaisemiseen tai omien tietojen tarkastamiseen. Vaikka EIT:n suhtautuminen esimerkiksi rekisteröityjen oikeuksiin on ollut varsin kasuistista, kokonaisuutena EIS 8 artikla on kuitenkin jatkuvasti lähestynyt EU-tietosuojan tasoa.

EIT:n näkökulmasta henkilötietojen suojan rajoittamisesta on kyse silloin, kun henkilötietojen käsittely merkitsee puuttumista EIS 8 artiklan tarkoittamaan yksityiselämän suojaan. EUT:n kohdalla rajoittamista voidaan puolestaan kuvata poikkeamisena henkilötietojen

suojan sisällöllisistä vaatimuksista kuten tietosuojaperiaatteista tai rekisteröidyn oikeuksista. *Schwartz*-tuomio viittaa toisaalta siihen, että perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklojen soveltaminen yhdessä voi myös EU-oikeuden puolella johtaa siihen, että kyseisiin oikeuksiin puuttumiseksi katsotaan mikä tahansa ulkopuolisen tahon suorittama henkilötietojen käsittely. EIT:n tuomioille on useissa tapauksissa leimallista laillisuuskriteerin korostuminen lain laatua koskevien lisävaatimusten myötä, minkä seurauksena EIS 8 artiklan loukaus todetaan käytännössä usein jo pelkästään laillisuusperiaatteen tutkinnan perusteella. Kuten myös De Hert ja Gutwirth ovat havainneet, suhteellisuusperiaatteen soveltamista esiintyy EIT:n oikeuskäytännössä suhteellisen harvoin ja pakottavan yhteiskunnallisen tarpeen arviointia vielä sitäkin harvemmin, jolloin kysymykseen julkisen vallankäytön oikeutuksesta ei saada EIT:lta kannanottoa. Pakottavan yhteiskunnallisen tarpeen arviointi puuttuu esimerkiksi tuomioista, joissa EIT on perustellut välttämättömyyskriteerin täyttymistä sillä, että jäsenvaltion lainsäädännössä toteutetut suojatoimenpiteet merkitsevät yksityiselämän suojaan puuttumisen rajoittamista siihen, mikä on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.

EUT on antanut toistaiseksi melko pienen määrän tuomioita, joissa henkilötietojen suojan rajoittamista olisi käsitelty kattavasti perusoikeusnäkökulmasta. Siksi välttämättömyyskriteerin soveltamisesta on myös EUT:n oikeuskäytännön osalta saatu kohtalaisen rajoitetusti tietoa. Lisäksi EUT:ta on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan keskinäisen aseman epäselvästä jäsentämisestä. EUT on joka tapauksessa EIT:sta poiketen suonut laillisuuskriteerin tutkinnalle vain vähän huomiota.

Kokonaisuutena arvioituna henkilötietojen suojan tai yksityiselämän suojan rajoittamiselle ei ole ollut vaikeaa löytää hyväksyttävää syytä, vaan tarkastelu on painottunut laillisuus- ja välttämättömyyskriteereihin. Julkisen vallan tarve rajoittaa kansalaisten henkilötietojen suojaa ja yksityiselämän suojaa rikollisuuden torjunnan tarkoituksessa näyttäytyi tutkielmassa molempien tuomioistuinten osalta toistuvana teemana liittyen salaisiin valvontakeinoihin, massavalvontaan ja biometriin tietoihin. Rikollisuuden ja terrorismin torjunnan intressit mahdollistavat kyllä henkilötietojen suojan rajoittamisen, kunhan samalla säädetään riittävistä perus- ja ihmisoikeussuojan takeista ja käsittely rajoitetaan siihen, mikä on välttämätöntä demokraattisten instituutioiden turvaamiseksi. Yleinen massavalvonta ei kuitenkaan helposti läpäise perusoikeuksien rajoitustestiä, koska perusoikeuksien rajoittaminen vakavan rikollisuuden estämiseksi tulisi lähtökohtaisesti kohdentaa vain niihin henkilöihin, joilla on vähintään epäsuora yhteys mainittuun vakavaan rikollisuuteen.

Kansallisen turvallisuuden intressi on EIT:n osalta toistunut kommunistihallinnon aikaisia salaisen poliisin rekistereitä koskevassa oikeuskäytännössä. Lisäksi EUT on käsitellyt muun muassa useita terveystietojen luottamuksellisuuteen liittyviä asioita. EUT:n oikeuskäytännössä useampaan kertaan toistuneita teemoja ovat työ- ja eläketuloja sekä maataloustukia koskevien henkilötietojen laajamittaiseen julkaisemiseen liittyvät kysymykset suhteessa sananvapauteen tai julkisuusperiaatteeseen sekä omaisuudensuojan suhde henkilötietojen suojaan, jota ei tämän tutkielman tavoitteiden kannalta ollut mahdollisuutta käsitellä laajemmin. Molemmat tuomioistuimet ovat käsitelleet henkilötietojen suojan rajoittamista myös yksityisten välisissä suhteissa eli horisontaalisella tasolla.

EIT mitoittaa suhteellisuusarviointinsa tiukkuuden sen mukaan, kuinka laaja kansallinen harkintamarginaali tietyssä rajoitustilanteessa voidaan myöntää. Myös EUT on tunnustanut eurooppalaisen valtiosääntöpluralismin muun muassa *Österreichischer Rundfunk*- ja *Satakunnan Markkinapörssi* -tuomiossa. Toisaalta EUT:ta on kritisoitu liiankin pidättäytyäisestä suhtautumisesta henkilötietojen suojan ulottuvuuden konkretisointiin. Huomattavasti aktiivisempaa otetta edustavat tuomiot *Digital Rights Ireland* ja *Schrems*, joissa EUT katsoi unionin lainsäätäjän ja komission harkintavallan kapeaksi sen johdosta, että kyse oli erittäin merkittävästä puuttumisesta yksilöiden perusoikeussuojaan. Kansallisen harkintamarginaalin soveltamisesta huolimatta EIT ja EUT voivat siis rakentaa yhteistä eurooppalaista valtiosääntöä ottaen samalla huomioon jäsenvaltioiden valtiosääntöoikeudelliset erot.

Yksilön näkökulmasta henkilötietojen suojan ja yksityiselämän suojan oikeudellisesti suojatut intressit eli oikeushyvät palvelevat suurelta osin samoja päämääriä, vaikka on tietenkin huomioitava, että kyseiset oikeudet leikkaavat toisiaan vain tietyiltä osin. Yksityiselämän suojan perinteinen ydinsanoma ”yksilön oikeudesta olla rauhassa” kääntyy henkilötietojen suojan kontekstissa yksilön oikeudeksi olla joutumatta kohtuuttoman henkilötietojen käsittelyn ja siitä seuraavien haitallisten vaikutusten kohteeksi. Laajimmaksi henkilötietojen suojan oikeushyvien kokonaisuudeksi on tutkielmassa jäsentynyt yksilön henkisen loukkaamattomuuden suojaaminen. Perus- ja ihmisoikeuksien vastainen henkilötietojen käsittely voi altistaa yksilön käytännössä henkisenä kärsimyksenä ilmeneville sosiaalisille vahingoille kuten maineen menetykselle taikka leimatuksi tai halveksutuksi tulemiselle. Myös syrjimättömyys näyttäytyy tässä yhteydessä keskeisenä henkilötietojen suojan funktiona. Edellä mainittuihin liittyen tai itsenäisenä vahinkona voi yksilölle syntyä epäasiallisen henkilötietojen käsittelyn seurauksena myös taloudellisia vahinkoja. Laajemmin ajateltuna kaikki edellä mainitut tekijät tukevat myös yksilön mahdollisuuksia muodostaa ja ylläpitää ihmissuhteita, rakentaa identiteettiään ja osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan.

Oikeus ulkoiseen vapauteen on tässä tutkielmassa jäsennetty yksilön oikeudeksi olla vapaa erilaisesta teknisestä valvonnasta, joka voi tapahtua niin fyysisessä kuin internet-ympäristössä. Oikeus valtaan puolestaan kiinnittää huomion rekisterinpitäjän ja rekisteröidyn väliseen valta-asetelmaan ja siihen, että henkilötietojen suoja takaa rekisteröidylle tiettyjä vaikutusmahdollisuuksia silloinkin, kun henkilötietoja käsitellään suostumuksesta riippumatta. Oikeus tietoon puolestaan liittyy keskeisesti rekisteröidyn mahdollisuuksiin valvoa henkilötietojensa käsittelyä, mutta tiedonsaantioikeudella voi olla yksilön näkökulmasta myös itsenäinen itsensä tuntemiseen liittyvä funktio. Yksilöä koskevien tietojen salaaminen voi esimerkiksi peittää häneen kohdistuneen julkisen vallan käytön.

Henkilötietojen suoja on yksityiselämän suojaamista jatkuvasti kasvavan tallennuskapasiteetin ja prosessointitehon maailmassa, mutta kuten edellä on käynyt ilmi, henkilötietojen suojaan sisältyy myös yksityiselämän suojalle vieraita elementtejä. Vaikka EU-oikeudellista henkilötietojen suojaa voidaan pitää kattavampana ja tehokkaampana suojajärjestelmänä kuin EIS:n järjestelmää, EIT:ta voidaan kiittää siitä, että se on pyrkinyt sitomaan argumentaationsa EUT:ta tiukemmin yksilöllä olevaan tosiasialliseen suojatarpeeseen eli oikeudellisesti suojeltuun intressiin. Vaikka EU-oikeus suojaa myös yksityiselämän piiriin kuulumattomia henkilötietoja, EUT:n oikeuskäytännöstä ei ole vielä saatu perusteluja yksityisten henkilötietojen suojan merkityksestä yksilön kannalta.

Oikeuskirjallisuudesta saadaan joka tapauksessa tukea näkemykselle siitä, että henkilötietojen suojaa ja yksityiselämän suojaa on jatkossakin hyvä käsitellä toisiaan täydentävänä kokonaisuutena, jotta henkilötietojen suoja ei vieraantuisi perustavanlaatuisista taustatarvoistaan. Onkin perusteltua suhtautua varoen esimerkiksi siihen, että yksilöitä kannustettaisiin varauksetta hyödyntämään henkilötietojaan kaupallisissa yhteyksissä.